

številka 11 | november 1980 | letnik 27

rodna gruda slovenija

Z varčevanjem do zagotavljanja otrokovih potreb in želja

Skupaj s starši in vzgojitelji so temeljne banke združene v Ljubljansko banko pobudnik načrtne vzgoje in sistematičnega spodbujanja mladine k varčevanju. V številnih cicibanovih, pionirskih in mladinskih hranilnicah se otroci-varčevalci ob igri in delu učijo gospodarjenja z

denarjem, spoznavajo pomen varčevanja in pridobivajo čut odgovornosti in solidarnosti. Njihovo aktivnost spodbuja banka z različnimi tekmovanji, izleti, posebnimi priznanji in nagradami kot so raznovrstni hranilniki ter elementi za igro in pouk.

Ljubljanska banka

Združena banka, Ljubljana
n. sub. o.

rodna gruda slovenija

*Revija za Slovence po svetu
Magazine for Slovenes abroad
Revista para los Eslovenos
por el mundo*

Vaša pisma	2	<i>Izdaja</i>	Slovenska izseljenska matica Ljubljana, telefon 061/20-657
Dogodki	4	<i>Naslov</i>	61000 Ljubljana Cankarjeva 1/II, p. p. 169 Slovenija, Jugoslavija Telefon uredništva 061/23-102 Telefon uprave 061/21-234
Jugoslavija in svet — Krvavi madež terorizma	7	<i>Glavni in odgovorni urednik</i>	Jože Prešeren
Titova pobuda o kolektivnem vodenju	8	<i>Urednica</i>	Jagoda Vigele
Izbor iz slovenskega tiska	11	<i>Uredniški odbor</i>	Janez Kajzer, Marko Kern, Jože Prešeren, Silvestra Rogelj, Ina Slokan, Mila Šenk, Juš Turk, Jagoda Vigele
Dražgoška bitka	14	<i>Izdajateljski svet</i>	Mitja Vošnjak (predsednik), Mirko Čepič, dr. Vladimir Klemenčič, Anna Krasna, Mira Mihelič, Ernest Petrin, Drago Seliger, Lenart Šetinc, Ciril Šter, Ciril Zlobec
Po Sloveniji — Šport — Jugoslavija	16	<i>Oblikovalec</i>	Peter Žebre
Intervju — Ob jubileju Anne Praček Krasne	18	<i>Prevajalci</i>	Alberto Gregorič (španščina), Milena Milojevič-Sheppard (angleščina) Revija izhaja vsak mesec, 8. in 9. številka izideta skupno.
Turistični vodnik	20	<i>Tisk</i>	ČGP Delo, Ljubljana Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu št. 421-1/173 z dne 24. VII. 1973
Reportaža na željo bralcev — ob 50. obletnici bazoviških žrtev	22	<i>Letna naročnina</i>	Jugoslavija 150 din, Avstralija 7 aus. \$, Avstrija 120 Asch, Anglija 4,50 Lstg., Belgija 260 Bfr, Danska 45 Dkr, Finska 35 FM, Francija 35 FF, Holandija 18 Hfl, Italija 7.000 Lit, Kanada 10 can \$, ZR Nemčija 16 DM, Norveška 45 Nkr, Švedska 40 Skr, Švica 15 Sfr, ZDA — U. S. A. 8 US \$, Južnoameriške države 8 US \$.
Slovenija v mojem objektivu	24	<i>Plačilo naročnine</i>	Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356 Devizni račun: 50100-620-010-32002-2818/5 pri Ljubljanski banki — Plačilo je možno tudi po mednarodni poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim na »Slovenska izseljenska matica« v priporočenem pismu. Poštšina plačana pri pošti 61102 Ljubljana
Zakladi slovenskih muzejev — Pohorsko steklo	26		
Korenine — O savinjskem splavarstvu	28		
Naši po svetu	30		
Louis Adamič: Z drugim imenom mister Nichols	36		
Umetniška beseda — Anna Praček Krasna: Kotliček	38		
Vaše zgodbe — Ivan Gradišnik: Pot do sreče	40		
Za mlade po srcu	42		
Krožek mladih dopisnikov	44		
Materinščina — Nove knjige	45		
Mislimo na glas — Filatelija	46		
Slika na naslovni strani:			
Forma viva (živa oblika) v Kostanjevici na Dolenjskem			
Foto: Janez Klemenčič			

V tem mesecu praznuje Jugoslavija svoj rojstni dan, ki mu pravimo dan republike. Na ta dan, 29. novembra 1943, torej pred 37 leti, je bila v Jajcu v Bosni ustanovljena nova Jugoslavija. O samem zgodovinskem dogodku smo tudi v Rodni grudi že velikokrat pisali, zato sem prepričan, da se tudi naši rojaki na tujem zavedajo izrednega pomena tega praznika za vse naše ljudi, za vso našo državo. Dan republike doma kar najbolj slovesno proslavljamo, hkrati z nami pa praznujejo tudi vsi Jugoslovani v tujini. Številni naši ljudje se udeležujejo sprejemov, ki jih prirejajo naša diplomatska ali konzularna predstavništva, mnogi pa se udeležujete tudi proslav v društvih, v katerih ste včlanjeni. Pri nekaterih proslavah, zlasti pri tistih, ki jih organizirate v izseljenskih društvih v zahodnoevropskih državah, že po tradiciji sodeluje tudi Slovenska izseljenska matica, ki tudi na ta način utrjuje prijateljstvo in sodelovanje z vami. In tako bo v novembrskih dneh tudi letos. Z vrsto društev smo se že dogovorili za datum prihoda v vaš kraj — in seveda ne bomo prišli sami, z nami pride tudi domači zabavni ansambel, ki bo pomagal pri tem, da bo praznovanje kar najbolj veselo. Tokrat vas bo ponovno obiskal ansambel Štirje kovači iz Slovenj Gradca, ki ga mnogi že dobro poznate in cenite. Žal tokrat ne morem napisati točnih datumov prihoda v vaš kraj, v krajih, kjer so iz leta v leto postanki na naši turneji, pa boste izvedeli vse podrobnosti pri odbornikih društev, ki jih prav gotovo dobro poznate. Turneja bo zajela izseljenske nasebine na Nizozemskem, v Belgiji in Franciji. Povem naj vam še to, da sestavlja ansambel Štirje kovači zdaj sedem članov, da se odlikujejo po izvirnem načinu igranja in petja in da so izdali že 18 gramofonskih plošč in 8 kaset. Tudi to prav gotovo priča o njihovi priljubljenosti. Veliko prijetnega veselja vam želim!

Jože Prešeren

RAZVESELJUJE NAS RADIJSKA ODDAJA

Najprej se vam iskreno zahvaljujemo za lepo revijo Rodna gruda, ki jo rada bere vsa moja družina. Tako smo vedno povezani z domovino in z drugimi našimi ljudmi po svetu. Tu v Berri v Južni Avstraliji nas ni veliko Slovencev, vendar pa smo veseli ljudje in se radi povezujemo med seboj. Razveseljuje nas tudi naša polurna slovenska radijska oddaja, ki je na sporedu enkrat na teden. Za program skrbi Peter Hauptman, pomagata pa mu tudi Tania in Milan Prešeren.

Pokrajina tu v Berri je zelo lepa, vinorodna, dovolj sadja imamo. Mi starejši vinogradniki se tu počutimo še posebno dobro zaradi ugodnega podnebja.

Ludvik Truden, Monash, S. A.,
Avstralija

VRNILI SMO SE

Prilagam vam dve fotografiji, ki sta bili posneti v prostorih slovenskega društva »France Prešeren« v Göteborgu.

Skupina slovenskih otrok v prostorih SKD »France Prešeren« v Göteborgu na Švedskem: Marinka in Roman Perovič, Sabina Kuhar ter Helenca in Kristina Čok

borgu na Švedskem. Na sliki so vsi slovenski rojaki, dobri člani društva.

Obenem vam prilagam novi naslov, kamor mi pošiljajte Rodno grudo. Vračamo se v domovino po osmih letih bivanja na Švedskem. Vsem v uredništvu in Slovencem po širnem svetu pošiljam lepe pozdrave.

Anka Maras

LETA TEČEJO

Kmalu bo minilo leto dni, odkar sta vas obiskala moj sin Stanley in njegova žena. Obema je bila Jugoslavija zelo všeč in oba pravita, da bosta še šla. Sin govori dobro slovensko, čeprav ni hodil v slovenske šole, žena pa ne, ker ni Slovenka. Jaz sem bila tam že trikrat in vsakokrat se mi je zdelo bolj zanimivo. Zdaj imate tam malo Ameriko, v marsikaterem pogledu je vse bolj moderno, kot pa je pri nas.

Minilo je tudi pet let, odkar me je zapustil dragi mož Tony Starc. Žalostna so naša srca, solze nam zalivajo oči. Do konca naših dni se ga bomo hvaležno spominjali. Za njim žalujemo žena Paulina, sin Tony z družino, sin Stanley z ženo, v stari domovini pa brat in tri sestre ter brat v Argentini.

Lep pozdrav vsem Slovencem po svetu.

Paulina Starc, Cleveland, Ohio, ZDA

IZ POLICE

Pošiljamo lepe pozdrave s sončne Floride. Tukaj živimo že 16 let, pred tem pa smo bili v Lorainu, Ohio. V Ameriko sem prišla leta 1920 iz lepe dolenjske vasi Polica pri Grosupljem. Zahvaljujem se vam, da ste pred letom tako lepo popisali mojo rojstno vas.

V Lorainu, Ohio, je pred kratkim umrl John Kotnik. Oba z ženo sta

bila zvesta bralca Rodne grude. Lepo bi bilo, ko bi bili vsi Slovenci, ki živijo po svetu, naročeni na Rodno grudo.

Prilagam tudi denar za naročnino zame in za družino Vodopivec, ostalo pa naj bo v spomin na Johna Kotnika, Vodopivca in mojega moža, ki je umrl leta 1957 — doma je bil s Pokojišča pri Borovnici.

Mary Ravnikar, Venice, Florida, ZDA

SLIKE DOMAČE VASI

Pošiljam naročnino za Rodno grudo za mojo mamo, ob tem pa bi rada omenila, da revije ne bere le mama, temveč tudi mi drugi. Posebno radi beremo »English Section«, ker slovensko sicer govorimo, beremo pa težje. Izvrstne so fotografije v Rodni grudi in mama si večkrat želi, da bi bile kdaj objavljene tudi fotografije njenih domačih krajev — Renče pri Gorici, Bukovica in Volčja draga. Lep pozdrav vsem Slovencem v Ameriki in doma.

Martha L. Fischer, Norwood, Mass., ZDA

IŽANKA DOMA

Pišem vam z Iga pri Ljubljani, kamor sva prišli s hčerko za tri tedne. Mene je vleklo domov, kjer sem se rodila in zdaj spim v svoji domači hiši. Obujam spomine, kamorkoli grem. Vesela sem, da vsi moji sorodniki še vedno tako lepo skupaj držijo kot takrat, ko je bila še živa mama. Lepo nas je sprejela žena mojega pokojnega brata Toneta in tudi vsi drugi.

Kmalu bo minilo 60 let, odkar sem kot mlado dekle odšla v Ameriko, vendar pa nikoli ne bom pozabila

Tony Starc

krajev in ljudi, med katerimi sem preživela svoja najlepša mlada leta.

Sorodniki so me pričakali že na letališču Brnik, potem pa sem z njimi preživela lepe dneve v Cerknici, kjer je bil doma moj pokojni mož Tursich. Bila sem pri edinem še živem bratu Martinu, obiskovala sem sorodnike in sosede na Igu. Hčerka je šla medtem za en teden v Španijo.

Mary Tursich, New York City, N. Y., ZDA

OBLETNICA V DETROITU

Sporočam vam, da smo v Detroitu letos 4. maja praznovali 22-letnico ustanovitve kluba upokojencev. Banketa, ki so ga priredili ob tej priložnosti, se je udeležilo nad tristo ljudi. Igral nam je dobro znani orkester pod vodstvom Edyja Adamicha, nastopila pa je tudi izvrstna pevka Vilma Kapel, ki jo je na harmoniko spremljal njen mož Stanley. Lepo je zapela nekaj slovenskih narodnih pesmi.

Pri klubu upokojencev imamo zelo dobre voditelje. Tajnica je Marie Maisel, blagajničarka Jeannie Grum, predsednik je John Dugar, podpredsednik Frank Kovach, zapisnikarica pa Jennie Bole.

Rodna gruda nam je zelo všeč in jo vso preberemo!

Jennie Vidmar, Prudenville, Mich., ZDA

IZ SLOVENSKE ISTRE

Prilagam vam denarno nakaznico za naročnino Rodne grude in Slovenskega koledarja. Oboje z zanimanjem berem, zlasti uredniške članke v slovenskem in angleškem jeziku, kakor

Franc Kreiner iz Edmontona v Kanadi je med obiskom domovine proslavil tudi 55. rojstni dan

tudi dopise naših rojakov z vsega sveta.

Moj rojstni kraj so Vodice v Istri. Nekdaj pred drugo svetovno vojno je imela vas nad 400 prebivalcev. To so bili v glavnem kmetje, furmani in oglarji. V vasi je bila pošta za Vodice, Dane in Jelovice. Pošto so vozili dnevno iz Obrova. Tu je bila tudi šestrazredna šola. Ko sem šel jaz v Ameriko po prvi svetovni vojni, je bil učitelj Anton Mladinič, doma s Svetega Mateja nad Reko, ter dve učiteljici Mima in Pavla, ki sta se obe poročili v Vodicah z bratoma Ribarič.

Med drugo svetovno vojno so Vodičani sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, pridružili pa so se jim tudi Vodičani, ki so v Trstu imeli trgovine z ogljem in gostilne. Skrivaj so vozili hrano in opremo partizanom. Vodil jih je Anton Ribarič, ki je imel svojo gostilno v ulici Marko Polo. Umrl je v Trstu leta 1976. Življenje je dalo za svobodo 23 mladih Vodičanov. Nanje opozarja spomenik, ki stoji na križišču ceste Vodice—Dane in Mune. To je bila generacija, ki je doživljala strašno zgodovino naše dobe. Nemci so se strašno maščevali — požgali so vas, veliko ljudi pa odpeljali s seboj. Pod streho so jih vzeli vaščani sosednih vasi, veliko pa se jih je tudi odselilo. Po končani vojni so se nekateri vrnili in začeli na novo. V vasi je ostalo okrog 40 ljudi. Zdaj je le še nekaj otrok, ki jih vozijo v šolo v Trstenik. Pošte ni več.

Verjamem, da bi se Vodičani in Danci, če bi bile te ceste asfaltirane, vračali v te kraje vsaj ob koncih tedna in ob počitnicah ter bi si obnovili ali na novo pozidali hiše. Lepo bi bilo, ko bi bile te vasi spet take, kot so bile nekoč. Polj je dovolj in dovolj gozda, da bi lahko živeli ljudje.

Joseph Kasich, Dolton, Ill., ZDA

predsednika Tita. V brošuri so objavljene Titove misli o vlogi sredstev obveščanja in o novem informativnem sistemu.

SEDEŽ SODIŠČA O POMORSKEM PRAVU V SPLITU

Na konferenci o pomorskem pravu je vodja jugoslovanske delegacije dr. Anton Vratuša pismeno zahteval od predsednika skupine 77 držav v razvoju, naj bi vsem članicam skupine posredovali vlogo o kandidaturi Splita za sedež bodočega sodišča o morskem pravu. Vloga je

Svetovni komite za kulturno in naravno dediščino je sprejel podobne odločitve tudi glede naravnih in kulturnih dobrin večjega števila držav iz Afrike, Latinske Amerike, Azije, Evrope in Severne Amerike.

PRIZNANJE »SPLOŠNI PLOVBI« IZ PIRANA

Slovensko ladjarsko podjetje »Splošna plovba«, ki ima sedež v Piranu, je pred nedavnim dobilo priznanje ameriške agencije »Metson« zaradi hitrega in vzglednega vzdrževanja ekspresne proge med Sredozemskim morjem in ameriški-

KONFERENCA UNESCO V BEOGRADU

Od 23. septembra do 28. oktobra je bil Beograd ne le gostitelj zasedanja generalne konference OZN za prosveto, znanost, kulturo in komunikacije, marveč tudi svojevrstno središče raznovrstnih kultur.

Otvoritveni nastop na tako imenovanih spremljajočih prireditvah je imel renomirani zbor Colegium musicum. Že naslednji dan je nastopilo blizu 1000 amaterjev iz Vojvodine na koncertu z naslovom Vojvodina poje in pleše. Slovenski oktet je imel koncert 25. septembra, zagrebški solisti pa 26. V 40 dneh so nastopili tudi gostje iz tujine, in sicer folklorna skupina iz Avstralije, sofijski filharmoniki, folklorna skupina iz Grčije, pa madžarski ter romunski solisti ter umetniki iz Finske, Malija, Japonske, Kitajske, Urugvaja, Iraka in od drugod.

V centru Sava so pripravili tudi pet razstav o znanosti in tehnologiji, islamski umetnosti ter o nekaterih mestih, ki so jih obnovili ali zaščitili ob sodelovanju UNESCO.

NAGRADE »EDVARD KARDELJ«

Zvezni zbor Skupščine Jugoslavije je sprejel zahtevo predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije za ustanovitev nagrade »Edvard Kardelj«.

Z uvedbo te nagrade, ki jo bodo podeljevali za izredne dosežke pri razvoju socialističnega samoupravljanja v teoriji in praksi, postaja delo Edvarda Kardelja trajen navdih prihodnjim generacijam v boju za socialistično samoupravljanje. Ta visoka nagrada bo specializirana in bo izpopolnila vrsto najvišjih družbenih priznanj. Podeljevali jo bodo — v presledkih, ki ne bodo krajši od treh let — posameznim znanstvenim in drugim institucijam in organizacijam združenega dela.

BROŠURA V TITOV SPOMIN

Ob petem sestanku koordinacijskega odbora skupine časopisnih agencij neuvrčenih držav je nikaraška agencija Nova Nikaragva izdala priložnostno brošuro v spomin in v znamenje spoštovanja do pokojnega jugoslovanskega

Predsednika Slovenske izseljenske matice Staneta Kolmana sta pred kratkim obiskala ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Alojzij Šuštar (na sliki levo) in pomožni škof dr. Stanislav Lenič, ki je hkrati tudi ravnatelj za dušnopastirsko službo slovenske rimskokatoliške cerkve med našimi rojaki na tujem. Pogovor je stekel o aktualnem dogajanju doma, zlasti pa še med slovenskimi izseljenci na tujem

bila vložena že leta 1977. Jugoslovanska vlada meni, da bi bil Split sprejemljiv za vse države glede na zemljepisno lego Jugoslavije, pa tudi glede na neuvrčenost in politično ureditev ter politiko dobrega sosedstva in odprtost meja.

NACIONALNI PARK DURMITOR — V SVETOVNI ZAKLADNICI

Svetovni komite za kulturno in naravno dediščino je območje Durmitorja in Ohrida z Ohridskim jezerom uvrstil v svetovni seznam naravnih in kulturnih dobrin. Omenjeni komite, ki deluje pod pokroviteljstvom organizacije UNESCO, je to odločitev sprejel pred nedavnim na predlog vlade SFRJ.

mi pristanišči na tihomorski obali. To progo prevozijo naše ladje v 22 dneh.

Ob prihodu ladje »Kranj« v Long Beach v Kaliforniji je predsednik agencije Metson Rolf Kernan izjavil amerišku tisku, da je piranska Splošna plovba »izredna družba«, ki je veliko prispevala k povečanju prometa med tihomorsko obalo v ZDA ter državami Sredozemlja in zahodne Afrike.

»PULJ '80« TUDI V STUTTGARTU

V dvorani nemških sindikatov v Stuttgartu je bila v dneh od 26. do 28. septembra prireditev »Pulj 80«, ki jo je priredil jugoslovanski kulturno-informativni center v sodelovanju z zagrebškim tednikom »Arena«. Jugoslovani, ki so začasno zaposleni v tem mestu, in tudi nemški ljubitelji sodobne jugoslovanske filmske proizvodnje so si lahko ogledali najboljše dela, ki so bila prikazana na letošnjem jugoslovanskem filmskem festivalu v Pulju.

RAZPRODANE ZIMSKE ZMOGLJIVOSTI

Prva slovenska turistična borza v okviru sejma »Vesela jesen« v Mariboru

je izpolnila pričakovanja, saj si je pogodbe izmenjalo več kot 60 predstavnikov hotelov in potovalnih agencij iz Jugoslavije, Avstrije in Grčije. V Sloveniji so tako v dveh dneh prodali skoraj vse zimske zmogljivosti. Tuje agencije, zlasti grške, so se najbolj zanimale za tri področja v Sloveniji — Kanin, Kranjsko goro in Pohorje. S predstavniki tamkajšnjih hotelov želijo podpisati dolgotrajne pogodbe.

ZANIMANJE ZA ISKRINE IZDELKE

Med obiskom jugoslovanskega pavi-

PROSLAVA 400-LETNICE LIPICE

Svetovno znana kobilarna Lipica na Krasu je, kot je znano, letošnje poletje slovesno proslavila 400-letnico. Na osrednji proslavi, ki je bila 31. avgusta, so nastopili najlepši predstavniki lipicancev iz vseh lipicanskih kobilarn iz Evrope, nastopila pa je tudi znamenita »španska jahalna šola« z Dunaja.

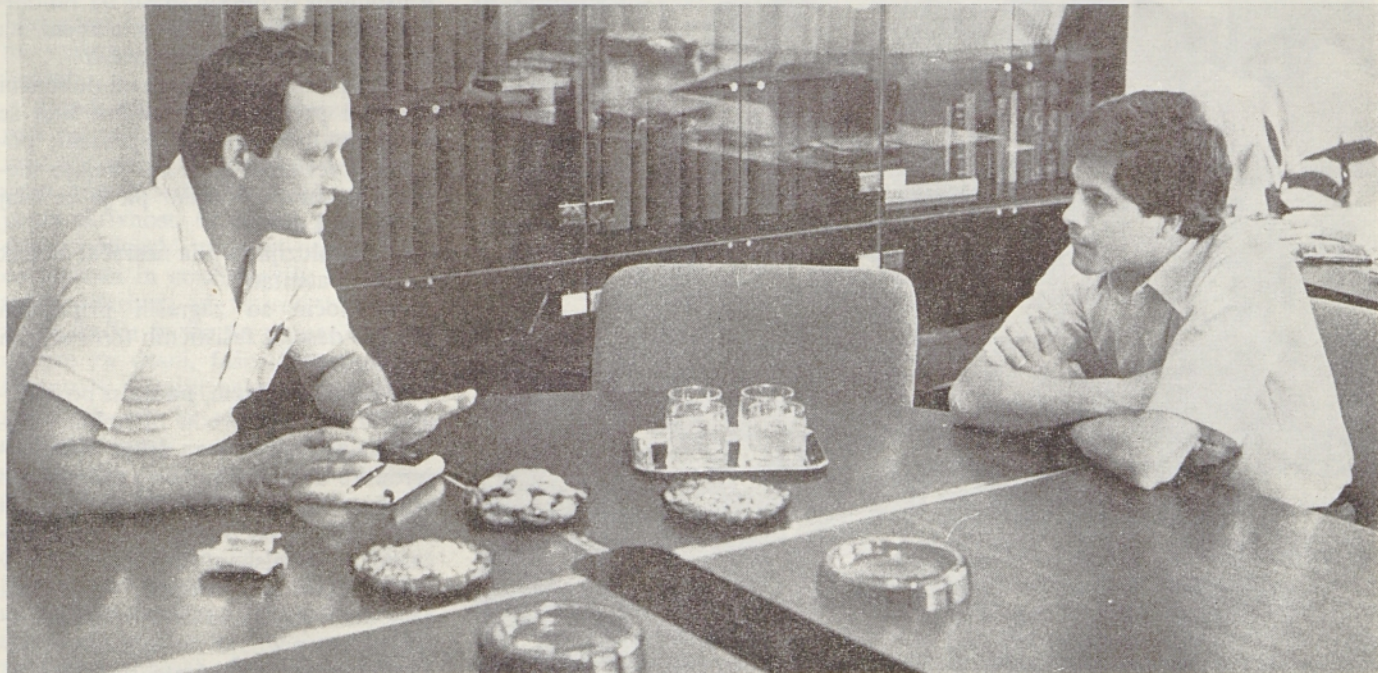
KREDIT NA PRODAJO DEVIZ

Po sporazumu, ki ga je predlagalo

profesorica Smilja Avramov je govorila o pomenu tega srečanja, o naraščajoči potrebi sodelovanja in razumevanja med državami ter o vse večjih prizadevanjih, da se po pravni poti na pravičnih temeljih vzpostavi takšna pravna in ekonomska ureditev v svetu, ki bo v prid vsega človeštva.

DARILO JUGOSLAVIJI

Jugoslovanski veleposlanik v ZDA Budimir Lončar je priredil sprejem Elsie Belmont, vdovi po znanem ameriškem slikarju. Le-ta je namreč v znamenje

Kot gost Slovenske izseljenske matice se je mudil na zasebnem obisku Slovenije podpredsednik Slovenske narodne podpore jednote Dennis Eckart, ki je obenem kandidat demokratske stranke v svojem okrožju v Euclidu, Ohio, za člana ameriškega kongresa. S tajnikom Slovenske izseljenske matice Markom Pogačnikom sta se pogovarjala o nadaljnjem sodelovanju med matico in SNPJ ter z ameriški Slovenci na splošno (foto: Janez Zrnc)

ljona na dunajskem velesejmu se je avstrijski predsednik dr. Rudolf Kirchschläger najbolj zanimal za izdelke kranjske Iskre. Ugodno je ocenil Iskrine računalnike, o Iskrinih telefonih pa je rekel, da so najlepše oblikovani, kar jih je doslej videl.

LJUBLJANSKI VINSKI SEJEM NAJVEČJI NA SVETU

Letošnji mednarodni vinogradniško-vinarski sejem je privabil rekordno število razstavljalcev z vsega sveta — 510. Pred uradno otvoritvijo sejma je mednarodna komisija ocenila 179 vzorcev alkoholnih pijač in 77 vzorcev brezalkoholnih pijač. Ob tem je bil objavljen podatek, da se toliko vzorcev vin ne zbere na nobenem drugem tovrstnem sejmu na svetu.

Združenje bank Jugoslavije, bo po novem možno dobiti na osnovi vezave dinarjev, pridobljenih s prodajo deviz, kredit za stanovanjsko graditev, nakup, dograditev, adaptacijo in obnovo stanovanj in stanovanjskih zgradb — in to v štirikrat večjem znesku od vezane vsote dinarskih sredstev. Razen tega bo možno posojila koristiti tudi za nakup in dograditev garaž, ureditev stanovanjskih zemljišč, za pospeševanje kmetijstva, za razvoj drobnega gospodarstva in v tem okviru obrti ter turizma.

KONFERENCA SVETOVNEGA ZDRUŽENJA ZA MEDNARODNO PRAVO

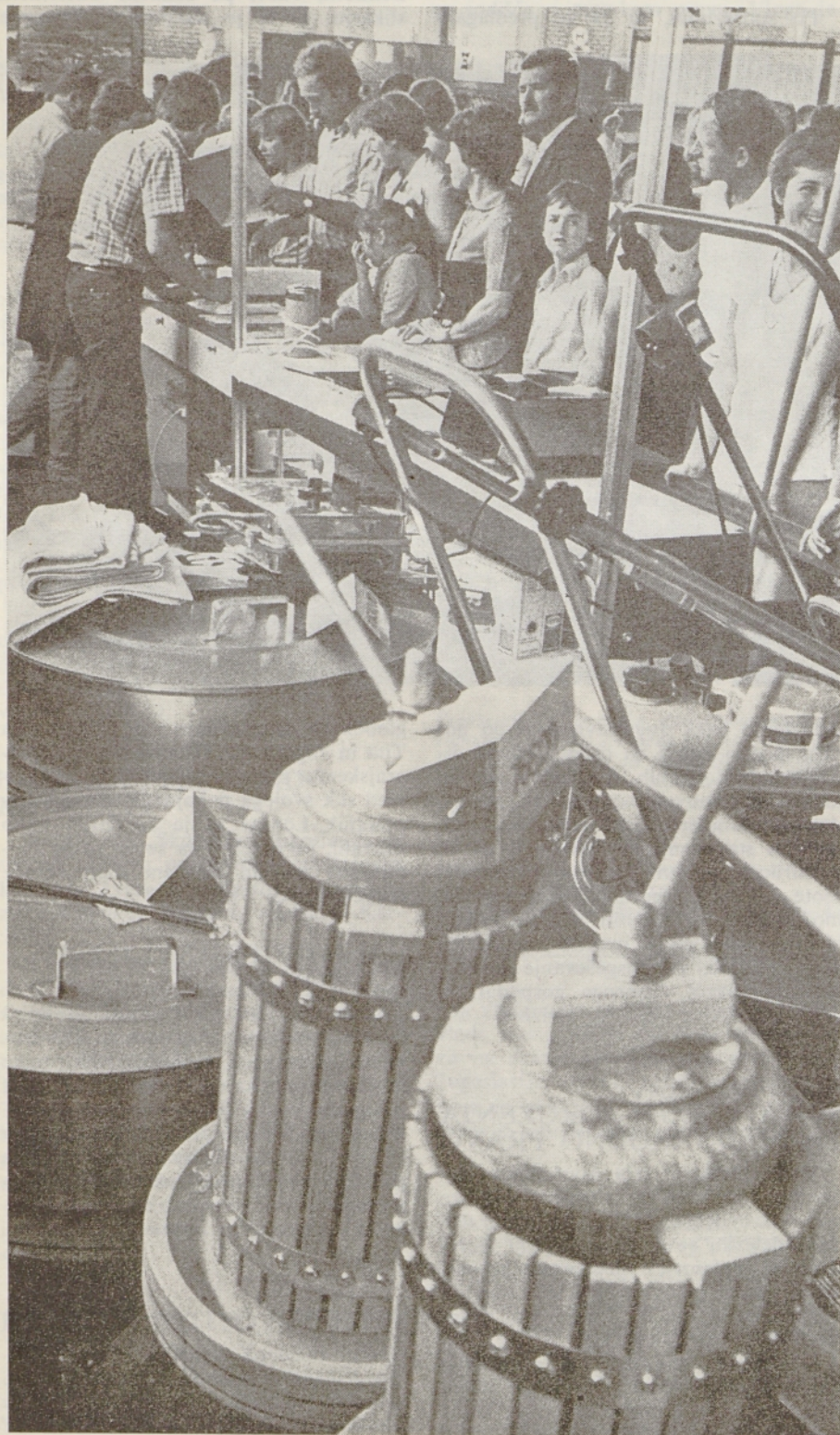
V Beogradu je bila konferenca svetovnega združenja za mednarodno pravo pod pokroviteljstvom jugoslovanske vlade. Udeležilo se je okoli 700 teoretikov in profesorjev mednarodnega prava z vsega sveta, svetovalci zunanjih ministrstev in številni drugi znani znanstveniki s tega področja.

Udeležence srečanja sta pozdravila dosednji predstavnik svetovnega združenja za mednarodno pravo profesor Enrique Syquia in predsedujoči sveta združenja lord Wilberforce. Novi predsednik združenja za prihodnji dve leti

globokega spoštovanja do predsednika Tita in Jugoslavije sklenila podariti beografskemu narodnemu muzeju eno izmed slik svojega pokojnega moža. Veleposlanik Lončar se je za darilo toplo zahvalil, še posebej pa se je gospe Belmontovi zahvalil za njene tople besede o predsedniku Titu.

LANI 183 PRIJAVLJENIH IZUMOV

Ljubljanski patentni zavod je dobil lani iz vse Slovenije prijave za 183 izumov, večinoma s področja elektronike in farmacije. Od tega so 88 prijav vložili posamezniki, 95 pa temeljne organizacije združenega dela. Kot v minulih letih so največ izumov prijavili Iskra s področja elektronike, Institut Jožef Stefan s področja kemije in fizike ter Krka in Lek s področja farmacije.

Na tradicionalnem poletnem sejmu v Kranju je vsakokrat veliko zanimanje tudi za kmetijsko mehanizacijo (foto: Janez Zrnc)

Sredi najbolj vročega poletja, ko je vsa Evropa bežala na morske bregove in so delovale samo še najbolj nujne službe, je Italijo in z njo vred vso mednarodno javnost pretresla strašna tragedija: v Bolgini je na železniški postaji eksplodirala bomba, ki je ubila več kot osemdeset ljudi in jih nekaj sto ranila. Žrtve te morije so bili vsakdanji, navadni ljudje, otroci, žene, moške, Italijani in tujci, ki so se pač v usodnem trenutku znašli na bolonjski železniški postaji, namenjeni na dopust, na obiske, po opravkih . . .

Ko to pišemo, še niso znani dokončni rezultati preiskave, ki najbrž tudi še ne bodo tako kmalu objavljeni; podobne preiskave navadno trajajo mesece in mesece. Vendar pa je že zdaj znano vsaj dvoje:

— Eksplozija ni bila nesreča, ampak nameren atentat.

— Zločin so zagrešili pripadniki skrajno desnih, fašističnih terorističnih organizacij.

Skrajni terorizem, pa najsi bo »desni« ali »levi«, seveda ni nobena novost ne za Italijo ne za druge zahodnoevropske dežele. Bombe so priljubljeno »orožje« tovrstnega terorizma zlasti na jugu Evrope, na primer v Španiji, občasno Portugalskem in kar redno v Italiji. Toda tudi drugod, v Franciji, Zahodni Nemčiji in celo v Skandinaviji, dobro poznajo različne teroristične dejavnosti — atentate, ugrabitve letal, napade na diplomate, zasedanje veleposlaništev in podobno.

Res je, da imajo vsa ta različna teroristična dejanja pogosto različna politična in ideološka ozadja, dasi manj pogosto, kot bi človek lahko sodil na osnovi raznih političnih manifestov in razglasov posameznih terorističnih skupin. Večino evropskega terorizma namreč družijo slep upor proti vsakršnim demokratičnim ustanovam in demokratičnim načinom reševanja nedvomno zaostrenih družbenih in socialnih nasprotij sodobnega sveta. Naj bo terorizem »levi« ali »desni«, njegova dejavnost vselej škoduje demokratičnim in naprednim silam posameznih družb, njegovi učinki vselej dajejo moč in argumente silam diktature, češ da je edino z nedemokratičnimi, diktatorskimi metodami mogoče zagotoviti red in mir in se učinkovito boriti proti terorizmu. V Italiji na primer, ki je ena najbolj izpostavljenih žrtev »levega« in »desnega« terorizma, se vse politične stranke od krščanske demokracije do komunistov strinjajo, da je glavni namen teh na videz povsem brezumnih dejanj, dokazati neučinkovitost in nesposobnost demokracije, pahniti deželo v politično raz-

sulo in izsiliti »trde« diktatorske rešitve.

V tem je sicer res neka politična logika terorizma, za katero pa je takoj in nedvoumno treba poudariti, da je popolnoma nesprejemljiva, nečloveška in zločinska. Žrtve take logike so praviloma vedno nedolžni ljudje, katerih tragična in nesmiselna smrt je lahko samo zločin, ne pa politika. Moč terorizma, pred katero sicer ni pametno zapirati oči, ni niti zdaleč v njegovi politični ali ideološki prepričljivosti, ampak v tem, da z atentati in zahrbtnim nasiljem tudi posamezniki ali manjše skupine lahko povzročijo veliko gorja in ogrožajo pomembne člene v verigi normalnega javnega življenja.

Zaradi take narave terorizma se je tudi res težko boriti proti njemu, dasi tu vlade mnogih evropskih držav niso čisto brez krivde. Za Italijo samo je javna skrivnost, da so bili mnogokrat doslej policijski in sodni organi začudeni počasni in neučinkoviti, ko je bilo treba odkrivati in zatirati terorizem, zlasti, kadar je šlo za upravičen sum, da gre za desni, fašistični terorizem. Očitno je v Italiji nekaj zelo vplivnih političnih sil, ki vidijo v terorizmu določeno korist — saj napeljujejo vodo na mlin tistih, ki si želijo vojaško ali kakšno podobno diktaturo.

Tudi v nekaterih drugih zahodno-evropskih državah je politika včasih pripravljena pogledati skozi prste, kadar gre za terorizem, zlasti če gre za tuje, emigrantske in podobne organizacije na njihovih tleh. Ni skrivnost, da so bili na primer jugoslovanski diplomati in naša predstavništva že nekajkrat žrtve terorističnih napadov v Zahodni Nemčiji, na Švedskem in drugod. Organizatorji so bili vselej fašistične ustaške in podobne emigrantske organizacije.

Tragedija, ki se je prve dni avgusta zgodila v Bologni in ki je ena največjih tovrstnih tragedij v povojni evropski zgodovini, je zato še eno, kar najbolj nujno in prepričljivo opozorilo vsem demokratičnim silam in vsem evropskim vladam, da nikakršni politični ali ideološki cilji ne morejo zmanjšati njihove odgovornosti, da storijo vse, kar je mogoče za boj proti terorizmu, da končno zбриšejo z obličja sveta ta zločinski in nevarni madež.

Janez Stanič

GOSPODARSKI DOSEŽKI LETOS NA TUJE ŽE 150 TISOČ TON SLADKORJA

Še leta 1977 je Jugoslavija sodila med uvoznike sladkorja, v tem času pa je tudi krepko povečala pridelavo

sladkorne pese in zmogljivosti za njeno predelavo. Tako deluje sedaj v Jugoslaviji 18 sladkornih tovarn in po letu 1977, ko smo še uvozili skoraj 63 tisoč ton belega sladkega prahu, na domačem trgu prodajamo le domači izdelek. Že naslednje leto, 1978, pa je nekaj presežka uspelo jugoslovanskim gospodarstvenikom prodati tudi v tujini. Dvesto ton sicer ni veliko, toda že lani se je ta številka povečala na 65 tisoč ton, letos pa naj bi bila več kot dvakrat večja. Tudi primerjava pridelanega sladkorja na prebivalca kaže, da sodi Jugoslavija med srednje močne pridelovalce, saj je lani na prebivalca prišlo že 31,6 kg sladkorja, kar je dvakrat več kot pa leta 1968. Hkrati s tem se povečuje tudi jugoslovanski prispevek v svetovni proizvodnji sladkorja, ki je leta 1965 znašal 0,5 odstotka vsega pridobljenega sladkorja v svetu, leta 1977 pa že 0,7 odstotka.

VRHNIŠKI EMENTALEC V ŠVICI

V začetku avgusta je švicarske pridelovalce sira vznemirila vest, da je neki švicarski trgovec kupil na Vrhniki 40 ton ementalskega sira in sicer po nižji ceni kot velja ne evropskem trgu. V deželi, kjer so med drugimi siri prvi začeli pridobivati ementalec, se sirarji razburjajo, češ da tak način preprodaje sira zanje ni ugoden. Vrhniški sir bo trgovec namreč prodal naprej, verjetno v Avstrijo, s čimer si bo tako pridobil očitne prednosti pred domačimi proizvajalci. Kakorkoli že, priznanje kakovosti vrhniškega sira.

USPEŠNO MEDNARODNO SODELOVANJE

V novosadski tovarni stomatološke opreme Jugodent so se že takoj v začetku svoje proizvodnje usmerili na tuji trg, kar jim je uspelo predvsem zaradi povezovanja z znano nemško firmo Siemens. To mednarodno sodelovanje traja tako v obojestransko zadovoljstvo že vrsto let, to pa Jugodentu omogoča, da lahko drago opremo, katere izdelajo mnogo več, kot pa je prodajo doma, prodaja v tujini. Poleg tega je Jugodent pred leti sklenil prvo pogodbo o skupnih vlaganjih z italijansko firmo Arnani, ki je nedavno tega postala last ameriške firme Champion. S skupnimi sredstvi so v Novem Sadu zgradili tovarno avtomobilskih ključavnic in delov za brisalce, s katerimi oskrbujejo celotno jugoslovansko in poljsko avtomobilsko industrijo, deloma pa tudi sovjetsko.

Glede na to, da Jugodent letno opremi lahko tudi do 1500 popolnih ambulant, potrebe v Jugoslaviji pa ne presežejo števila 500, je ta tovarna v zadnjem letu sklenila več sporazumov za opremo ambulant v Angoli, Sov-

jetski zvezi in Iraku. S sporazumi, ki jih bodo v kratkem podpisali še z nekaterimi deželami v razvoju, bodo v Jugodentu prodali celotno letno proizvodnjo. V sodelovanju s Siemensom pa v Jugodentu tudi že proučujejo možnosti za proizvodnjo nove, sodobnejše opreme za stomatologijo in splošno medicino.

S KAKOVOSTJO NA TUJI TRG

Čeprav so si v tovarni električnih likalnikov v Uroševcu že vrsto let prizadevali, da bi vsaj del proizvodnje izvozili, pa jim to ni šlo najbolje od rok. Delovna storilnost in kakovost izdelkov nista zadovoljili tujih kupcev in tako je velik del likalnikov ostajal v skladiščih. Lani pa jim je že uspelo prodati na tuje prvih 77 tisoč likalnikov, letos pa so sklenili še pogodbe za prodajo 167 tisoč likalnikov v Veliko Britanijo, Italijo, Iran in Jordanijo. Poleg tega pa so razširili proizvodnjo tudi na izdelavo kuhalnikov in naprav za čiščenje talnih oblog.

ŠE ENKRAT O VINU

Na svetovnem trgu je prodaja jugoslovanskih vin iz leta v leto boljša. To potrjujejo tudi podatki o izvozu v prvi polovici letošnjega leta, ko je na tuje odšlo kar 5,7 tisoč vagonov žlahtne kapljice. Pri tem velja omeniti, da se je v zadnjih letih znatno razširil krog kupcev jugoslovanskih vin. Predvsem se je povečal izvoz v Združene države Amerike, Kanado in letos tudi na Japonsko. Zanimivo je, da so Japonci kupili le najkakovostnejša vina. Čeprav postajajo trgi zunaj Evrope vse pomembnejši, pa prodamo le večino vina, približno štiri petine, v deželah zahodne Evrope in v deželah SEV.

PREJA IN ZAVESE ZA DEVIZE

Čeprav sodi tekstilna industrija med tiste, ki se stalno ubadajo s težavami, pa je med slovenskimi proizvajalci tudi nekaj takih, ki jim je uspelo svoje izdelke vnovčiti tudi na zahtevnem tujem trgu. Mednje sodita tudi litijska predilnica in Velana iz Ljubljane. Litijčani so letos prodali v zahodnoevropske dežele in bližnjevzhodni Irak toliko izdelkov kot lani celo leto, ob tem pa se jim odpirajo še velike možnosti za povečevanje izvoza. Isto velja za Velano. Čeprav doma lahko prodajo večji del zaves, saj se hitro prilagajajo svetovni modi, pa iz leta v leto več izvažajo. Letos bodo izvozili za milijon dolarjev izdelkov, od tega 60 odstotkov na Bližnji vzhod, večji del pa tudi na Madžarsko in v Romunijo. Prizadevajo si, da bi se bolj uveljavili tudi v deželah Evropske gospodarske skupnosti.

TITOVA POBUDA O KOLEKTIVNEM VODENJU

V dneh, ko objavljamo naslednji sestavek, vse jugoslovanske družbeno-politične organizacije, skupščine republik in avtonomnih pokrajin in samoupravnih organi razpravljajo o predlogih dopolnil Ustave SFRJ. Zgolj naključje je, da prihaja do uresničevanja te Titove pobude prav ob desetletnici ustanovitve predsedstva SFR Jugoslavije, ki je bilo prav tako ustanovljeno na njegov predlog. Predlogi, o katerih bomo spregovorili, izhajajo iz Titovih nadaljnjih pobud o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti.

Že sedanja ustavna ureditev spodbuja kolektivno delo. Ne da bi posebej poudarjala besedo kolektivno, ga razvija že v temeljnih načelih. Tudi določbe o odločanju v delavskih svetih, delovanju delegacij (kjer vodi nima odločilne besede), o delu skupščin družbenopolitičnih in samoupravnih interesnih skupnosti, pa tiste, ki načelno govore o štiriletni mandatni dobi voljenih in imenovanih funkcionarjev, po svoje dokazujejo kontinuiran razvoj kolektivnega vodenja. Prav zaradi tega bodo ustavni amandmaji, ki so jih v obliki delovnih osnutkov že sestavile vse ustavne komisije v federaciji, republikah in pokrajinah, le še dodaten kamenček v mozaiku demokracije odnosov v naši družbi. S tem ko bodo ustavna dopolnila spremenila tiste ustavne določbe, ki sedaj zaradi preprodnega urejanja ovirajo dosledno uveljavitev pobude tovariša Tita, naj bi kolektivno delo in vodenje dejansko postalo sestavni del življenja in dela v sleherni občini, v republikah, pokrajinah in federaciji. Razvilo

naj bi se v trden sistem ali, če tako rečemo, način dela.

To naj bi pomenilo izpolnitev druge temeljne naloge pri graditvi demokratičnega sistema socialističnega samoupravljanja, ki jo je Edvard Kardelj zapisal v Smerih razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Gre za razširjanje in utrjevanje demokratičnih odnosov in demokratične prakse samoupravnega in družbenega odločanja v celoti. V praksi naj bi predvsem odpravilo nekatere slabosti.

Kako naj bi nadalje demokratizirali družbenopolitične odnose in proces političnega odločanja, je Josip Broz Tito podrobno razložil na 8. kongresu jugoslovanskih sindikatov.

Ko je opozoril na žilavost birokratizma in potrebo po večji demokratizaciji odnosov v naši družbi, je tudi dejal: »... Delegatski sistem in nadaljnji razvoj socialistično samoupravne demokracije terjata, da v vseh samoupravnih in državnih organih, delegatskih skupščinah, forumih in organih družbenopolitičnih organizacij popolnoma uveljavimo in spodbujamo kolektivno delo.«

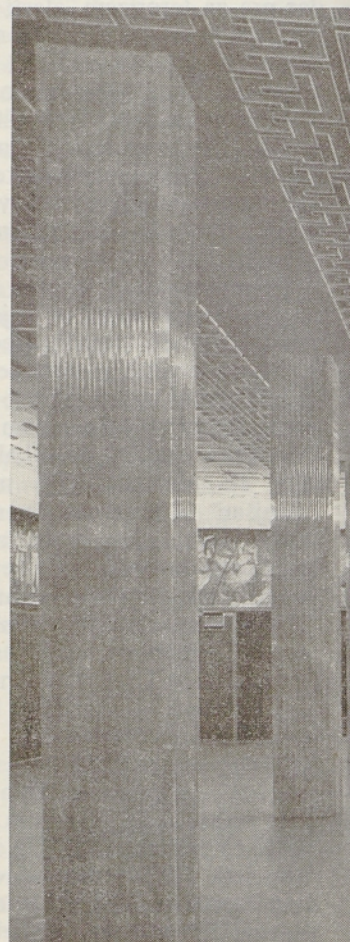
Dodajmo le še, da je lani aprila tovariš Tito ponovno poudaril, da ima praksa kolektivnega dela in odgovornosti mnogo prednosti. »Pripomogla bo k temu, da se bo nadalje krepila odgovornost posameznikov in vodilnih organov nasploh. Omogočila bo, da bo čim več sposobnih ljudi prišlo na plan, da jih bomo naglaj odkrili in da bomo odstranjevali nesposobne, karieriste in podobne...« je rekel.

Te besede, kmalu poimenovalne Titova pobuda, so sprožile plaz razmišljanj, ki so zdaj zlita v osnutkih amandmajev ustave SFRJ, republiških in pokrajinskih ustav.

Preden povzamemo vsebino predlaganih sprememb jugoslovanske in slovenske ustave, moramo najprej na kratko opisati nastajanje ustavnih dopolnil.

Sprva, ko je zvezni zbor sklenil, naj se začne postopek za spremembo ustave SFRJ, je namreč kazalo, da bo komisija za ustavna vprašanja jugoslovanske skupščine lahko hitro pripravila besedilo novih ustavnih določb. Nihče ni pričakoval večjih zapletov, saj je že predsedstvo SFRJ, ko je predlagalo spremembo jugoslovanske ustave, menilo, naj amandmaji dopolnijo le tiste ustavne člene, ki ovirajo doslednejše uresničevanje načela o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti ter tiste, ki določajo trajanje mandata predsednika in predsedujočega.

Vendar pa se že na prvih med šestimi dosedanjimi sestanki omenjene komisije pokazalo, kako se bodo morali člani komisije najprej sporazumeti o nekaterih izhodiščnih vprašanjih. Zavedali so se, da ne gre le za skrajševanje mandata funkcionarjev različnih organov in organizacij ter prepoved ponovnih izvolitev. To je opozoril tudi tovariš Tito pred tretjo sejo CK ZKJ, ko je njegovemu predsedstvu sporočil, kako je potrebno pozorno voditi uresničevanje njegove ideje, da se ne gre, kakor je omenjal, linearno, ampak je treba vse sklepe dobro pripraviti, da bi se izognili nepotrebnim težavam.

(Slika zgoraj)
Volitve v delavski svet —
samoupravljanje v organizacijah
združenega dela (podjetjih)

(Slika spodaj)
Bogato poslikana veža pred
glavno sejno dvorano v poslopiju
Skupščine SR Slovenije

Sklepi predsedstva CK ZKJ o uresničevanju pobude tovariša Tita izhajajo iz celovite vsebine našega političnega sistema. Za zvezno ustavno komisijo je bil to napotek, da morajo novi ustavni člani predvsem prispevati k doslednejšemu uveljavljanju sprejetih ustavnih načel. Od tistih, ki govorijo o samoupravnem odločanju in o demokratizaciji kadrovske politike, do zahtev o nadzorstvu nad delom nosilcev javnih funkcij in organov političnega sistema.

Kljub temu naloga predstavnikov republiških in pokrajinskih ustavnih komisij in družbenopolitičnih organizacij v federaciji — članov zvezne ustavne komisije ni bila lahka. Ugotovili so namreč, da lahko čisto majhna sprememba v posameznem ustavnem členu povsem spremeni odnose, kar pa seveda lahko ogrozi tudi ustavno funkcijo in položaj posameznega organa. To pa še zdaleč ne bi smel biti namen sedanjega spreminjanja ustave.

Kot primer naj pri tem navedemo dilemo, ali naj kar ustava SFRJ določi, kako bi pobudo tovariša Tita uveljavili v vsej Jugoslaviji, ali pa naj bi to prepustili republiškim in pokrajinskim ustavam ter tudi statutom občinskih skupščin, ki seveda morajo upoštevati enotne temelje političnega sistema. Ko so jo osvetlili z vseh vidikov in razmislili o posledicah, so ugotovili, da bi določilo ustave SFRJ, naj pobudo uveljavijo vse družbenopolitične skupnosti, dejansko poseglo v sedanjo ustavno ureditev. Zaradi tega so člani ustavne komisije predlagali, da se uresničevanje pobude omeji le na

federaciji, republike in pokrajini ter občine pa naj jo uresničijo same. Ne da bi krnile enotnost sistema, bodo lahko sestavile taka ustavna dopolnila, ki ustrezajo njihovim posebnostim.

Vse republiške in pokrajinske ustave so, tako kot slovenska, sproti obravnavale mnenja in predloge komisije za ustavna vprašanja jugoslovanske skupščine. Hkrati so pripravljale tudi delovna besedila amandmaskih ustav. V Sloveniji so jih delegati vseh treh zborov republiške skupščine obravnavali sredi oktobra, medtem ko je v skupščini SFRJ zvezni zbor določil usnutek amandmajev na septembrskem zasedanju.

SEDEM DOPOLNIL USTAVE SFRJ

Pobuda tovariša Tita o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti je zdaj strnjena v sedem dopolnil ustave SFRJ, komisija za pripravo sprememb ustave SR Slovenije pa jih je pripravila pet.

Če s pomočjo obrazložitve amandmajev poskušamo najprej povzeti vsebino amandmajev k zvezni ustavi, prvo dopolnilo razlaga smisel sprememb. Omenja smoter in pomen kolektivnega dela in odgovornosti ter zahteva nadaljnjo demokratizacijo političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Poudarja, da vsi organi oblasti in samoupravljanja ter drugi nosilci samoupravnih, javnih in drugih družbenih funkcij v okviru svojih pravic, dolžnosti in odgovornosti prispevajo k uresničevanju interesov delavskega razreda in vseh delovnih ljudi v družbenoekonomskih in političnih odnosih socialističnega samoupravljanja, posebej v delegatskem sistemu. Organizacija, sestava in način dela kolektivnih organov oblasti in samoupravljanja mora zagotavljati, kolektivno delo pa tudi enakopravnost članov ter organov.

Zanimiv je tretji odstavek tega dopolnila, ki bo vključen v ustavno poglavje o temeljnih družbenopolitičnega sistema,

Pravi namreč, da bo vsak član kolektivnega organa osebno odgovoren za svoje delo in v skladu s svojimi pravicami in dolžnostmi tudi za delo in odločitve tega organa. Ne nazadnje pa člani kolektivnih organov pri delu drugih organov ne bodo mogli posredovati le lastnih mnenj. Posebej je namreč zapisano, kako bo tak človek moral, kadar bo pooblaščen za sodelovanje v drugih telesih, ravnati po smernicah in stališčih »svojega« organa.

Smisel prvega dopolnila je vsekakor predvsem družbenopolitičen, saj v kratkih odstavkih govori o namenu pobude, torej o doslednejšem uresničevanju načel o kadrovske politiki in odgovornosti. Ker pa posebej določa, da kolektivni organi delajo na način, ki omogoča uresničevanje družbenega nadzorstva nad njihovim delom, so še stopnjevale zahteve, da problemov v naši družbi ne smemo reševati forumsko in da se organi ne smejo zapirati in ne osamosvojiti.

Dopolnilo pa tudi poudarja, da ne bomo uresničili namena Titove pobude, če bo namesto enega odločalo pet ljudi, saj to ne more okrepiti samoupravnega položaja delavca niti izpopolniti delegatskega sistema.

VOLITVE IN IMENOVANJA VSAKA ŠTIRI LETA

Druga ustavna sprememba posega v člen ustave o skupščinskem sistemu, točneje o mandatu voljenih in imenovanih funkcionarjev, članov predsedstev družbenopolitičnih skupnosti in drugih. Kot zgornja meja trajanja mandata je predvideno štiriletno obdobje, posamezniki bodo lahko izvoljeni ali imenovani na isto funkcijo največ dvakrat, medtem ko bo mandat predsednikov praviloma krajši. Podrobneje bodo čas trajanja mandata in možnost ponovne izvolitve določile še republiške in pokrajinske ustave ter občinski statuti.

Za federacijo seveda določa mandat zvezna ustava.

Zaradi tega je tretje dopolnilo namenjeno opisovanju trajanja mandata predsednika, podpredsednikov in predsednikov zborov skupščine SFRJ. V mandatni dobi delegatske skupščine bodo lahko izvoljeni enkrat, in sicer za leto dni.

Četrto dopolnilo samo predpisuje, da bo statut Zveze komunistov Jugoslavije določil predsednika organa ZKJ, ki je po položaju član predsedstva SFRJ. Tudi šesto in sedmo dopolnilo nista zapletena. Po šestim ni mogoče tretjič izvoliti predstojnikov zveznih upravnih organov, po sedmem pa bo predsednik ustavnega sodišča Jugoslavije izvoljen vsako leto, in sicer med sodniki tega sodišča, ki bodo voljeni za osem let.

Namenoma smo pri sedanjem opisovanju dopolnil izpustiti petega. O njem so člani ustavne komisije doslej največ razpravljali. Gre pa za volitev predsednika in mandate članov zveznega izvršnega sveta. Na ustavni komisiji se je pojavila paleta predlogov, kaj bi zapisali v ta amandma.

Od tega, da bi tudi predsednika ZIS volili le za leto dni do predloga, naj bi mandat tudi v bodoče trajal štiri leta. Nadalje, da bi predsednika in člane ZIS predlagalo predsedstvo SFRJ oziroma da bi bolj poudarili vlogo zvezne konference SZDL med kandidacijskim postopkom. Mnogo so govorili o tem, če naj ostane predsednik ZIS mandatar in s tem seveda tudi ključni človek, ki ob odstopu ali razrešitvi sproži tudi odstop vsega izvršnega sveta. Vse predloge so seveda dopolnjevale teoretične razlage.

VEČ PREDLOGOV O SESTAVI ZIS

Kakšni sta obe inačici amandmaja o zveznem izvršnem svetu?

Po prvi, za katero se zavzemajo tudi slovenska, makedonska, srbska in deloma hrvaška ustavna komisija, naj bi ustavne določbe o ZIS ostale v glavnem takšne kot so. Mandat predsednika pa bi trajal štiri leta

brez možnosti ponovne izvolitve, člani bi bili lahko izvoljeni največ dvakrat.

Želja, da bi tako kot predsednika tudi člane predlagalo predsedstvo, je na prvi pogled zelo sprejemljiva. Toda skriva tudi nevarnost, da bi se na ta način oslabila odgovornost ZIS skupščini in nasprotno okrepila odgovornost predsedstvu SFRJ. Morda bi to vplivalo tudi na pojavljanje republiškega v pokrajinskega ambasadorstva v izvršnem svetu, ko bi se posamezni člani zavzemali za interese svojih republik in pokrajin, čeprav po ustavi tega ne smejo početi.

Seveda mora pri tem ZIS odgovarjati za izvajanje skupščinske politike in sprejetih dokumentov, ki jih pripravlja. Sprejem mnogih traja tudi več let in zaradi tega bi se ob krajšem mandatu predsednika ZIS odprlo še vprašanje kontinuitete dela vsega izvršnega sveta. Vsekakor pa ta varianta tudi upošteva položaj predsednika v mednarodnih stikih.

Temeljna zahteva druge variante je, naj bi mandat predsednika ZIS trajal dve leti z ali brez možnosti ponovne izvolitve (kar je zapisano v inačici). Člani bi bili izvoljeni za štiri leta. Vse in ne le predsednika bi predlagalo predsedstvo SFRJ, medtem ko bi bil predsednik izbran le med izvoljenimi člani zveznega izvršnega sveta. Ostavka predsednika ne bi pozročila odstopa vsega izvršnega sveta.

Slovenskih pet amandmajev se razlikuje od sedmih zveznih predvsem v tem, da ne določajo mandata predsednika republiške skupščine, ker bo to uredil poslovnik. Poseben amandma potem pravi, da bo predsednika predsedstva SRS vsako leto volila slovenska skupščina izmed članov predsedstva, za izvolitev predsednika in članov predsedstva, za izvolitev predsednika in članov ZIS pa vsebuje podobne rešitve, kot so zapisane v prvi varianti omenjenega zveznega amandmaja.

Alenka Leskovic

SLOVENCİ V ZDA SO NA PRELOMNICI

Potrebne so nam zgodbe od danes, ne od včeraj, je poudaril sredi pomenka v hotelu Lev v Ljubljani podpredsednik Slovenske narodne podporne jednote iz ZDA, poslanec zakonodajne zbornice države Ohio in kandidat demokratske stranke za poslanca v zveznem kongresu Dennis Eckart, ki je bil s svojo mlado ženo dober teden dni na obisku v Sloveniji kot gost Slovenske izseljenske matice.

Že sam krog njegovih poti, ogledov in razgovorov v »stari« domovini je razodeval široko izhodišče za spoznavanje novega pri nas, ne da bi Eckart seveda pozabil narodne lepote naše dežele, od morja prek Lipice ter Postojnske jame do Bleda in Gorenjske. Poleg razgovorov na Slovenski izseljenski matici ter ogleda Gorenja v Velenju in partizanske bolnišnice Franja se je neformalno pogovarjal tudi s predstavniki skupščine SRS, izvršnega sveta SRS in RK SZDL. »Seveda pa na teh razgovorih nismo sprejemali še nobenih dokončnih sklepov, ampak so bili pogovori predvsem zgolj dragocenega informativnega značaja,« je menil komaj tridesetletni ameriški politik slovenskega rodu, ki s svojo pronicljivo bistrostjo, podjetnostjo in prikupno zunanostjo očitno že posega po vse višjih državnih funkcijah v ZDA.

»Razloga za moj obisk v Sloveniji sta bila predvsem dva,« je naštel zelo nazorno. »Prvi je bil uradni drugi pa zasebni. Najvažnejša ugotovitev s prvega področja je bilo spoznanje, da v Jugoslaviji tudi po Titovi smrti nadaljujete dosedanje pot. Po zasebni plati pa sva bila seveda z ženo zainteresirana, da srečava svoje davne sorodnike — jaz zlasti svojo staro teto v Grosupljem in sestro mojega starega očeta, medtem ko ima žena sorodnike na Rakeku in v Ljubljani.

Obe težnji pa sta se mi nekje prepletali, kajti čim bolje bom spoznal slovenske ljudi in slovenski narod, tembolj bom lahko služil svoji nalogi v SNPJ in v ameriškem kongresu.«

Ob tej nekoliko idealistični viziji svojega poslanstva pa je seveda Eckart zelo stvaren in tudi kritičen, če je treba. »Kajpada sem realist,« je priklimal, »to je tudi edini način, če hoče človek preživeti!«

SNPJ s središčem v Chicagu in Cle-

velandu je najmočnejša organizacija ameriških Slovencev, predvsem s podporno zavarovalniškimi cilji, pa tudi sicer. Sedanji predsednik je Peter Elish, ki je bil v Jugoslaviji skupaj z Mondalom in ameriško državno delegacijo na Titovem pogrebu v Beogradu pred meseci. A ko sem Dennisa Eckarta kot podpredsednika vprašal, če v zvezi s SNPJ v sedanjem obdobju lahko govorimo o obnovi ali o krizi, je pikro dejal: »O stagnaciji! Smo v prehodnem, prelomnem obdobju, v katerem merijo sile mladi in stari. Po njegovem bi morali postati agresivnejši v pridobivanju novih članov, bolj sodobni v zavarovalni tehniki in trženju, zlasti pa še pri urejanju časopisa »Prosveta«, ki je v hudi krizi, vključno z načinom oglaševanja in objavljanja novic iz naselbin, države in sveta. »To, kar smo počeli doslej, so bile zgodbe od včeraj, mi pa potrebujemo zgodbe od danes.« Z veseljem bi tudi sprejeli pomoč novinarskih kolegov iz matične domovine. »Imamo prijatelje in somišljenike tudi drugod v ZDA, v Milwaukeeu, Pittsburghu, Kaliforniji... Če ne bodo prišle spremembe, smo opleli.«

Iz besed mladega Eckarta je odsevala volja, da postane Prosveta kvalitetno enakovredno ameriško glasilo. V tem smislu je pozdravil tudi zamisel Slovenske izseljenske matice, da bi morda začeli izdajati revijo Rodna gruda v Ljubljani tudi v angleščini. »S predlogom bom nastopil v SNPJ in mislim, da bi bilo to koristno za ohranjanje naše identitete.«

Vskočil sem z vprašanjem, kaj je zanj identiteta, tembolj ker žal sam ne govori več slovenščine.

»Identiteta je zame predvsem kontinuiteta, to, da veste, od kod ste, kaj ste bili, kajti samo tako boste tudi vedeli, kdo ste danes. Prav tako je za nas v Ameriki važno ne samo to, da vemo, od kod so nekaj prišli naši predniki, ampak tudi to, kako živi Slovenija danes. A spet: če ne veste, kako je bilo to nekoč, ne morete izmeriti današnjega napredka.« Glede jezika pa je seveda priznal, da je le-ta pomemben sestavni del identitete, samo stvarnost je taka, da se slovenščina v drugem ali tretjem kolenu v Ameriki že čisto izgublja, zlasti ker so priseljenci prišli le s svojim narečjem. »Toliko bolj je zato nujno in važno, da se naše mlade generacije pri študiju na ameriških univerzah zdaj

vpisujejo tudi v nove študijske programe slovenščine.«

Glede politične in družbene akcije SNPJ je priznal, da se ne povezujejo z nikomer razen z matično domovino in s Hrvatsko bratsko zajednico v ZDA oziroma s splošno zvezo etničnih organizacij v Ameriki. Toda osebno je že zelo mlad jel dvigati krila čez ozke izseljenske ograde.

»Da, že šest let sem član zakonodajne zbornice države Ohio in sem dejansko drugi najmlajši poslanec v Ohiju vseh časov doslej. Posebej vodim komisijo za socialno in pokojninsko skrb za stare in v okviru tega odbora smo v treh letih uresničili program v višini 120 milijonov dolarjev. Ko zdaj kandidiram za poslanca kongresa v Washingtonu pri volitvah v novembru, se mi tako zdi, da imam za seboj široko zaledje volivcev, ne zgolj ameriških Slovencev.«

Njegov nekam deški, skoraj filmski obraz je navrgel vprašanje, ali je za ameriškega politika zunanost prav tako važna kot njegov program. »Včasih še bolj,« se je posmejal, »kajti ameriški politični sistem v bistvu ni toliko stvar strank kot tekma med osebnostmi.

In če bo z vami govoril novinar, se ne bo zadržal le ob vašem programu, ampak bo hotel odkriti tudi vse vaše družinsko in zasebno življenje.« Nominacijo predsednika Carterja za kandidata demokratske stranke je sprejel z nekoliko resigniranim tonom, češ: »Podpiram vselej demokratsko stranko, pa naj si bo kdorkoli kandidat.« A tudi sicer je menil, da je Carter pri vsem tem, da je osebno dober človek, naredil vrsto napak, medtem ko je za Reagana na republikanski strani dejal, da je to »nevaren človek«. Govoreč o mladih v demokratski stranki, je ugotovil, da je sicer devet ali deset takih mladih poslancev, kot je on, da pa mladost še ni jamstvo za napredno politiko, saj so nekateri mladi hudo konzervativni. Dopustil pa je možnost, da bo prav morebitna zagata zaradi Carterja pri teh predsedniških volitvah v ZDA v demokratski stranki sprožila tudi — nov, bolj svež veter. Prijateljske stike med ZDA in Jugoslavijo pa je označil v vsakem primeru kot nujne in »koristne v vzajemnem interesu.«

Teleks

ZAKAJ SE DELAVCI NE VRAČAJO

Število naših delavcev, ki odhajajo na začasno delo v tujino, se nenehno manjša. Od leta 1972, ko se je krivulja odhodov začela spuščati navzdol, pa do danes, se je s posredovanjem skupnosti za zaposlovanje na tujem zaposlilo 12.462 delavcev, to je

manj kot prej v enem samem letu (leta 1968 14.210, leta 1969 13.842). Zlasti nizki sta lanska številka (256) in predlanska (396). Toda, čeprav je pretok iz države praktično presahnil, pa se je po podatkih skupnosti za zaposlovanje z začasnega dela iz tujine vrnilo in se prijavilo za zaposlitev razmeroma majhno število delavcev. Največ leta 1976 (2.653) in leta 1977 (2.206), v zadnjih dveh letih pa komajda po dobrih tisoč. Med njimi je največ delavcev ozkega profila, veliko manj pa jih je s poklicno šolo. Zato vsi tudi ne morejo še dobiti zaposlitve oziroma še čakajo nanjo. Ob koncu lanskega leta je bilo kar 1111 nezaposlenih zdomcev. Vendar pa ta številka ni povsem realna. Upoštevati je treba namreč, da se del teh delavcev noče takoj zaposliti, ker uživa pravice za čas brezposelnosti iz tujine.

S tem, ko je novi obrtni zakon (zdaj velja poldrugo leto) odprl možnosti tudi za tiste, ki so si delovne zmožnosti pridobili z delom (in so torej brez formalne izobrazbe), so se precej izboljšale možnosti za samostojne obrtnike. Lani se je njihovo število povečalo za 224, v glavnem na račun delavcev, ki so se vrnil iz tujine.

Na tem področju pa so še vedno zelo velike rezerve. Zdaj, ko smo zaustavili investiranje (oziroma ko si zelo prizadevamo, da bi nam to uspelo) in zaposlovanje, ima tako imenovano drobno gospodarstvo veliko priložnost. V sozvočju z združenim delom bi bilo sposobno narediti marsikaj. Vendar pa te povezave ni nikjer čutiti. Nikakršne organiziranosti ni in zdomci se kar na pamet odločajo v kaj in kje bodo investirali, s čim se bodo ukvarjali. Seveda so njihove možnosti omejene, saj gre pri izbiri vselej za kombinacijo znanja in tudi finančnih zmožnosti, vendar bi bila še kako dobrodošla strokovna pomoč predvsem gospodarskih zbornic po občinah in regijah (te bi morale imeti pregled nad potrebami) in tudi občine. Te pa zaenkrat ostajajo ob strani oziroma jim je le za njihov ozek interes. Ta je samo podjetniški in nič drugega: čim več takšnih naj bo, ki bodo odprli obrtne obratovalnice, in seveda plačujejo naj davke. Če pa izkoristek ni najboljši, če prihaja do podvajanja in imajo nekje preveč dela, drugje pa premalo, pa je to odvisno le od obrtnikov. O interesu občanov, ki jih marsikje zelo pesti pomanjkanje kar precejšnjega števila storitev, pa nihče ne razmišlja. S tem v zvezi pa je bržkone treba reči tudi to, da tudi ni pobud iz te smeri. Gotovo bi bilo prstov na eni roki dovolj za to, da bi prešteli vse tiste krajevne skupnosti, v katerih so občani organizirano izrazili željo, da bi v svoje okolje dobili takšnega in

takšnega obrtnika ter to sporočili občinski skupščini. Pa vendar bi bila takšna pot zelo logična in prav nič zahtevna.

Prav tako pa se zelo malo ukvarjamo z združevanjem denarnih sredstev delavcev, ki so se že vrnil ali se v kratkem nameravajo vrniti, z organizacijami združenega dela, da bi skupaj razširili materialne osnove dela. Nesporazuma oziroma napačnega tolmačenja, češ da gre za kupovanje delovnih mest, ni več, toda velika večina organizacij dela čaka, da bo sprejet družbeni dogovor o združevanju in vračanju denarnih sredstev občanov in se bo šele potlej posvetila temu vprašanju. Zdomci pa, čeprav so čedalje boljše informirani o vsem in tako tudi o tem, takšne, v bistvu zavlačevalne politike, razumljivo ne sprejemajo z razumevanjem. Kje pa še kdo koga sili, da naj vzame njegov denar.

Odveč je poudarjati, da to niso glavni, še manj edini vzroki, da se vrača čedalje manj delavcev in da število tistih, ki za stalno ostajajo na tujem (za odpust državljanstva SR Slovenije in SFRJ je lani zaprosilo 1143 državljanov) nikakor ni simbolično. Toda, ker na tem področju že z razmeroma skromnimi ukrepi lahko naredimo zelo veliko, je akcija v tej smeri zares nujna.

Jana

OŽIVLJEN KROG NAD SEČOVLJAMI?

V bivšem, že vse preveč let zapuščenem samostanu na Krogu nad Sečovljami naj bi slovenski umetniki kmalu dobili svoje zatočišče.

Nekdanji samostan na Krogu nad Sečovljami zadnja leta vztrajno propada, čeprav so v piranski občini tod že pred leti nameravali urediti nekakšen kulturno-turistični center, kar bi si ta samostan s čudovito okolico in enkratnim razgledom na Portoroški zaliv gotovo zaslužil. Toda vse doslej se je obnova Kroga vrtela v začaranem krogu, ker je morda prav toliko kot denarja primanjkovalo idej.

Letos se zdi, da se je Krogova usoda le zavrtela v nekoliko drugačno smer, ki morda obeta, da bo tod uspelo uresničiti že precej let stare načrte in iz tega čudovitega okolja ustvariti nekakšen turistično-kulturni center, ki bi popestril turistično ponudbo v piranski občini. Nekaj slovenskih slikarjev je namreč tod začelo obnavljati prostore, ki bi s v nekdanjem samostanu uredili svoje ateljeje in razstavne galerije, ki bi potem morda sem pritegnile še umetnike in ljubitelje umetnosti iz drugih krajev. Po besedah piranskega slikarja Pavla Zamarja,

enega izmed pobudnikov za prenovu sečoveljskega Kroga, je zanimanje za prostore v nekdanjem samostanu tudi med likovniki iz drugih krajev Slovenije precejšnje. Tudi sečoveljska krajevna skupnost, ki si že dlje časa prizadeva preurediti samostan na Krogu in njegovo okolico v kulturno-turistično središče, pozdravlja pobudo piranskih likovnikov. Med drugim nameravajo prihodnje leto tudi asfaltirati cesto od Sečovelj do Kroga, kar bi prav gotovo pripomoglo k oživitvi tega dela piranske občine.

Vse lepo in prav. Podobne ideje in namere lahko, pa verjetno tudi moramo, samo pozdraviti. Pa vendarle ne moremo kaj, da si ob tako pomembnem objektu, kot je Krog nad Sečovljami, še posebej, če poznamo zgodovino starega samostana, pa tudi načrte o prenovi celotnega dela te turistične občine, ne bi zastavili vprašanja, kako je mogoče, da se take prenovne v piranski občini ne lotevajo nekoliko bolj načrtno. Mar bi ne bilo bolj smotno (pa če smo natančni — tudi pravično), ko bi za take prostore v piranski občini razpisali nekakšen natečaj, na katerega bi se lahko prijavili vsi, ki bi si želeli tod urediti svoje ateljeje, razstavne galerije in podobno? Takšen nenačrten, naključen izbor, pa nehote priča o nenačrtnosti

obnove Kroga in njegove okolice in tako morda tudi nekoliko potrjuje bojazen nekaterih, da niti tokrat ne bo mogoče urediti tega, kar bi si vsi, ki jim je do oživitve Kroga ter s tem popestritve turistične ponudbe na obali, morali želeli...? *Primorske novice*

BOLNIŠNICO FRANJO OBNAVLJAJO

Ko so gradili partizansko bolnišnico Franja v soteski Pasice pri Cerknem, seveda niso pomislili, da bo objekt postal spomenik, gradili so ga zaradi potrebe, vendar je na nas, da ga ohranimo takšnega, kot je bil. Žal je bila prva povojna leta prepuščena le sama sebi in marsikateri obiskovalec je za spomin odnesel kakšen delček. Seveda med te »delčke« ne moremo šteti na primer odnešenega električnega generatorja, ki je bolnišnico oskrboval z električno energijo, in še vrsto večjih stvari, za katerimi sedaj poizvedujejo. Strokovnjaki za varstvo naravne in kulturne dediščine naše republike so namreč te dni na delu v bolnišnici Franja in jo poskušajo obnoviti po načrtih, ki so jih izdelali na podlagi pričevanj zdravstvenega osebja in bolnikov, ki so bili v bolnišnici v času njenega delovanja.

Zaradi zanemarjanja bolnišnice v prvih povojnih letih, ko ni bilo sistematsko urejeno njeno vzdrževanje, so bila vzdrževalna dela opravljena zelo nestrokovno, brez kakršnihkoli načrtov, kar je privedlo celo do predimenzioniranja posameznih objektov, nehotenega predrugačenja, zato bo sedanja akcija tolikanj bolj pomembna. Strokovnjaki so izdelali celo makete, s pomočjo le-teh pa so ljudje, ki so živeli v Franji, lahko pokazali pravo stanje v takratnih časih in tako je mogoče tudi odpravljati napake.

Da bi izbrali tudi najbolj ustrezno impregnacijsko sredstvo, so se restavriratorji povezali s strokovnjaki kemijske industrije in skupno bodo izbrali najboljše zaščitno sredstvo. To je pomembno zlasti zaradi večne vlage v soteski Pasice, s pomočjo ohranjenih fotografij pa bo mogoče verodostojno izbrati tudi maskirne barve.

Partizansko bolnišnico Franjo obišče letno okoli 50 tisoč obiskovalcev z vseh koncev sveta, zadnje čase pa poteka tudi akcija, da bi jo uvrstili v register UNESCO, kar pomeni, da bi vzdrževanje objekta prišlo pod okrilje te mednarodne organizacije za varstvo kulturnih in naravnih spomenikov.

Primorske novice

Del zgradb, ki sestavljajo bolnišnico Franjo — ta edinstven objekt je nujno potreben obnove (foto: Egon Kaše)

NA KRAS PO PRŠUT

Kdor še ni poskusil kraškega pršuta in ga zalil s kapljico terana, ne ve za užitek. Takega najbrž ni, trdijo v pršutarni v Lokvi, kjer sušijo pršut in kraško slanino že sedemnajst let.

Tradicija pridelovanja pršuta sega daleč v zgodovino Krasa. Ugodno podnebje se samo ponuja za sušenje najboljših kosov svinjskega mesa, ki ga cenijo celo v bogatih kitajskih kuhinjah. Pršut pridelujejo tudi v drugih koncih naše države, toda kraškemu pršutu ni konkurence. Zato poslovno kosilo, slavnostna večerja, obedi ob porokah, jubilejih, proslavah, drobni prigrizki ne gredo brez pršuta. Poznajo ga tudi v tujini.

— Izdelki naše pršutarne gredo vse leto v prodajo, nam pove Ivanka Sila. Poleti prodamo največ pršuta, pozimi pa slanino. Sicer nimamo svoje prodajne mreže, ampak gre prodaja preko matične delovne organizacije.

Pršutarna v Lokvi je leta 1963 postala obrat delovne organizacije Emona, mesna industrija Zalag. Takrat so tu pridelovali več vrst sušenih dobrot, pršute pa le za reklamo. Danes pripravijo na leto do petdeset tisoč pršutov za prodajo. To so velike količine za 25-članski kolektiv. Primanjkuje tudi prostora v sušilnici, ki jo kanijo razširiti, zato pršute sušijo še pri devetih kooperantih.

V pršutarni v Lokvi pridelujejo še zašink, slanino, navadne in Lipica pršute. Pršuti se sušijo tudi do deset mesecev, drugi izdelki največ tri mesece. Drugje, na primer v Italiji, sušijo pršute hitreje s pomočjo sodobnih naprav za regulacijo vlage v zraku, toda na Krasu najbolj zaupajo stari preiskušeni metodi, ki se je že tolikokrat izkazala.

Prodajna cena pršuta v Lokvi je 193,14 dinarjev za kilogram, tu je seveda vračunana tudi teža kosti, v trgovinah in gostilnah ta cena zraste tudi za 60 odstotkov. Na trgu pršuta nikoli ni preveč in zato se v pršutarni ne bojijo, da bodo s preseganjem letnega plana polnili skladišča. Izdelke torekoč sproti prodajo, veliko gre tudi za izvoz.

V prvem polletju letos so v pršutarni plan presegli, do konca leta pa so si načrtali 400 ton izdelkov. Delavci nam povedo, da delo v pršutarni ni lahko, čeprav tu ne brnijo stroji in se ne praši. Zaradi nenehne bitke s pršico (drobno, prostemu očesu skorajda nevidno, a trdovratno žuželko) so delavke pogosto v vodi. Pranje pršuta je delo, ki ga opravljajo v glavnem ženske, zato pogosto bolehajo za revmo in prehladom.

Primorske novice

Slovenski film in televizijski igrani program bosta prihodnje leto bogatejša za najzajetnejši in hkrati najzahtevnejši projekt v vsej svoji zgodovini: ob 40-letnici vstaje slovenskega naroda bodo v kinematografih in na televizijskih zaslonih začeli prikazovati poltretjo uro dolg film oziroma v osem poglavij razdeljeno epopejo **DRAŽGOŠKA BITKA**. Vse to bo — seveda — uresničeno, če bo na voljo dovolj denarja.

Že od začetka letošnjega leta tečejo kamere za to izjemno obsežno delo, na katerega so se filmarji in televizijski pripravljalci več let. Zamisel za oživitev zgodovinskih dogodkov, ki so se končali s tragičnim požigom Dražgoš 6. januarja 1942, je pognala iz predloge za celovečerni film mladega scenarista in dramatika Frančka Rudolfa že v začetku sedemdesetih let, nato pa se zaradi družbeno-zgodovinskega pomena razrasla v dve samostojni celoti: v 150 minut filmske pripovedi ter v TV nadaljevanke posebej.

Nad podobo obeh snemalnih knjig so bdela najuglednejša imena slovenske filmske govorice ter predstavniki družbeno-političnega življenja, končno predlogo, ki so jo januarja na Kulpleniku nad Bohinjsko Belo začeli oživljati, pa je oblikoval partizan, pisatelj in filmski scenarist Ivan Ribič:

»Želeli smo preseči informacijo o dogodku in razmerah ob izbruhu druge svetovne vojne do bitke v Dražgošah,« je pojasnil Ribič. »Seveda pa to ne pomeni, da nismo upoštevali danih zgodovinskih dejstev in oseb. Veliko nam je pri tem pomagala knjiga o Dražgošah in Cankarjevem bataljonu Ivana Jana, saj se na nemške vire ni dalo kaj prida opreti, delno pa smo se naslonili na tako imenovano umetniško svobodo. Zgodovinskih likov, kot so bili Gregorčič, Žagar, Kebe in še nekateri, seveda nismo preskočili. Vsi so v zgodovino tako močno zasidrani, da bi bilo dogajanje brez enega od njih grobo izkrivljanje

NAJVEČJI SLOVENSKI FILMSKI PROJEKT

DRAŽGOŠKA BI

resnice. Tudi Kovača nismo izpustili, pa naj je bil kakršenkoli že. Nastopajo torej junaki in ljudje, ki so v krizi klonili pod sovražnikovim pritiskom...«

Usoda Cankarjevega bataljona in njegovih borcev je v ospredju pripovedi o življenju na Gorenjskem v dneh pred začetkom vojne,

vražniku, nato pa, ko so Nemci skorajda že slavili zmago, krenili v frontalen napad. Sovražnik je na koncu zravnal vas z zemljo, jo požgal in razdejal do zadnjega kamna... Bitko bomo prikazali v zadnjih treh epizodah nadaljevanke, kjer naj bi pripoved dosegla vrhunec.»

vazza. Tomašič mu je dal vlogo španskega borca in prvega komandanta Cankarjevega bataljona Jožeta Gregorčiča.

Staneta Žagarja, idejnega vodjo dražgoške bitke, bo upodobil Lojze Rozman, Cavazzin kolega iz Drame SNG:

»Težka vloga, vendar se

Streljanje talcev

ob kapitulaciji Jugoslavije in organiziranju vstaje pa prek formiranja prvih partizanskih enot, ki so v bitki v Dražgošah med prvimi v okupirani Evropi nalomile Hitlerjev kljukasti križ.

Režijo tega — po odgovornosti in obsegu ter končno tudi po snemalnih stroških — enkratnega projekta so zaupali režiserju Antonu Tomašiču, ki se je v minulih letih izkazal z vrsto uspešnih TV filmov in nadaljevanj (Vrnitev, Gorjupa bajta, Žive vezi):

»Pritegnile, bolje povedano — fascinirale so me okoliščine, v katerih je prišlo do dražgoške bitke. Borci Cankarjevega bataljona so se tri dni upirali premočnemu so-

Pred kamero direktorja fotografije Jureta Pervanje se bo v letu in pol, kolikor bo trajalo snemanje »Dražgoške bitke«, sprehodilo okoli 200 poklicnih igralcev iz vseh slovenskih gledaliških hiš, več sto igralcev amaterskih družin iz Logatca, s Koroške, iz Škofje Loke, iz Horjula in Mengša, iz Celja in Kranja, v masovnih prizorih pa bodo sodelovali tudi vojaki JLA.

Vloge nemških vojakov, avstrijskih policajev, visokih SS častnikov in podobnih oseb so zaupali igralcem iz Nemške demokratične republike ter igralcem iz Strassbourga v Franciji.

Eno glavnih vlog v Dražgoški bitki igra član Drame SNG iz Ljubljane Boris Ca-

je veselim. Rad igram take junake, že od nekdaj sem si želel nastopiti v dokumentarno-igranem projektu. Tu ni nobenih sprenevedanj z resničnostjo, vse je zgodovina, kar se vidi že po kostumih. O Žagarju sem veliko zvedel od njegovih otrok in prijateljev. Bil je čustvene nature, vendar tudi oster, ko je bilo treba.»

Prva dama slovenskega filma Milena Zupančič bo v »Dražgoški bitki« prvič nastopila v filmu s tematiko iz NOB:

»Igram sila lepo vlogo, po mojem najlepšo v filmu in nadaljevanji — Andrejo, dekle polno mladosti, ki pa v vojni prežgodaj usahne. Začuda, da sem končno tudi jaz dočkala vlogo s parti-

TKA

zansko tematiko. Igrala sem vrsto klasičnih in sodobnih likov, v vojnem filmu pa sem prava začetnica . . .»

Tako nekateri od osrednjih igralcev. Povejmo, da bo legendarnega Franca Bička zaigral član Mestnega gledališča ljubljanskega

Skupina borcev Cankarjevega bataljona ob mrtvem soborcu

Bert Sotlar kot Zalar, ena izmed vodilnih osebnosti v filmu

Franč Markovič, njegovega brata Henrika pa mladi Željko Hrst, študent AGRFT. Takoimenovane »izmišljene« junake, ki so sicer v manjšini, vseeno pa odločilni za nemoten tok pripovedi, bodo oživeli Radko Polič, Jože Horvat (on bo Rudi Zalar, ki pod vplivom tuje propagande z občudovanjem spremlja razraščanje nacizma, nato pa spregleda zmoto in se pridruži Cankarjevcem), Duša Počkajeva (Zalarjeva mati), Majda Grbčeva (igra Jer-

manovo ženo) in še mnogi. Skupaj blizu 200 bolj ali manj pomembnih vlog . . .

Po prvi klapi (kot se filmsko reče začetku snemanja) pod Babjim zobom na Kupljeniku, kjer je mojster scenografije ing. arh. Niko Matul postavil izjemno učinkovito Zalarjevo domačijo (mimoidoči jo zlahka zamenja za pristno), so zunanje dogajanje snemali na Pokljuki, v okolici Bleda in Škofje Loke, notranje prizore pa v improviziranem studiu na Bledu ter v Ljubljani, v studiu Viba filma. Tudi prek poletnih mesecev ekipa ni mirovala.

Producenta Viba film in RTV Ljubljana sta ob začetku del podpisala skupaj s Kulturno skupnostjo SRS samoupravni dogovor z jasno opredeljenimi obveznostmi podpisnikov. Najbolj vidno mesto v njem zavzema poleg medsebojnih razmerij finančna konstrukcija projekta, za katero je Svet »Dražgoške bitke« odobril 124 milijonov kot gornjo mejo, upošteva vse podražitve in druge spremembe.

Ob začetku snemanja je Vinko Hafner kot predsednik Sveta »Dražgoške bitke« naglasil:

»Ne gre nam za pirotehnični spektakl in v danih možnostih tudi ne zahtevamo izjemne stvaritve; ob »Dražgoški bitki« nas bolj zanima njeno sporočilo kot simbol upora našega naroda. Od ustvarjalcev zato pričakujemo dostojno opravljeno delo, če pa bodo naša pričakovanja presegli, jim bo pripadla še posebna čast.«

S filmom in nadaljevanko o »Dražgoški bitki« bosta slovenska kinematografija in televizija počastila 40-letnico vstaje, praznik, ki bo dajal pečat vsemu letu 1981.

Brane Golob

Andreja in Jože Gregorčič — igrata ju Milena Zupančič in Boris Cavazza

po sloveniji

BRESTANICA — Tukajšnja tovarna SIGMAT, ki deluje v okviru novomeškega Novolesa, dosega v zadnjem času lepe uspehe. Na našem trgu so se uveljavili z mešalci za beton, zdaj pa izdelujejo že celo vrsto na trgu iskanih izdelkov. Zadnje čase je vse večje povpraševanje po nihajnih vratih, v sodelovanju s tujim partnerjem pa so se lotili izdelave tako imenovanega airless programa, aparatov za brezračno nanašanje barv in drugih tekočin. Skupaj

z zahodnonemško tovarno Wiwa izdelujejo pnevmatske aparate idr. V decembru letos bo tovarna Sigmat dobila nove prostore, v katerih bodo imeli še boljše pogoje za nadaljnji razvoj.

CELJE — Celjski Aero je z lastnim razvojem delno pa tudi z nakupom tujih licenc pridobil strokovno znanje, ki ga je usposobilo tudi za prodajo celotnih projektov na tujih tržiščih. Najdalj so pri tem prišli v dogovorih z Malto, za kamor v Celju pripravljajo načrte

za postavitev manjše tovarne, v kateri bodo delali po celjskih izkušnjah nekatere Aerove izdelke.

CELJE — Zahodni del celjske magistrale je že končan, odprli pa ga bodo, ko bo zgotovljen priključek na staro magistralno cesto pri Joštovem mlinu v Medlogu. Zgraditi pa je treba še približno dva kilometra dolg odsek od Čopove ulice do Mariborske ceste. Avtomobilski promet bo potem v smeri vzhod—zahod potekal brez težav.

GROSUPLJE — Gospodarski rezultati grosupeljskih delovnih organizacij so bili v letošnjih prvih mesecih dokaj ugodni. Izredno dobro so gospodarili v Stolarni v Dobrepolju, kjer se že vrsto let bore s težavami. V Kovinastroju so povečali dohodek v primerjavi z lanskim letom za 83 odstotkov, preteče izgube pa so se uspešno rešili v motelu Turist v Grosupljem.

GORNJA RADGONA — Konec avgusta so tu že osemnajstič odprli vrata velike kmetijsko-živilske prireditve, kmetijskega sejma. Letošnji sejem je bil organiziran na 50.000 kvadratnih metrih površine, sodelovalo pa je prek 500 razstavljalcev iz 14 držav. Letos so bile v okviru sejma organizirane tudi posebne razstave: razstava živine vseh pasem, ocenjevanje in razstava mesnih izdelkov, razstava mleka in mlečnih izdelkov, dosežkov na perutninskih farmah, prikaz kmečkega doma, racionalnega izkoriščanja kmetijskih površin in razstava vin zasebnih pridelovalcev idr.

IZOLA — Konec avgusta, pred zaključkom poletne turistične sezone, so tu priredili tradicionalni ribiški praznik, na katerem se je zbralo prek 10.000 domačih in tujih gostov. Na tej prireditvi se že po tradiciji zbere vsa slovenska ribiška flota, saj podelijo tudi nagrade najuspešnejšim posadkam ribiških ladij.

HALOZE — V Halozah, v motelu v Podlehniku, so se zbrali slikarji, ki so s čopičem in v drugih tehnikah deset dni slikali idilične motive, ki jih nudi haloška pokrajina. Doslej je bila slikarska kolonija vedno na gradu Borl, ki pa je letos zaradi dotrajanosti zaprt in nemo kliče po obnovitvenih delih. Po dogovoru mora vsak udeleženec eno izmed slik podariti skupščini občine Ptuj oziroma odboru slikarske kolonije.

KRVAVEC — Krajevna skupnost Grad, ki zajema vasi Dvorje, Štefanjo goro, Grad, Stiško vas in Ambrož pod Krvavcem, šteje okrog 800 prebivalcev. Ob nedavnem krajevnem prazniku so na Davoen odkrili grobišče padlim borcem II. grupe odredov in Kokrškega odreda. V kulturnem sporedu so sodelovale kulturne skupine iz Cerkelj.

Z veselo resne tekme koscev v Mozirju (foto: Marjan Zaplatil)

KAMNIK — V Kamniku obstaja bogata dokumentacija o bivanju predsednika Tita v tem mestu, zato je prišlo do pobude, da bi zbrali in razstavili vse to bogato gradivo. Josip Broz Tito se je mudil v Kamniku že v letih 1911 in 1912, ko je bil zaposlen v tovarni Titan, pozneje pa se je tudi pogosto vračal v Kamnik in Kamniško Bistrico. Predvidevajo, da bi zbrano gradivo predstavili ob 40-letnici vstaje prihodnje leto.

MARIBOR — Do konca leta bodo predvidoma z Avstriji podpisali pogodbo o zidavi skupne elektrarne Golica na avstrijskem ozemlju, blizu državne meje pri Dravogradu. V teku so pogajanja o različnih variantah sodelovanja pri gradnji: od sovlaganja, sofinanciranja do uveljavljanja pravice do pripadajočega deleža moči in energije brez finančne udeležbe.

MORAVČE — Aktiv kmečkih žena in čebelarско društvo iz Moravč sta tudi letos širši javnosti predstavili življenje in navade v Moravški dolini. Organizirali so razstavo cvetja, ročnih del in kmečkih orodij, čebelarji pa so se predstavili s svojimi izdelki in opremo.

MOZIRJE — Tu so konec avgusta pripravili mozirski kmečki praznik, ki je imel v prejšnjih letih ime »jutro koscev in grabljic«, letos pa so ustrezno razširili spored. Po sprevedu koscev in grabljic skozi Mozirje se je nato v Trnovčah začelo tekmovanje koscev.

Po malici, ki je prav tako potekala po starih običajih, so tekmovali še v preostalih kmečkih opravilih. Tu so bili mlatiči, izdelovalci škafov, grabelj, košev, brezovih metel, kuhali so žganje ipd.

NOVO MESTO — Novomeški glavni trg so v zadnjih letih zasedli avtomobili. Dolej je le kavarna na trgu postavljala mize na svojo teraso, letos pa ji je sledil tudi gostinski šolski center. Novomeščani upajo, da jim bodo sledili še drugi in Glavni trg ponovno bolj približali pešcem, ki jim je tudi namenjen.

V prijazni vasi **PLANINA POD GOLICO**, ki jo poznajo izletniki zlasti po narcisah, ki se tod razcveto v maju, je najstarejša vaščanka Marija Razingar, po domače Šimanova mama. Dopolnila je 94. leto. Starost preživlja pri sinu Francetu in njegovi družini. Vse življenje je preživela v tej vasi in ima

Šimanova mati v Planini pod Golico

še dober spomin na stare čase. Mlajšim rada pripoveduje, kako so ljudje živeli nekdanj, in se ne more načuditi, koliko novih hiš je zraslo v zadnjem času. Vesela je vsakega obiska, ker je zadnja leta priklenjena na posteljo. (zapisala: Ludmilla Kobal, London, Ont., Kanada)

RADLJE — Letošnji občinski praznik so, kot je že običaj, proslavili z novimi delovnimi uspehi, ki so plod načrtne razvojne politike v občini. Iz leta v leto večji vpis v šolski center v Muti dokazuje, da mladina ostaja doma in da se želi tudi zaposliti v domačih delovnih organizacijah. Letos so mladini ponudili okrog 250 delovnih mest v tovarni nerjavečih armatur v mučki Dobravi ter v obratu ruškega Metalplasta v Ribnici na Pohorju. Z nadaljnjimi vlaganji bodo nadaljevali tudi v tovarnah Hypos in Stroj.

JUGOSLAVIJA

V zadnjih mesecih je najpriljubljenejša popevka v Jugoslaviji in tudi med številnimi rojaki po svetu pesem v ritmu kola »Jugoslavija«. Večina gramofonskih plošč je bila posneta v izvirniku, v srbohrvaškem jeziku, v Sloveniji pa se vse bolj uveljavlja tudi pesem v prevodu. Ker so tudi nekateri naši bralci izrazili željo, da bi objavili besedilo te pesmi, ga tokrat objavljamo. Vendar pa moramo pripomniti, da je to le eden od prevodov, ki pa je dokaj zvest izvirnemu besedilu.

Opozarjamo vas še na to, da male plošče s posnetkom te pesmi (v srbohrvaščini) lahko naročite tudi prek Slovenske izseljenske matice. Cena je 25.— dinarjev.

*Od Triglava pa do Vardarja,
od Jadrana pa do Djerdapa,
kot prekrasna si ogrlica,
v svetlem soncu obsijana,
si prekrasen cvet Balkana,
Jugoslavija, Jugoslavija.*

*Po vsem svetu srečo sem iskal,
za usodo svojo trepetal,
v srcu pa sem tebi zvest ostal,
vsega si me osvojila,
domovina moja mila,
Jugoslavija, Jugoslavija.*

*Ljubim tvoje reke in gore,
ljubim tvoja polja in morje,
naš ponos pa tvoji so ljudje,
vztrajni so pri delu svojem,
z njimi tudi rad zapojem,
Jugoslavija, Jugoslavija.*

*Mnogi zate so prelili kri,
sredi bojev si rojena ti,
z delom smo te izgradili vsi,
živi srečno in v svobodi,
misel Tita naj te vodi,
Jugoslavija, Jugoslavija!*

šport

LETOS PRVI V EIGERJU

Severna stena Eigerja sodi med »tri zadnje probleme Alp«, ki jih je svetu najbolj približal Heckmair v istoimenski knjigi. In čeprav danes vzpon prek nje še zdaleč ne pomeni tistega, kar je nekoč, je še vedno sen velike večine alpinistov. Tudi slovenskih! S tega stališča je potrebno tudi ocenjevati 4. in 5. jugoslovansko ponovitev, ki ju je letošnjega avgusta opravila slovenska sedmerica. Menda so bili prvi v tej sezoni, ker so druge odvrnile nemogoče razmere.

Rok Kovač, Janez Sabolek, Janez Skok (vsi Akademski AO) in Janez Benkovič (AO Kamnik) so po 29 urah plezanja stali na vrhu Eigerja. Srečali so se s poledenelimi skalami, snegom in tudi plazom, skratka razmere so bile naravnost obupne, vendar so fantje vztrajali — in zmagali.

VELIKO SLAVJE V VRATIH

V dolini Vrat, pod mogočnim oča-kom Triglavom, je bil 14. septembra velik dan slovenskih planincev. Tisoči

planincev in drugih ljubiteljev gora so se zbrali tega dne ob Aljaževem domu v prelepi triglavski dolini Vrat. Izvedbo letošnjega zbora planincev je Planinska zveza Slovenije zaupala Planinskemu društvu Dovje-Mojstrana, ki uspešno deluje že 50 let, in ni ravnala napak.

Na tej manifestaciji so slovenski planinci počastili več planinskih jubilejev, in sicer 85-letnico Aljaževega stolpa vrh Triglava, 70-letnico sedanjega Aljaževega doma v Vratih, 100-letnico prvega pristopa na Škrlatico in 90-letnico, odkar je prvi človek preplezal mogočno triglavsko steno.

Slavnostni govornik na zboru je bil predsednik skupščine SR Slovenije Milan Kučan. Pisan kulturni program so pripravili člani domačega kulturno-umetniškega društva in učenci osnovne šole. Ob tej priložnosti so izšle tudi posebne značke, poseben ovitek in žig, muzejski odbor pri domačem planinskem društvu pa je izdal brošuro s planinskim sporočilom Jakoba Aljaža.

OB JUBILEJU ANNE PRAČEK

*O, zemlja rodna,
po tvoji grudi spet mi gre korak!
In moj pogled objemlje te in boža.*

S temi verzi je tako kot s številnimi drugimi izrazila svojo radost ob vrnitvi v domovino po dolgi desetletjih življenja na tujem Anna Praček Krasna, pesnica in publicistka, ena izmed najvidnejših kulturnih delavcev preteklega polovica stoletja med ameriškimi Slovenci. Letos 30. novembra slavi življenjski jubilej — 80-letnico. Slavi jo doma, v svoji Vipavski dolini, kjer je bila rojena, in po kateri ji je ves čas hrepenelo srce.

Kaj pravi sama Anna Krasna o svojem življenju in delu?

»Na jesen leta 1917 so divjale zadnje velike bitke ob Soči in na Doberdobi, italijanske sile so bile potisnjene proti Piavi — in takrat najbrž je bila odločena moja usoda. V tistem času smo namreč pri nas v družini izgubili starše, najprej je umrla moja mati, dva meseca za njo pa še oče. Starejša dva brata sta bila v vojni, eden od njih je zajet na Doberdobi. Doma smo ostali trije otroci v starosti od 9 do 17 let. Brata sta se po končani vojni vrnila domov, toda načrte za prihodnost

smo morali delati sami, brez staršev, brez kakršnekoli druge pomoči. Jaz sem se odločila za Ameriko, kamor se je odpravljalo nekaj mojih prijateljic in ena družina iz naše vasi, ki je šla k svojemu očetu. Tudi v tej družini sem imela prijateljico... ta je potem v Ameriki postala moja svakinja. Odločitev ni bila lahka. Nerada sem zapustila svojo mlado sestro, toda bila sem prepričana, da ji bom lažje pomagala iz Amerike. Pod Italijo nisem hotela ostati, saj so že v začetku okupacije Primorske Italijani pogosto nastopali surovo. Najbolj pa me je presunilo, ko sem videla v verigah učitelja z

Anna Praček-Krasna
med pozdravnim
govorom na
letošnjem
izseljenskem
pikniku
v Škofji Loki

Ščitni ovitek knjige
»Med dvema
domovinama«
s simboličnim
pomenom — težke,
zgarane izseljenske
roke prek ameriške
zastave

KRASNE

naše šole ... zalotili so ga karabinjerji, ko je v gostilni vadil fante v slovenskem petju.

V Ameriki nisem poznala nikogar. Imela sem le nekega daljnega sorodnika, ki mi je bil poslal potrebne dokumente za priselitev. K njemu in njegovi družini sem prišla konec novembra 1920. Dvajsetletnica, brez staršev, brez sredstev, brez poklica. In brez znanja jezika dežele, kamor me je zanesla usoda. Kaj zdaj? Omožila bi se, so rekli rojaki, saj taka je bila dolgo navada, ko so prihajala dekleta iz »starega kraja« v Ameriko, kjer je bila pred prvo vojno in po njej veliko

slovenskih fantov. Jaz pa sem se hitro odločila: Delat grem! V šolo grem, da se naučim jezika dežele. Delo in šola, to ne gre skupaj, so mi rekli. Pa je le šlo. V mestu sem dobila službo in imela sem priložnost, da sem lahko obiskovala večerno šolo. To je bilo v mestu Johnstownu v Pennsylvaniji. V širšem okolju tega mesta je takrat živelo kakih štiri tisoč Slovencev. Zvečine so bili zaposleni v premogovnikih, pa tudi v jeklarskih podjetjih, pri plavžih. Kot narodnostna skupina so bili dobro organizirani kulturno, društveno in gospodarsko. Imeli so bratska podporna društva, društvene domove, v katerih so se shajali, pevsko društvo »Bled«, ki je bilo ustanovljeno 1905, socialistični klub Jugoslovanske socialistične zveze, slovensko hranilno in posojilno društvo, inkorporirano leta 1905 in še danes obstoji, poleg tega združeno trgovino in godbo ter dober orkester. Seveda sem bila kot novodošla naseljenka kmalu pritegnjena v kulturno in drugo dejavnost naših ljudi v Johnstownu in okolici. Obenem sem se morala prilagajati ameriškemu načinu življenja, kar me je mikalo in zanimalo. Tudi pisati sem začela že v Pennsylvaniji, saj so takrat nastali prvi zametki mojega poznejšega delovanja.«

Tako pripoveduje sama Anna Praček Krasna o svojih začetnih ameriških letih. Kako bogato in polno je bilo to življenje. Kako je bilo polno preseñenja, razočaranja in tudi veselja. »Vse so nas nekdaj v ljudskih šolah in tudi doma učili ter navajali k pobožno vernemu življenju. Postati torej v tujem svetu napreden in svobodomiseln človek ni bil le velik korak za posameznika, temveč se je na podlagi tega v izseljenstvu osnovala nova miselna skupnost med našimi ameriškimi Slovenci. Naša Slovenska narodna podporna jednota je bila ustanovljena na socialističnih in svobodomiselnih načelih, in zaradi tega je bila hudo napadana iz nasprotnega tabora ter so ji napovedali skorajšen konec. SNPJ pa je kljub temu zrastle v največjo bratsko podporno organizacijo, ki je močna še danes, ko jo vodijo že v Ameriki rojeni Slovenci.«

V zgodnjih tridesetih letih sta se z možem preselila v New York in Anna je tam še okrepila svojo pisateljsko dejavnost. Njene pesmi pa tudi poročila in članke je najprej poslala Mladinskemu listu, pozneje pa so bili pogosto objavljeni v skoraj vseh večjih ameriških slovenskih listih — Prosveti, Proletarcu, Majskem glasu, Ameriškem družinskem koledarju, Enakopravnosti, Novi dobi, v Cankarjevem glasniku in še kje. Leta 1942 je postala sourednica Glasa naroda v New Yorku, leta 1949 je pomagala usta-

noviti hrvatski Novi list, nekaj časa je bila pomožna urednica pri Prosveti, Glas naroda pa je sama odkupila leta 1954 ter ga izdajala in urejala še devet let, do oktobra 1963, ko je sklenil svojo 70-letno pot med ameriškimi Slovenci.

»Glas naroda ... Od vseh naših izseljenjskih listov in publikacij, pri katerih sem sodelovala v 52 letih v ZDA, mi bo seve do konca ostal v najglobljem spominu. Ustanovil ga je Frank Sachser leta 1893, jaz pa sem ga zaključila jeseni 1963, ko je dopolnil sedemdeset let življenja ... Moje delo pri listu je bilo združeno z raznimi težavami, vendar sem bila ob njegovi strani vsega skupaj dvajset let. Kadar nisem mogla zaradi drugega rednega dela v urad, sem gradivo pošiljala po pošti. To je bilo zlasti v letih 1944—45, ko sem bila zaposlena pri vojnem uradu za informacije kot prevajalka in napovedovalka za radijske oddaje v slovenščini.«

Med drugo svetovno vojno tudi ameriški Slovenci niso počivali. In tudi Anna ne. Pri delu za pomoč v vojni prizadeti domovini je sodelovala z Louisom Adamičem, Zlatkom Balokovičem, Stojanom Pribičevićem, Etbinom Kristanom. Slovenci iz New Yorka so večinoma prispevali v sklad SANS, poleg tega pa so zbirali še denar za medicinske aparate in še za marsikaj. Prvo ladijsko pošiljko so odposlali že januarja 1945, drugo nekaj mesecev pozneje. Anna Praček Krasna nerada govori o tem, govori o velikodušju drugih, sebe nikoli ne poriva v ospredje. Obširneje je o tem svojem delu spregovorila šele v svoji knjigi »Med dvema domovinama«, ki je izšla leta 1978, in kjer je zbrala nekaj svojih književnih in publicističnih prispevkov. O medvojnem delu govori v poglavju s simboličnim naslovom »Na noge, bratje, domovina vas kliče!«

»V obdobju, ko sem urejala, sourejala ali dopisovala v slovenske liste v ZDA,« pripoveduje ob koncu Anna Krasna, »sem se bolj posvečala prozi, čeprav sem tu in tam napisala še kakšno pesem in jo objavila. Zdaj, ko sem se vrnila v domovino, zbiram vse, kar smo Slovenci v ZDA ustvarili. Del tega sem zbrala v knjigi »Med dvema domovinama«, del je objavljen v knjigi, ki izide te dni. Hkrati s tem bi rada napisala biografski roman iz svojega življenja v Ameriki in o stikih z ameriškimi Slovenci ...«

Anna Praček Krasna je pri osemdesetih letih še čila in zdrava, polna načrtov in trdno verjamemo, da bo imela še dovolj moči, da jih bo uresničila. To ji hkrati s čestitkami ob življenjskem jubileju — in ob drugi knjigi — želimo tudi mi.

Jože Prešeren

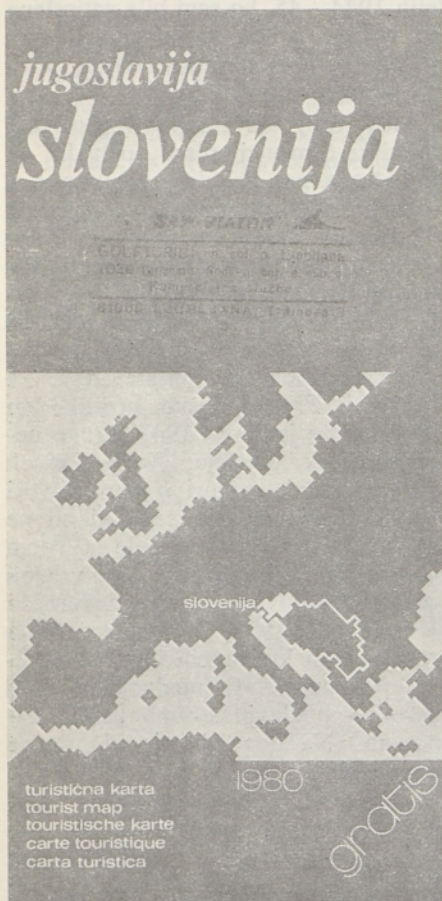

ŽIROVNICA — PO POTEH KULTURNE DEDIŠČINE

V nedeljo, 22. junija 1980, so v Žirovnici na zelenici pred osnovno šolo svečano odprli POT KULTURNE DEDIŠČINE, ki se vije skozi osem okoliških krajev: Žirovnico, Selo, Zatrebnico, Breznico, Doslovče, Smokuč, Rodine in Vrbo. Ob poti si je mogoče ogledati rojstne hiše in spominska obeležja slavnih žirovniških rojakov: dr. Franceta Prešerna, Antona Janše, Matije Čopa, Frana Saleškega Finžgarja in Janeza Jalna. Pot je mogoče prehoditi v dobrih treh urah.

Pred nekaj meseci je izšel nov, izredno lepo oblikovan in slikovno bogat prospekt Slovenske obale s kraškim zaledjem

Ščitna stran nove turistične karte Slovenije

SLOVENSKA OBALA S KRAŠKIM ZALEDJEM

DOPOLNJENA TURISTIČNA KARTA SLOVENIJE

Turistična zveza Slovenije je za Gospodarsko zbornico Slovenije izdala in založila dopolnjeno turistično karto Slovenije v merilu 1 : 470.000. Na obeh straneh lista, formata 60,5 × 43 cm je zemljevid Slovenije. Na prvi strani karte so poudarjene cestne povezave, smučišča, letališča, pristanišča, zdravilišča, narodni parki, podzemeljske jame, arheološka najdišča, spomeniki, gradovi, cerkve, samostani, raz-

valine in drugi posebej zanimivi objekti.

Na karti itinererjev na drugi strani s podčrtani zanimivi kraji, poudarjene priporočljive smeri potovanja in zaznamovani spomeniki, muzeji, naravne zanimivosti in kmetije, ki se ukvarjajo s turizmom. Poseben poudarek je dan jugoslovanskemu delu evropske pešpoti, ki je na karti označena s svojo markacijo

Letošnja turistična karta nosi geslo Spoznajte Slovenijo. Izšla je v 200.000 izvodih in jo lahko dobite na Turistični zvezi Slovenije, Ljubljana, Miškovičeva 38.

V aleji pred osnovno šolo v Žirovnici so ob tej priliki odkrili tudi spomenik Antonu Janši, ki ga je izdelal in poklonil Žirovničanom ak. kipar Bojan Kunaver. Ob dnevu pionirjev 29. septembra so odkrili spomenik dr. Francetu Prešernu, ki ga je oblikoval in poklonil Žirovničanom ak. kipar Zdenko Kalin. Na kulturni praznik 8. februar 1981 se bo obema skulpturama pridružil tudi spomenik Matiji Čopu, delo ak. kiparja Jaka Torkarja.

Šolsko kulturno društvo Prešernov rod Žirovnica je ob otvoritvi poti in spomenika izdalo lično knjižico for-

mata 12 X 17 cm na 16 straneh s kratkimi življenjepisi vseh petih slovenskih mož, z opisom poti na zadnji strani knjižice. Knjižica je izšla v nakladi 4000 izvodov in velja 10,00 dinarjev; tiskana je samo v slovenščini.

NAČRT MESTA LJUBLJANE

Ljubljanska turistična zveza je pravkar izdala načrt mesta Ljubljane, ki je sicer manjšega formata, a turista vseeno seznani s pomembnejšimi uli-

cami in zanimivostmi Ljubljane. Med turističnimi informacijami je navedenih veliko koristnih podatkov: hoteli, študentski domovi, campy, plinarna, restavracije in gostilne, nočni lokali, potovalne agencije, pošta, avtotaksi, rent-a-car, avtomehanični servisi itd. Besedilo je napisano v slovenščini, francoščini, italijanščini, angleščini in nemščini.

Naročite ga lahko na Ljubljanski turistični zvezi, Ljubljana, Cankarjeva 5, pp 168, tel. 061/21-950, 24-900.

NAČRT MESTA POSTOJNE

Turistično društvo Postojna je v sodelovanju s Postojnsko jamo in Geodetsko upravo SO Postojna izdalo na-

črt mesta v merilu 1 : 5000. Na njem so z različnimi barvami označena posamezna območja, s simboli pa vsi turistično pomembni objekti in točke (parkirišče, lekarna, spomeniki NOB, motel, tržnica...). Besedilo na hrbtni strani, v katerem je na kratko orisana zgodovina Postojne, naštetih gostinsko turistični objekti in opisane najbližje naravne značilnosti, je natisnjeno v slovenščini, srbohrvaščini, italijanščini, nemščini, angleščini, francoščini in holandsščini. Načrt je izšel v 20.000 izvodih.

Slovenski hotel Korotan v Sekiri ob Vrbskem jezeru (Sekirn am Wörthersee) na avstrijskem Koroškem, ki v zadnjem času deluje v sestavu potovalne agencije Emona-Globtour

VOLJA PO SVOBODI NE UM

OB 50. OBLETNICI BAZOVIŠKIH ŽRTEV

Kot zvesti bralec Rodne grude vas moram pohvaliti, ker tako lepo urejate to revijo. Zelo smo zadovoljni z njo, saj nas povezuje vse, ki smo raztreseni po svetu. Tako tudi izvemo, kje vse živijo Slovenci.

Namen mojega pisanja je v tem, da bi rad izrazil majhno prošnjo in zelo bi bil vesel, ko bi mi ustregli. Letos septembra je namreč minilo 50 let, odkar so bili v Trstu pred posebnim fašističnim sodiščem obsojeni na smrt štirje mladi slovenski fantje: Bidovec, Miloš, Marušič in Valenčič. Ustreljeni so bili 6. septembra na Bazoviški gmajni pri Trstu. To so bili prvi borci proti fašizmu, ki si je zadal nalogo, da bo uničil Slovence in Hrvate na Primorskem.

Ker sem doma s Primorske, imam vse tiste žalostne čase še živo v spominu. Rad bi, da bi tudi v Rodni grudi na kratko opisali tiste dogodke. S člankom bi počastili žrtve fašizma, ki je potem terjal še milijone drugih. Prepričan sem, da bi naši po svetu z zanimanjem brali tudi ta drobec iz zgodovine slovenskega naroda.

Že vnaprej se vam zahvaljujem, če boste ugodili moji prošnji, če pa iz katerakoli razloga to ne bi bilo mogoče, bom ostali prijateljli vseeno.

Anton Skamperle, Berwyn, Ill., ZDA

Že petdeset let je preteklo od ustrelitve štirih bazoviških junakov septembra 1930. Novi rod se te dobe trpljenja in poniževanja ne spominja več dobro. Tragični dogodek in prav tako tragični okvir, v katerem so izgorela štiri mlada življenja, bi terjal podrobno obravnavo, mi pa na žalost ne premoremo knjige, ki bi podrobno opisala organizacijo TIGR.

Fašistični režim, ki je nastal in se vzdrževal z nasiljem, je zbudil odpor naprednih sil v Italiji. Če so metode odpora veljale za italijanske protifašiste, so tembolj veljale za slovensko-hrvaško narodnostno skupnost, saj jo je fašizem prizadel z dvojno mero. Zatrtju demokratičnih oblik življenja in gospodarskemu izkoriščanju se je namreč pridružilo še nasilno raznorodovanje. Vsestranski pritisk in fašistično nasilje je seveda rodilo radikalnejše oblike odpora. Vendar je pomembno dejstvo, da je fašistični teror rodil in zbudil odpor vseh plasti slovenskega in hrvaškega prebivalstva v takratni kraljevski in fašistični Italiji.

Tradicionalne oblike boja za ohranjanje narodnih pravic, kakršne so uporabljale slovenske meščanske organizacije do nasilnega razpusta in ki so slonele na zakonitih prizadevanjih, politiki drobtin in oportunitizma, ko so izražale lojalnost do režima, bi utegnile biti uspešne v demokratični državi; pod fašističnim reži-

mom pa so bile popolnoma neučinkovite. Spričo naraščajočega pritiska in nasilja so si ljudje želeli radikalnejših oblik boja, kar je izražala zlasti mlajša generacija, organizirana v mladinskih in prosvetnih društvih. Želja po radikalnejših oblikah boja proti fašizmu je že zgodaj vplivala na zbliževanje med nazorsko različno usmerjenimi mladinskimi skupinami, zlasti med narodno-liberalno in komunistično usmerjeno mladino.

Oktobra 1927 so se protifašistično usmerjeni in narodno zavedni mladinci iz razpuščenih mladinskih in prosvetnih društev sestali in ustanovili ilegalno organizacijo za Slovence in Hrvate v Julij-ski krajini. V takem razpoloženju se je začelo ilegalno delo. Začele so se sestavljati celice po načinu tajne organizacije, kjer se celice niso smele poznati med seboj. Nastala je tako enotna organizacija, ki se je delila na tri veje: goriško, tržaško in istrsko. Čeprav so bili stiki pogosti, je delovanje potekalo avtonomno. V sklopu organizacije je v prvih letih izstopala avtonomna veja za Tržaško, znana tudi pod imenom »Borba«, ki se je razlikovala od ostalih po radikalnosti, bojevitosti in akcijski pripravljenosti. Vsekakor pa se je za celotno organizacijo udomačilo ime TIGR, kratica za Trst, Istra, Gorica, Reka. V svojih spominih pravi Zorko Jelinčič naslednje:

»V začetku in še v dobi največje dejavnosti ji sploh nismo dajali nobenega imena, oziroma smo jo imenovali na kratko le 'organizacija', kakor je točno ugotovljeno tudi v obtožnici fašističnega posebnega sodišča. Le pozneje sva z Albertom Rejcem uporabila ime TIGR. Vendar pa bi to lahko povezali tudi s prepoznavno številko '4', ki smo jo dali vpisati članom naše organizacije na sliko osebnih izkaznic, da je služila za medsebojno prepoznavanje članov organizacije. Številka '4' se je nanašala na začetnice imen primorskih mest in pokrajin: Trst, Istra, Goriška, Reka.«

Organizacija si je zadala cilje in namene: z nasilnimi akcijami zoper fašistične raznarodovalne ustanove zbuditi pozornost za vprašanja narodne manjšine v Italiji pri svetovni javnosti, istočasno pa ustrahovati nosilce raznarodovalne politike, pri slovenskem in hrvaškem prebivalstvu pa s propagando zbu-
jati zaupanje v možnost boja. Preko glasil Borba in Svoboda ter raznih letakov so člani organizacije razpihovali sovraštvo do fašizma in njegovih ustanov, zlasti do šol kot potujčevalnic ter svarili ljudi, naj ne vstopajo v fašistične organizacije. Poseben poudarek je organizacija dajala povezavi z italijansko protifašistično politično emigracijo, sodelovanju

Ferdo Bidovec

Zvonimir Miloš

Franjo Marušič

Alojz Valenčič

Bazoviška gmajna

pri razširjanju protifašistične literature po Italiji in reševanju italijanskih protifašistov pred policijskimi pregoni. Uresničevanje takega programa je zahtevalo posebne organizacijske oblike boja in seveda največjo možno tajnost delovanja.

Glavne akcije organizacije so bile do leta 1930 požigi fašističnih otroških vrtcev, šol in rekreacijskih ustanov kot glavnih potujčevalnic mlade generacije. Od konca 1927 do srede 1930 so bili med drugim požgani: rekreacijska domova na Proseku in v Štorjah, šolske ustanove v Tolminu, na Proseku, v tržaškem predmestju Katinara, v Škrbini, Branici, Dutovljah, Zgoniku, Gropadi, Lokvi in drugod. Po letu 1930 je bilo manj tovrstnih akcij. Oblasti v večini primerov članov organizacije niso odkrile. Pozaprle pa so mnogo ljudi, vendar jim niso mogle ničesar dokazati. Do prvih ugotovitev je prišlo ob plebiscitu leta 1929, vendar so prijeli ožjo skupino v Istri, medtem ko organizacije na Goriškem in Tržaškem niso odkrili. Za volitve marca 1929 so prišli na sled Gortanovi skupini. Sledil je proces od 14. do 17. oktobra v Pulju, kamor se je preselilo posebno fašistično sodišče. Vladimir Gortan je bil

obsojen na smrt, štirje sodelavci pa vsak na 30 let zavora.

Do razkritja organizacije v slovenskem delu Julijske krajine je prišlo v prvi polovici leta 1930. 10. februarja tistega leta so tržaški borci organizacije razstrelili uredniške prostore fašističnega časopisa »Il Popolo di Trieste«. Sledile so aretacije po raznih krajih Primorske, le manjša skupina »tigrovcov« se je rešila v Jugoslavijo. Septembra 1930 je bil v Trstu proces pred posebnim fašističnim sodiščem, ki se je v ta namen preselilo iz Rima. Proces je prišel v slovensko zgodovino kot »prvi tržaški proces«. Na procesu so bili Ferdo Bidovec, Franjo Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič obsojeni na smrt in 6. septembra 1930 ustreljeni na kraški ginajni pri Bazovici.

Razsodba se konča z znano usmrtnitvijo štirih bazoviških junakov. Fašistična oblast je mislila, da bo s smrtnimi obsodbami popolnoma zatrla ilegalno gibanje in ustrahovala slovensko in hrvaško prebivalstvo. Smrtne obsodbe, izvršene v Bazovici, pa so rodile korenine, ki so se razrasle v narodnoosvobodilni boj, ki je potem dokončno zatrl fašizem.

Milan Pahor

slovenija v mojem objektivu

Foto: Ančka Tomšič

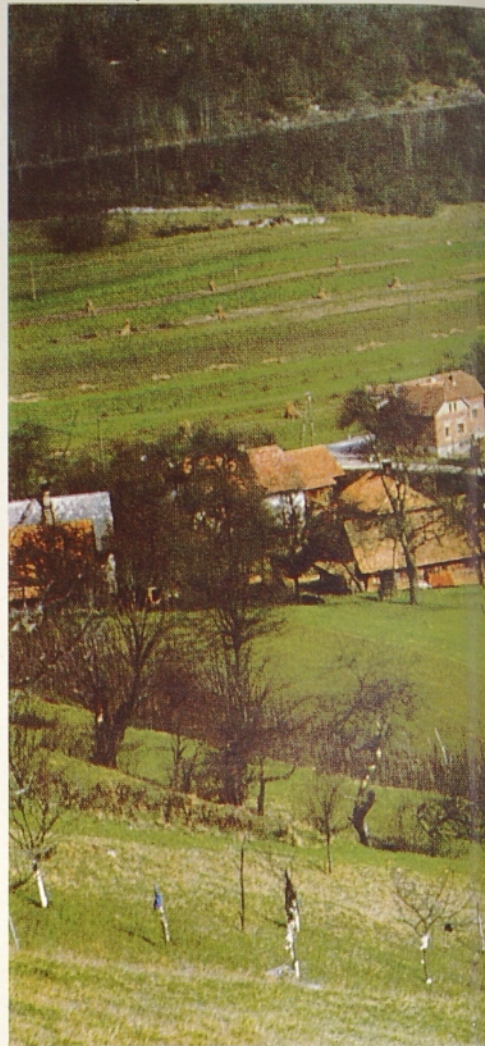
Veliki Vinji Vrh

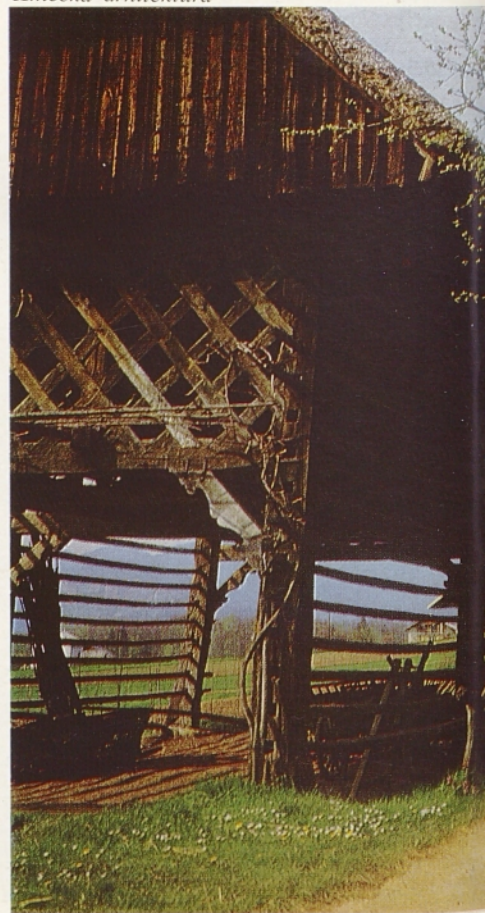
Gorenje Vrhpolje pri Sentjerneju

Dol ob Kolpi

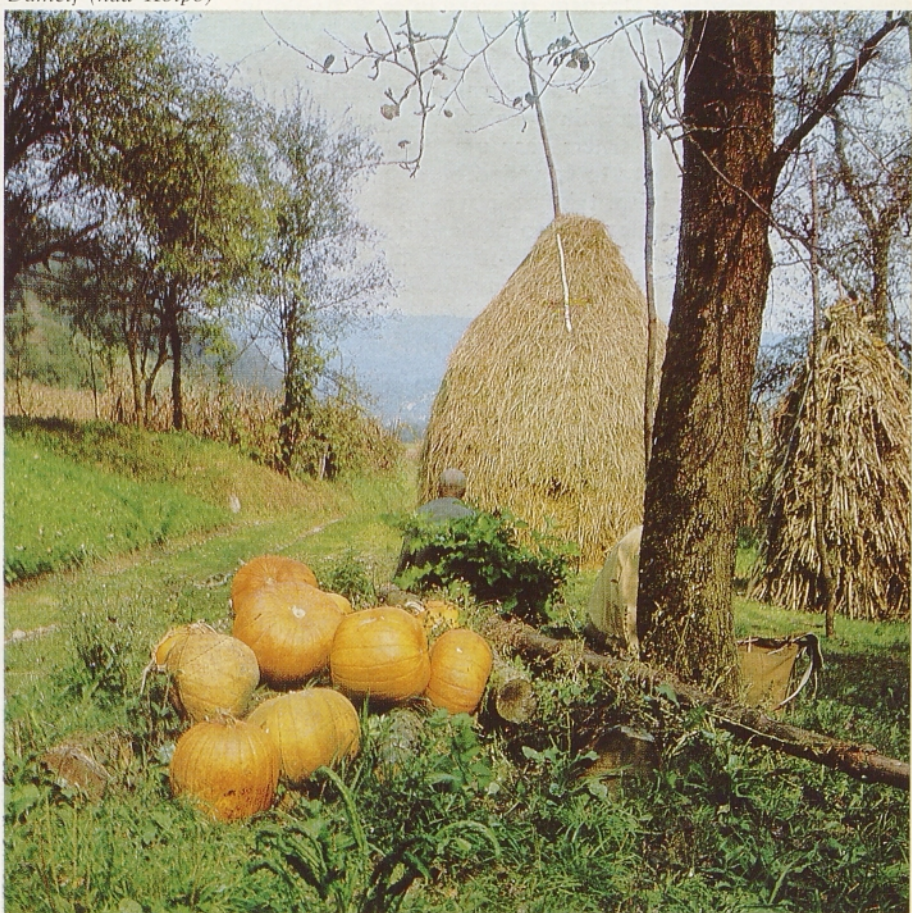

Kmečka arhitektura

Damelj (nad Kolpo)

POHORSKO STEKLO

Steklarstvo je bilo poleg železarstva najbolj pomembna industrijska panoga na Štajerskem in ena tistih, ki je doživela svoj čas izjemen razmah na Slovenskem. Najstarejša steklarna na Pohorju je omenjena v letu 1677 in to v samostanu Žiče pri Slovenskih Konjicah. Zadnja pa je prenehala delovati steklarna v Jurdolu leta 1908. Na Pohorju je znanih še najmanj 17 steklarn, če pa bi prišteli še vse tiste v kmečkih in meščanskih hišah, bi jih našli precej več. Ve se, da so ljudje nekdaj tudi doma izdelovali steklovino za vsakdanjo rabo. Konec 17. in 18. stoletja zasledimo namreč domače primitivno opremljene delavnice na Pohorju. Steklo iz teh je bilo bolj zelenkaste barve, reklo pa se mu je grozdno. Pokrajinski muzej v Mariboru ima v Sloveniji največjo zbirko pohorskega stekla. Med razstavljeno steklenino je najštevilnejše zastopana jospidolska steklarna, med predmeti pa je moč videti vse od lekarniških posod, posod za hranila v gospodinjstvu, gostilniško steklenino, okrasno posodje za posebne namene, namizno posodje in svetiła. Vsekakor pa sodi med prave posebnosti steklenička za dojenčke, namenjena na Kitajsko. Za pohorske steklarne je bilo značilno, da so v prvi polovici 19. stoletja v glavnem izvažale in to v Italijo in dežele Bližnjega vzhoda.

Poseben čar pohorskega stekla je v tem, da je oblikovano v preprostih in »čistokrvnih« steklarskih tehnikah in da, kljub temu, da ponekod v Evropi steklastvo že izgublja v tistem času umetnoobrtniški rokodelski značaj, le-tega to še vedno ohranja. V večini pohorskih glažut, tako se je reklo steklarnam, so vodili delo češki steklarji, ki so prenesli k nam svoje znanje in izkušnje, zato se drži pohorskega stekla češki »pridah«. Prvega steklorezca zasledimo na Pohorju že sredi 18. stoletja in to v ruški steklarni. Izdeloval je lestence iz brušenega in stisnjenega kristalnega stekla ter steklene bisere in okraske.

Vivatova glažuta v Rušah se je odlikovala po mnogih izdelkih, ki so romali tudi na številne industrijske razstave. Leta 1841 je Vitova steklarna dobila dovoljenje (poseben privilegij) od oblasti, da sme v svojem naslovu in v napisih uporabljati deželni grb — dvoglavega orla. V diplomu, ki jo je tedaj steklarna prejela, so omenjene tudi njene številne zasluge za razvoj steklarstva. Ta glažuta se je lahko v tistih letih pohvalila kar z 12 steklobrusilci, veliko več, kot so jih imeli v drugih pohorskih glažutah.

Mariborski Pokrajinski muzej hrani nekaj izdelkov. Vivatove steklarne: pokal iz 1840. leta z emblemi štajerske deželne poljedelske družbe, spominski vrček s sliko ruške Matere božje in lesen kalup za oblikovanje steklenic z Vivatovim monogramom in letnico 1756. Omenjena steklarna je prešla 1875. leta v last falske gosposke grofov Zabeo in obratovala še do leta 1892.

225-letna tradicija pohorskih steklarn pa je bila v začetku tega stoletja prekinjena.

BAROČNA PLASTIKA

V Mariborskem gradu s častitljivo letnico 1478, ki je tretji v zgodovini Maribora in po svoji arhitekturi in kiparskem okrasju lep »primerek« gradu, so v eni izmed številnih dvoran (Pokrajinskega muzeja, ki ima tu svoje prostore) postavili tudi »vrtne« portale v Dornavski graščini pri Ptuj; omeniti moramo tudi dela kiparja Jožefa Strauba, ki izhaja iz znane kiparske rodbine z Württemberškega. Štirje bratje, štirje kiparji so prinesli v naše kraje vsak po svoje velikopotezni duh in znanje dunajskih in graških šol. Filip Jakob Straub je bil dvorni kipar v Gradcu. Umetnostni zgodovinarji mu pri nas pripisujejo oltar Žalostne matere božje v Ptujski prostijski cerkvi, križev oltar v Jarenini pri Mariboru, skupaj s sodelavci svoje delavnice pa je bržkone postavil tudi »vrtne« portale v Dornavski graščini pri Ptuj, ki jo je dal sezidati grof Dizma Attems. Janez Baptist Straub je bil münchenski dvorni kipar, ki je imel nemara največji vpliv na brate. Na Štajerskem pa sta delala še dva brata Straub — Jožef v Mariboru in Janez Jurij v Radgoni.

Če označujemo Francesco Robba za prvi vrh slovenskega baročnega kiparstva, potem pripada drugi kiparju Jožetu Straubu, ki je začel delati v Mariboru potem, ko je nekaj časa deloval in se učil pri bratu v Gradcu in nato še v Ljubljani. Vez z Gradcem je v njegovih delih vsekoli prisotna, čutiti pa je tudi velikopoteznega duha, tako značilnega za vso rodbino Straubov.

Včasih gremo mimo pomembnih umetnin, pa še tega ne vemo, kdo jih je ustvaril. Tudi pri delih Jožeta Strauba je največkrat tako. Vprašanje je, koliko Mariborčanov bi vedelo, da je kužno znamenje, narejeno leta 1743, ki stoji sredi mesta, delo Jožeta Strauba? Še manj pa, da je izdelal veliki oltar v cerkvi v Studencih pri Mariboru in rezbarsko opremo za minoritsko cerkev v Ptuj, ki je bila med drugo svetovna vojno porušena.

Naročila za Jožeta Strauba so kar deževala, zato ni čudno, če zasledimo njegova dela tudi na Hrvaškem in Madžarskem. Vse skupaj priča, kot navaja dr. Nace Šumi v knjigi »Baročno kiparstvo«, izšli v zbirki Ars Sloveniae, da si je Maribor utrdil sloves iskane umetniške delavnice, katere delo je pretrgala prezgodnja Straubova smrt.

MODNE MUHE

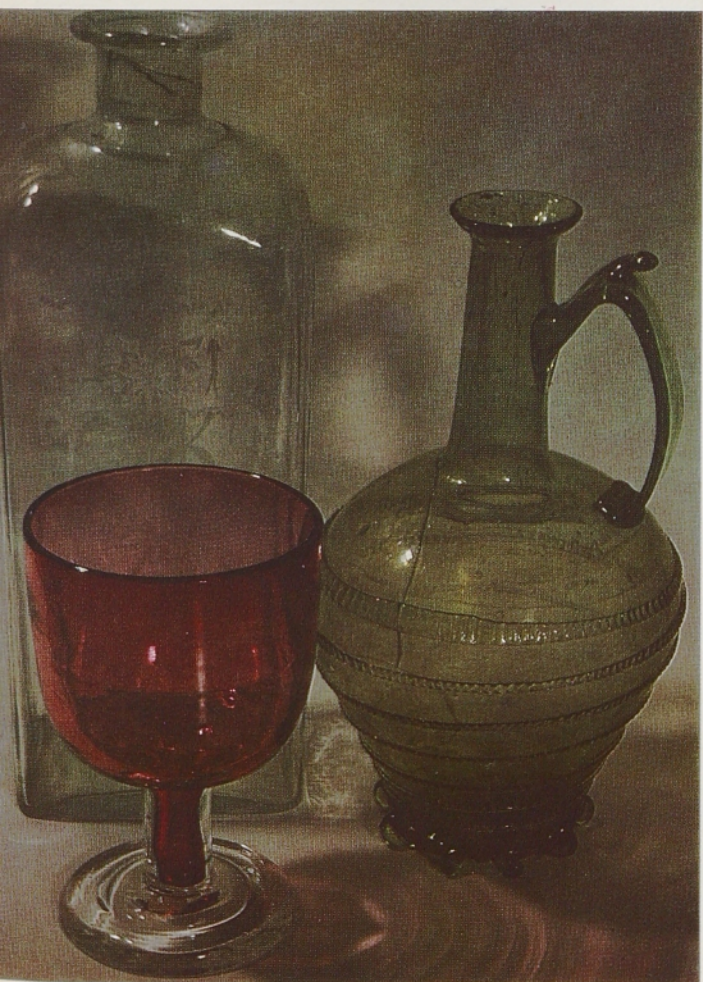
Razen omenjenega pa je v Pokrajinskem muzeju v Mariboru še vrsta imenitnih reči. Za mnoge bo nemara zanimiv stoječ česnik na vzmet, kakršne so svoj čas uporabljali ljudje za razsvetljavo. Med svečniki, leščerbami, laternami, lestenci je česnik majhna posebnost v zbirki svetil. Česnik na vzmet bi lahko poimenovali kar »prasvečenik«, v katerega res da ni bila vtaknjena sveča, pač pa tleča smolna trska.

O svetilih ne vemo preveč, zato kratka zgodovina le-teh

Caharija, ena izmed štirih nadnaravno velikih figur, ki so krasile leta 1750 izdelani veliki oltar Jožefove cerkve v Studencih pri Mariboru. Delo Jožefa Stravba. (Iz arhiva Pokrajinskega muzeja Maribor)

Pohorsko steklo (Iz arhiva Pokrajinskega muzeja Maribor)

tudi ne bo odveč. Glinaste oljenke sodijo v antično civilizacijo. Najprej jih najdemo v kretske mitski kulturi. Pri Grkih in nato Rimljanih je do 6. stoletja pred našim štetjem priljubljena oljenka. Sprva so bile v uporabi zgolj glinaste oljenke, kasneje, ko se pojavi bron, pa so začeli mojstri izdelovati tudi bronaste.

Poznate zgodbo o pametni in nespametni devici? Pravi, če jo precej poenostavimo, da je bila prva pametnejša od druge zato, ker je vzela na pot iskanja ženina s seboj tudi oljenko in si z njo oziroma z »lučjo« našla moža. Težko reči, da bi kaj takega še danes pomagalo. Sveče oljenke najdemo pri Etruščanih, zapisi o svečah pa segajo v 4. stoletje našega štetja.

Srednji vek je znan po svoji mračnosti. Tudi z razsvetljavo v njem ni kaj dosti boljše. Smolnata trska, lojenka in voščenska so najbolj pogosta svetila, ki so bila v rabi tedaj in vse do 19. stoletja predvsem pri revnem sloju prebivalstva, kot navaja v knjižici »Svetila iz muzejske zbirke« dr. Sergej Vrišer, ravnatelj Pokrajinskega muzeja v Mariboru.

Ob koncu 18. stoletja je poleg sveče posebno v meščanskih hišah čedalje bolj cenjeno olje. Aimej Argant je leta 1783 izumil svetilko, ki je z novim okroglim gorilnikom, okroglim stenjem in steklenim cilindrom povečala moč svetlobe in zmanjšala količino dima. Korak naprej pa je naredil Američan Benjamin Silliman, ki je 1855 iznašel petrolejko. Koliko različnih petrolejk je še danes v rabi ali pa za okras, bi še strokovnjaki težko rekli, nedvomno pa so nekatere od njih prave »mojstrovine« v malem. Petrolejke so uporabljali tudi za rasvetljevanje ulic potem, ko so izpodrinile plinske luči. Prve petrolejke se pojavijo na cestah Londona in to v začetku 19. stoletja, leta 1840 jih dobe na Dunaju, že čez 20 let v Ljubljani in leta 1871 v Mariboru. Te pa so nato spodrinile še nove luči, modernejša, na elektriko. Ta je oblikovanje svetil povsem spremenila in še pospešila.

Poleg zbirke svetil pa je v Pokrajinskem muzeju nadvse bogata tudi zbirka oblačil, ki nas lahko približe seznanj z modernimi muhami. Pa ne samo pri ženskah. V zbirki so namreč še posebej prikazane vojaške uniforme z vsem, kar sodi zraven.

Najstarejše ohranjeno in razstavljeno oblačilo pri nas je iz grobnice rodbine Herbertstein, ki so jo odkrili v Betnici pri Mariboru v tridesetih letih 17. stoletja. Seveda je k številnim modnim domislicam sodila tudi »oprema« — od sončnikov, torbic, lasnic, klobučkov do praskalic, s katerimi so se imenitneži prejšnjih stoletij ob srbenju diskretno popraskali, kjer jih je pač srbelo. Posebnost te zbirke pa sta nemara še miniaturni dežnik in sončnik iz idrijskih čipk.

Splavarstvu v zgornji Savinjski dolini in Zadretju (kar tudi dravskem splavarstvu) je v poglavitnem napravila konec nemška zasedba l. 1941. Le redki so bili splavarski gospodarji, ki so v prvih mesecih po nemški zasedbi še izvažali les na jugovzhod, pozneje pa so morali tudi oni odnehati. Po drugi svetovni vojni se zasebna splavarska dejavnost ni obnovila, medtem ko se poskus z združenim splavarstvom ni obnesel. Splavarstvo je tedaj povsem nadomestil modernejši prevoz lesa.

Naš rod, ki je zrastel po osvoboditvi, splavov ne pozna, razen če ni nemara slišal pripovedovati o njih posameznih starejših ljudi. Pač pa so si v zadnjih dveh desetletjih obiskovalci turistične prireditve na Ljubnem ob Savinji, ki jo imenujejo Flosarski bal, lahko ogledali izdelovanje splavov (»vezanje flosov« so pravili temu delu splavarji ali »flosarji« iz zgornje Savinjske doline in Zadretja), pa tudi njihovo tamkajšnjo vožnjo do prvega jeza. Toda med tistimi, ki so živeli v letih med svetovnima vojnama, lahko najdemo še nekatere, ki so videli splave na njihovi poti po Savinji in nato na Savi (ali na Dravi) ali ki so celó zvedeli kaj več o vsej splavarski dejavnosti. Naše splavarstvo je potemtakem v določenem, čeprav omejenem obsegu znano iz njegove zadnje dobe. Kakšen pa je bil njegov nastanek in nadaljnja obdobja do prve svetovne vojne, ve razen tistih, ki prebirajo etnološko znanstveno in strokovno slovstvo, le malokdo. Temu naj za savinjsko splavarstvo odpomorejo tele vrstice.

Kaj so splavi? To so plovila, ki sestojijo iz medsebojno povezanih lesnih sortimentov (deblovine, desk ali tesanega lesa). Splavi so narejeni v obliki pravokotnika ali trapeza in se premikajo edinole z vodnim tokom, medtem ko se z vesli samo krmarijo. Splavarjenje pomeni po eni strani cenen prevoz lesa (ohranjeno ustno izročilo sporoča, da je stal v stari Jugoslaviji železniški prevoz lesa iz Savinjske doline do Zagreba približno toliko ko splavarski prevoz do Beograda), po drugi strani pa ga neredko ovira neugodno stanje vode. Splavarjenje se razločuje od plavljenja lesa (mimo medsebojne povezanosti lesnih sortimentov) po tem, da splav pri njegovi vožnji

korenine

O SAVINJSKEM SPLAVARSTVU

usmerjajo ljudi na njem, medtem ko sodelujejo pri plavljenju v ta namen plavci, ki s kopnega pomagajo plaviti deblovino. Splavarjenje pomeni bolj razvito in gospodarnjšo zvrst v prevozu lesa kakor plavljenje. Pri plavljenju se hlodi med skalami in čer-

mi poškodujejo; tega pri splavarjenju praviloma ni.

Poglavitni splavarski ozemlji na Slovenskem sta bili Dravska dolina in pa zgornja Savinjska dolina in dolina Drete. V nekdanjem litijskem in krškem okraju je bilo splavarstvo dosti manj pomemb-

no. Kar zadeva Savinjo in Dreto, je bila prva plovna 68 km, druga 18 km pred izlivom, z drugimi besedami, Savinja od Grvoljeve žage nad Ljubnim, Dreto pa od Bočne (Krope) pri Gornjem gradu. (Sava je bila od izliva Savinje naprej plovna.) Navedeni me-

Splavarji na Savinji — zdaj le še v okviru folklorno-turistične prireditve »Flosarski bal« v Ljubnem (foto: Joco Žnidaršič)

sti sta bila zadnja zahodna kraja na ozemlju savinskih splavarjev, do koder so les plavili ali prevažali z vozovi. Na vzhodu je segalo ozemlje savinskih splavarjev do Mozirja in bližnje okolice. Naprej ob Savinji, na območju Letuša, Polzele in Šempetra, so se sicer tudi še ukvarjali s splavarstvom, vendar v tolikanj manjši meri, da se to območje ne prišteva več k ozemlju savinskih splavarjev.

Najstarejši vir o savinskem splavarstvu je listina, ki je bila izdana v Gradcu 1478 in v kateri naroča cesar Friderik III. svojemu glavarju v Celju, naj dovoli splavariti po Savinji samo v času, ki je za to v navadi, ne pa sicer, ko »trpijo zavoljo tega škodo... travniki in druga tamkajšnja zemljišča«. Glede na zaloge lesa, ki so prihajale v poštev za splavarjenje po Savinji, je šlo lahko v tem primeru skorajda izključno le za tista območja, ki so znana v poznejši dobi kot splavska ali, neposredneje povedano, za zgornjo Savinjsko dolino in dolino Drete. (Splavarstvo v Podravju je izpričano prej, in sicer 1280 med Velikovcem in Mariborom, pa tudi v sami Dravski dolini se z vso verjetnostjo domneva prej, 1371/72, kakor je sporočeno v Savinjski dolini.) Potemtakem izvira savinjsko splavarstvo iz nekaj poznejšega časa kakor večina splavarstva drugod v Srednji Evropi, kjer izvira v omembe vrednejšem obsegu iz 11. in 12. stoletja.

V 16. in 17. stoletju je ponovno posredneje in neposredneje govora o splavarjenju iz zgornje Savinjske doline in doline Drete do Celja. Z drugo četrtino 18. stoletja pa se savinjsko splavarstvo usmerilo na Hrvaško in v Slavonijo, in sicer vsaj deloma po vojaških pogodbah in naročilih. Natančneje: v nekem dopisu »žagarskih in splavarskih mojstrov« iz splavarskih krajev na ozemlju gornjegrajskega gospostva ljubljanskemu škofu Herbersteinu l. 1779 je povedano, da ti »splavarski mojstri že od davnih let« oskrbujejo »vso Hrvaško in Slavonijo« do turške meje in trdnjavo Brod z vsem potrebnim lesom, in sicer po pogodbah in neoporečno.

Ta dejavnost je bila tolikanj donosna, da so dohodki od splavarstva soomogočali kmetom kritje vseh njihovih dajatev. Možnosti za takšno splavarsko lesno trgovino so bile

ustvarjene z mirom v Požarevcu l. 1718. Razen zgornje doline in Zadretja ni prišlo za pomembnejši uvoz smrekovega in jelovega lesa na Hrvaško in v Slavonijo ali, še drugače rečeno, v območja blizu Save v poštev nobeno drugo ozemlje.

Poleg lesa so izvažali savinjski splavarji v 18. stoletju tudi izdelke gornjegrajskih lončarjev (v Celje in na Hrvaško), v še večji meri pa apno (na Hrvaško, ponajveč za vojaške namene).

Najpozneje od konca 18. stoletja so vozili savinjski splavarji najdlje do zahodnega Srema, v posebnost primerih ali le redkeje tudi do Sremske Mitrovice in do Beograda. Na začetku 40. let 19. stoletja pa so se podaljšale vožnje savinskih splavarjev s Save na Donavo (skorajda do romunske meje). — Sredi 19. stoletja so prevažali poleg lesa tudi volno, smolo, lončarske izdelke, leseno hišno orodje, predvsem pa apno.

Najdaljše so bile vožnje savinskih splavarjev in doslej sploh najdaljše delovne vožnje slovenskega kmeta, kočarja ali najemnika v drugi polovici 19. stoletja. L. 1854 so začeli voziti v Železna vrata, pozneje do zahodnoromunskega mesta Calafat (nasproti bolgarskega Vidina) in celo do Črne vode blizu izliva Donave v Črno morje, medtem ko od zadnjega desetletja 19. stoletja niso več vozili v Romunijo.

Zgornjesavinjski in zadrečki izvoz lesa je šel tako v drugi polovici 18. stoletja za vojaške potrebe, vendar nikakor ne v celoti, saj se sicer ta izvoz ne bi bil nadaljeval v drugi polovici 19. stoletja, po odpravi Vojne krajine in zasedbi Bosne in Hercegovine, ko teh potreb v poglavitnem ni bilo več.

Sredi 19. stoletja so izdelovali savinjske splave takole. Vezali so jih iz nerazžaganih debel in pa iz desk in letev. Splave so vezali z brezovim trtjem; kolikor jih je bilo treba zbijati, so rabili v ta namen edinole leseni žebli. Vsak splav je imel po dve vesli: eno spredaj, drugo zadaj. Vesli sta bili pritrjeni v »sedlu«, to pa je bilo postavljeno na »stol«. Sprednjemu splavarju so rekli »prednjec« zadnjemu »zadnjek« (prav kakor pozneje). Tu in tam so delali tudi manjše splave, imenovane »kuzle«, ki jih je lahko vozil en sam splavar,

in sicer tako, da je z eno roko veslal s sprednjim, z drugo roko z zadnjim veslom. Takšne splave so izdelovali iz lesnih ostankov.

Prvič so se ustavljali v Celju. Tja so prišli, če je bilo dovolj vode, tudi v štirih urah. Zavoljo večje vode so lahko v Celju zvezali po dva splava v enega; polovica splavarjev je šla tedaj domov. Na Rugvici, blizu 30 km vzhodno od Zagreba, so spričo danih plovniških možnosti zvezali tudi po 15 do 25 prvotnih splavov v enega, ki so ga opremili s štirimi vesli. Taki splavi, baje so jih imenovali »koliba« (pač zato, ker so imeli kolibo), so bili široki »kakor njiva«, na njih so veslali največkrat po štirje splavarji; preostali so se z Rugovice vrnili domov.

Splavarske vožnje na Donavo, se pravi v Romunijo so trajale po več tednov. Vožnja na Savinji je bila razmeroma počasna, a tudi na Savi povečini ni bilo drugače. (Na avstrijski in madžarski Donavi so bili splavi dosti hitrejši: z območja Linza so potrebovali splavarji do Budimpešte pet dni.) Iz Romunije so se vračali savinjski splavarji s parnikom do Mohača na Madžarskem, kjer so zamenjali romunski denar v goldinarje ali pa sta šla v ta namen dva splavarja v Budimpešto, nato pa z vlakom prek Kaniže in Pragerskega domov (po 1860). Ali pa so se vračali s parnikom po Savi do Siska in so potem, ko je bila 1862 odprta od tod proga do Zidanega mosta, nadaljevali pot domov, ne vsi peš, temveč deloma tudi z vlakom, in sicer do Celja ali Trbovelj, od tod pa so šli potlej domov peš. »Savinjska železnica je bila odprta 1891.)

Ob koncu 19. stoletja je šlo skozi Celje na leto po 2000 splavov. To je prva zanesljiva navedba o številu splavov, ki so jih v teku enega leta izvozili iz zgornje Savinjske doline in iz Zadretja. Število 2000 kot letni splavarski izvoz na Savinji v drugi polovici ali ob koncu 19. stoletja ustreza približno takratnemu splavarskemu izvozu npr. na rekah Iller (pri Ulmu) in Traun (pri Linzu), je pa večji, kakor je bil takratni splavarski izvoz na reki Lech (pri Augsburgu), in manjši, kakor je bil takratni splavarski izvoz na reki Isar (pri Münchnu).

Glede splavov na Dravi so zadevni podatki na voljo za sredo 19. stoletja. L. 1847 je šlo skozi Maribor 1100 do 1200 splavov (poleg 700 do

800 šajk); slednje število splavov (do 1200) na leto je sporočeno tudi za čas okoli 1850. Dravski splavarji so prevažali torej precej več lesa ko savinjski. V savinskih splavih ni bilo namreč niti po 20 kubikov lesa, medtem ko so obsegali dravski splavi najmanj po 70 do 80, povprečno pa po 80 do 90 kubikov lesa. Zato je bilo na dravskih splavih tudi več splavarjev kakor na savinskih (do Rugvice); za sredo 19. stoletja je sporočeno, da je bilo na dravskih splavih v Mariboru tudi po 6 splavarjev.

Konec 19. stoletja je na savinskih splavih še izpričano prevažanje apna: poleg stavbnega lesa, desk in letev je leta 1890 prav tako potrjen izvoz apna, ne pa tudi drugih tovorov. To je zadnji pisani vir, ki spričuje prevoz apna na savinskih splavih. Pričevanje ohranjenega ustnega izročila o tem je v poglavitnem enako. Po slednjem viru so s splavi izvažali apno (za lajste, tj. sode, navaja težo od 50 kg naprej) nekako do konca 19. stoletja. Se pravi, da so savinjski splavi do konca 19. stoletja prenehali biti transportno sredstvo za druge tovore. Podobno je bilo tudi drugod v Srednji Evropi, kjer se je ta dodatna in donosna naloga splavov povsem nehala do prve svetovne vojne.

AVSTRIJA

DUNAJSKI SLOVENC V LJUTOMERU

Slovensko kulturno društvo Ivan Cankar z Dunaja se je na povabilo Ljutomerske občine — svoje pokroviteljice — udeležilo proslave občinskega praznika v Ljutomeru.

Na pot sta krenila dva avtobusa. Prvega so napolnili učenci slovenskega dopolnilnega pouka na Dunaju pod vodstvom učitelja Karla Korena in tov. Magušarjeve, voditeljice folklornega krožka slovenskih otrok na Dunaju, drugi avtobus pa so zasedli pevci mešanega pevskega zbora Ivan Cankar pod vodstvom prof. A. Ipavca.

Učenci slovenskega dopolnilnega pouka na Dunaju so učencem osnovne šole Ivan Cankar v Ljutomeru zaplesali v pozdrav in zahvalo za lepo darilo, ki so

ga prejeli od Ljutomerčanov — prekmurske narodne noše. Plesom so sledile še recitacije in slovenske narodne pesmi, ki jih je zapel mešani zbor dunajskih Slovencev.

Kulturnemu sporedu je sledilo srečanje predstavnikov Ljutomerskih šol in oblasti, s predstavniki društva Ivan Cankar z Dunaja. Medsebojno so izmenjali nekaj misli o nadaljnjem sodelovanju in sklenili, da bodo v prihodnjem šolskem letu učenci obeh šol izmenjali svoji glasili.

Dogovorili pa so se tudi, da bodo ob prazniku republike 29. novembra Ljutomerčani vrnili obisk in sodelovali v kulturnem sporedu proslave dunajskih Slovencev.

dr. D. G.

FRANCIJA

UMRL JE RUDOLF KOLENC

Pred nekaj meseci je umrl vsem rojakom v tem delu Francije dobro znani

rojak Rudolf Kolenc iz Bruay, star 88 let, doma iz Sevnice pri Mirni na Dolenjskem. Že pred vojno je bil član rudarskega društva sv. Barbare in izvrsten pevec. Zapustil je ženo, hčer, več vnukov in pravnukov.

Obenem vsi Slovenci, ki živimo v tem okolišču, izrekamo iskreno sožalje ob smrti predsednika SFR Jugoslavije Josipa Broza Tita vsem Jugoslovanom. Mi vsi sočustvujemo z vami. *Ivan Gradišnik*

ŠVEDSKA

TRADICIONALEN PIKNIK PLANIKE

Slovensko društvo Planika v Malmöju je že peto leto po vrsti priredilo tradicionalni piknik. Med člani društva je ta piknik izredno priljubljen. Piknik organizira in financira društvo, le pijačo si lahko izletniki kupijo po nabavni ceni.

V zgodnjem junijskem jutru smo se člani zbrali pred društvenimi prostori, od koder nas je šofer z avtobusom zapeljal na kmetijo rojaka Borota Prvuloviča, ki je oddaljena iz Malmöja kakšnih 70 km. Vreme nam je bilo zelo naklonjeno, saj je sonce že toplo sijalo. Izletniki so se že na avtobusu sprostili. Šalam, dobri volji in smehu ni bilo ne konca ne kraja.

Prva postojanka za osvežitev je bila ob jezeru Vomb, ki je nedaleč od kmetije. Z zadovoljstvom so izletniki posedli ob jezerski vodi in pomalicali, nekateri pa so tudi zaplavali, kar je bilo prijetno v takšni vročini.

Nedaleč od jezera se nahaja samostan Vomb, ki je zgodovinskega pomena. Samostan je obdan z prostranim parkom, ki je ravno primeren za sprehod po dolgi vožnji.

Vožnjo smo nato nadaljevali na kmetijo, kjer so odborniki že pripravljali pečenje na ražnju, z doma pečenim kruhom in mlado čebulo. Ko so se izletniki najedli in odžejali, sta se dve skupini pomerili v moči z vrvjo, nekateri so zaigrali nogomet, ostali pa so se zavrteli ob zvokih orkestra Planika.

Med izletniki sta se nahajala tudi šef konzulata Jože Bubaš in vice konzul Anton Andjelković, ki sta se pomenkovala z rojaki in pa tudi odgovarjala na vprašanja, čeprav je bil dan namenjen samo zabavi.

Prijetno preživeti izlet bo prav gotovo ostal še dolgo v spominu. Za to pa je poskrbel tudi naš slikar Janko Bratovšek, ki je vedno prisoten s svojo kamero na takšnih priložnostih.

Odbornikom, organizatorjem piknika, se zahvaljujemo za dobro izvedbo, saj brez njihovega truda piknika ne bi bilo.

Zdenka Rihter

ZDA

SLOVENSKI AKADEMIK IZ AMERIKE V INNSBRUCKU

Univerza New Orleans (UNO) je priredila letos v juliju in avgustu že petič

TITO, RADI TE IMAMO, piše na slavaloku pred ljutomersko šolo, pred njo pa so Slovenci z Dunaja v prekmurskih narodnih nošah

zapovrstjo v avstrijskem Innsbrucku svojo Mednarodno poletno šolo in imenovala svojega profesorja ekonomije in finančnih ved dr. Toussainta Hočevarja za direktorja tega za ameriške študente kot za tujce privlačnega akademskega programa v Evropi. Z več kot šestdesetimi različnimi univerzitetnimi tečaji je to doslej največji študijski program ameriških visokih šol v starem svetu, univerza pa je v ZDA okrog 3000. Naš rojak Hočevar, ki ga poznamo v svetu kot avtorja nekaj angleških knjig o Sloveniji, kot založnika „Živega Prometeja“, založbe, pri kateri so izšle lani njegove izbrane razprave »Slovenski družbeni razvoj«, in ne nazadnje tudi kot marljivega odbornika najpomembnejše slovenistične akademske organizacije s sedežem v ZDA, Society for Slovene Studies, je kot letošnji vodja »UNO Innsbruck« dobil lepo priznanje za svoje akademsko delo.

Pri omenjeni univerzi iz Louisiane je pred začetkom šole v Innsbrucku izšla knjižica z naslovom »Uvod v sodobno Avstrijo« (An Introduction to Contemporary Austria), urednik te publikacije pa je bil spet prof. Hočevar, ki je opisal narodni in multikulturni sestav nekdanje in današnje Avstrije in med drugim opozarja študente (in druge bralce v angleškem svetu) na Slovence. Tu beremo na vidnem mestu o cesarju Maksimilijanu I., da je študiral in obvladal tudi slovenščino, na našo kri v sedanji avstrijski republiki pa kažejo v bibliografiji navedbe novjših, v angleščini tiskanih del o problematiki koroških Slovencev (Thomas M. Barker, Andreas Moritsch). Knjižici je dodana posebej razmnožena nemška recenzija amerikanista Guentherja Bischofa, ki predstavi avtorje posameznih razprav in poudarja »odličnost« dr. Hočevarjevega uvoda ter zbrano bibliografijo.

Ivan Dolenc

NAJSTAREJŠI SLOVENE V MENTORJU

Z rojakom Antonom Svelcem in njegovo ženo se iz Clevelanda zapeljemo v Mentor obiskat enaindevetdesetletnega Georgeja Boleta. Njegova hišica stoji sredi zares razsežnega vrta, na samem; treba je pristaviti, da stoji poleg hiša njegove hčere in zeta, ki na stare dni skrbita zanj. »Kakšno pa bi imel, če mi ne bi hči vse poklonila,« pravi George Bole, suhljat starec, ki pa je navkljub svojim visokim letom še ves živahen, njegovo živahnost izdajajo tudi nemirne oči.

Zalotimo ga pri delu, med novimi sadnimi drevesi, ki jim posveča vso svojo ljubezen. Stara sadna drevesa, ki so mu naredila v življenju obilo veselja, so že shirala.

»Na starost gre vse navzdol, vse hira,« hudomušno mežika George. »Ni več tiste moči, kot je bila nekoč.«

Njegova hči, ki ga motri z ljubeznivim pogledom, pove, da je oče še pred petimi leti naredil po petdeset skledic na dan, opustil pa jih še vedno ni.

Družbi hitro zaupa recept za dobro spanje: »Kadar ne morem zaspati, začnem telovaditi. Takole... (pokaže, ka-

ko se je treba s prsti roke dotakniti tal). Telovadim toliko časa, dokler ne postanem zares zaspan.«

Njegov zet se ne more ubraniti gromkega smeha. Mlajšim za spanje ni potrebna telovadba.

George Bole potoži, da ne vozi več avtomobila. Vožnjo je opustil pri 82 letih. Takole meni: »Največjo neumnost sem naredil, ko sem se odločil, da pustim avto. Sedaj sem vedno odvisen od drugih.«

Avtomobila zares ne vozi več, zato pa še vedno vrti volan traktorja, kadar je treba z njim kaj postoriti na domačih njivah.

Anton Svec, s katerim sta že dolgo let prijatelja, se skuša pošaliti: »George, delaš tako, kot da boš tlačil zemljo še 91 let.«

»Delam kar tako, da se zamotim,« odgovarja George. »Tisto pride samo od sebe. Žalostno je samo čakati.«

Njegova ljubezen so sadna drevesa. Z veseljem razkaže jablane, ribez in pa svoje kostanje, zlasti kitajskega in japonskega in zatrjuje, da ima japonski dosti večje in okusnejše plodove.

O sadju tudi rad kaj napiše, kar dobro vedo bralci čikaške Prosvete, katere sodelavec je že dolgo vrsto let.

»Od kod pa ste doma?« ga vprašam.

»Moj stari kraj je postojnski becirk,« se odreže. »Vas Koče pri Pivki.« In začne ameriški družbi razlagati pojav kraških presihajočih rek.

Njegov spomin seže daleč nazaj v čase pred prvo svetovno vojno, ko je delal v kobilarni v Lipici, bilo je to že leta 1907. Tudi njegovo nadaljnje življenje je bilo tesno povezano s konji. Tri leta je kot vojak Franca Jožefa služil pri konjenici v Slovenski Bistrici, zatem so ga s konjenico poslali za dve leti na rusko fronto, nato pa do konca vojne na italijansko fronto. Spretno se je izognil vsem krogam, čisto do konca sicer ne, ena izmed sovražnih krogel ga je namreč kar dobro oplazila. Toška fronta, na kateri se je bojeval, je ostala njegov najmračnejši spomin: »Plazili smo se po zemlji kakor kače.«

Leta 1921 je odšel v Ameriko, ne nazadnje zato, ker so njegove domače kraje zasedli osovraženi Italijani. V Ameriki se je najprej zaposlil v pogrebem zavodu svojega sorodnika Želeta, zatem je delal v železnini na St. Clairu in zadnjih trinajst let v strojni tovarni. Spominja se: »V tovarni je bil takšen hrup, da sploh nismo slišali drug drugega. Sporazumevali smo se z mimiko.«

Navkljub temu, da je odšel iz Slovenije pred šestdesetimi leti, mu slovenski jezik poje čisto in gladko, skoraj da ne uporabi angleške besede, včasih pa presenetljivo uporabi tudi kako novejšo besedo, kakršno v starem kraju uporabljajo le izobraženci. To ima gotovo od branja, več kot petnajst let je naročnik Rodne grude in v njej prebere vse, od prve do zadnje besede. Pravi, da je že nameraval naročiti Nedeljski dnevnik, ki je zanj prav zanimiv, žal pa je tiskan v premajhnih črkah, ki jih le težko razloči.

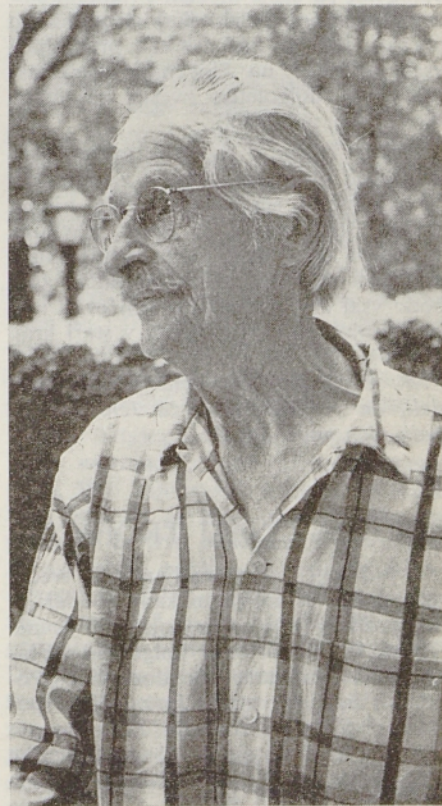
Stari kraj je obiskal dvakrat: »Najbolj me je presenetilo, da je postalo vse tako

živahno, da je Jugoslavija doživela tolikšen napredek. Pa ljudje so se mi zdeli zelo domači in prijazni.«

Nato z velikim zanimanjem sprašuje, kako je s Cankarjevim kulturnim domom v Ljubljani, kdaj bo dokončan. Bral je, da so bile v njem že predstave. Prav želi si ga videti. Ameriškim prijateljem razlaga, kako imenitna je nova ljubljanska bolnišnica, zatem pa jim razlaga tehnični stroj avtomobilske ceste, ki poteka čez Ljubljansko barje. Na koncu z živim zanimanjem sprašuje, kdaj bo začela delovati jedrska elektrarna v Krkem. Z vsem, kar se dogaja v starem kraju, je na tekočem.

Nekoč je zelo rad igral na tamburico, s tamburaši je pogosto nastopal tudi na slovenskih piknikih. Odkar si je pred kakimi tridesetimi leti v Mentorju blizu Clevelanda, a vendar zunaj mesta, na podežlju, s pomočjo zeta sezidal hišico na zemljišču, ki obsega kakih deset akrov, se posveča predvsem sadnim drevesom. Še pozimi najraje sedi za zasteklenimi vrati in dolge ure opazuje svoj ljubljani vrt ter ptiče, ki ga obiskujejo. Pred leti se je dogajalo, da je na vrt zašla celo srna.

Ob njegovem vrtu je na gosto zarasel gozd. Drevesa so visoka kakih deset metrov, morda še več. V gozdu je toliko divjakov in grmičevja, da je skoraj neprehoden. George Bole pripoveduje, da so bile na prostoru, kjer je danes prava goščava, še pred dvajsetimi leti plodne njive. Kmet je farmo opustil in v kratkih dvajsetih letih so se nekdanje sončne njive spremenile v pravo mračno goščavo. Škoda se mu zdi nekdanje plodne zemlje, na kateri bi bilo mogoče še veliko pridelati. Toda Amerika ima ve-

Enaindevetdesetletni George Bole najbolje uživa v svojem sadovnjaku

liko prostora in tudi veliko opuščenih kmetijskih zemljišč.

Povprašam ga, kako se počuti v Ameriki.

»Tu so zame nebesa, doma sem imel peklo,« pravi. »Saj vam je gotovo znano, kako je stara Avstrija zatirala Slovence. Veste, to je najbolj zvit način zatiranja ljudi. Človeka najbolj uničiš, če mu ne daš izobrazbe.«

Ob slovesu sklene z modrostjo starega človeka: »Tako je življenje, moramo ga sprejeti, kakršno pride.«

Janez Kajzer

UMRLA JE JENNIE TROHA

V mestni bolnišnici v Barbertonu, Ohio, je 14. julija umrla znana tamkajšnja slovenska rojakinja Jennie Troha v starosti 78 let. Podlegla je mučni bolezni, s katero se je borila polnih deset let. Vsakdo, ki jo je poznal, se je ves čas čudil njenemu pogumu, s katerim je premagovala bolezen, in njeni neizmerni želji po življenju.

Jennie Troha se s smrtjo ni izpolnila njena največja želja, da bi še enkrat obiskala svojo ljubo Slovenijo, kamor je v povojnih letih kot voditeljica številnih skupin pripeljala tudi stotine drugih ameriških slovenskih rojakov. Vsakdo, ki je kdaj potoval z njo, se z veseljem spominja teh potovanj v deželo svoje mladosti. To so bila potovanja, polna veselih pričakovanj, dobre volje, polne ljubezni do dediščine prednikov. Med obiski v Sloveniji je Jennie Troha navezala pristrčne stike s številnimi ljudmi, v stari domovini pa sta z možem Frankom slovesno proslavila pred nekaj leti tudi zlato poroko. Bila je tudi iskrena prijateljica vseh delavcev na Slovenski izseljenski matici in dolgoletna zvesta naročnica vseh naših publikacij.

Jennie Troha je zapustila moža Franka, poleg njega pa žalujejo za njo tudi hčerka Agnes, sin Frank in člani njunih družin, štirje vnuki in štirje pravnuki. Ljubezen do Slovenije je Jennie znala prenašati tudi na svoje potomce, zato bodo vsaj oni pomagali uresničevati njeno zadnjo željo — potovati v stari kraj.

P. S.: Ob zaključku redakcije smo izdeli, da je mesec dni za Jennie umrl tudi njen mož Frank.

POZDRAV NAŠI TROHICI

S prijatelji se pozdravljamo ob srečanjih — ko prihajajo in kadar odhajajo. Ta pozdrav naj velja rojakinji Jennie Troha iz Barbertona, dolgoletni prijateljici maticе in rojstne domovine. Pozdravljamo jo v mislih in z lepimi spomini. Prva naša srečanja z njo segajo v prva leta obstoja in dela Slovenske izseljenske maticе, ko je bila naša družina pri matici še zelo majhna in so se tkale prve vezi z rojaki na tujem. V čas, ko je pokojni Avgust Kollander, ustanovi-

telj znane potovalne agencije v Clevelandu, začel organizirati za naše ameriške rojake prva skupinska potovanja na obisk domovine. V čas, ko so rojaki z onstran morja potovali k nam še z ladjami in vlaki in smo jih predstavniki maticе hodili pozdravit na obmejno postajo v Sežani. Jennie Troha je pogosto prišla k nam kot zelo spretna in sposobna voditeljica izletniških skupin. Udeleževala se je izletov po Sloveniji in Jugoslaviji, prihajala k nam na matico in navdušeno pripovedovala o doživetjih doma. Zatem so prihajala njena pisma, iskrena in topla. In tako ni nič čudnega da je postala kar — naša Trohica.

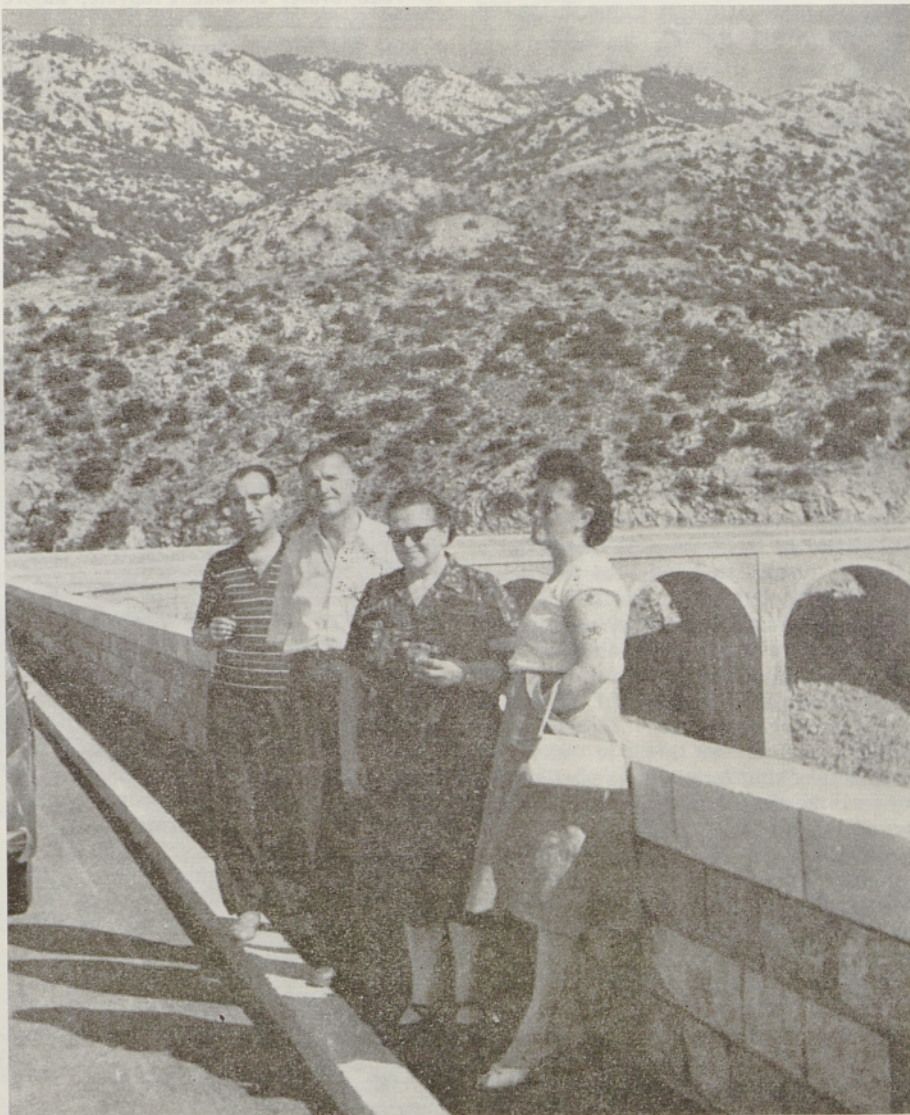
Nič se tudi nismo čudili; veseli in ponosni smo bili, ko nam je sporočila, da želita s soprogom Frankom v domačem kraju in skupaj z nami praznovali zlato poroko. To je bilo pred desetimi leti — v septembru 1970. Med prijatelji in domačimi in s sinom, ki je iz Amerike nalašč priletel na slavlje, je zlati par praznoval v ljubem starem kraju jubilej petdesetih skupaj preromanih in preživelih let. Matičarji smo jima dali veliko lectovo srce, jima nazdravili in zaželeli še veliko srečnih skupnih let.

Bilo pa jih je samo še deset in Jennie — naša Trohica, je za vselej odšla...

Jennie Troha je bila doma iz Babnega polja na Notranjskem, iz kraja, ki je dal svetu veliko izseljencev ter je v zadnji vojni plačal za svobodo visok krvni davek. Kot mlado dekle je odšla na tuje pred šestimi desetletji. Delala je v tovarnah, nazadnje pa je bila zaposlena kot bolniška strežnica — zraven pa je seveda skrbela za družino in dom. Kadar je nameravala obiskati Slovenijo, je delala še v nočnih izmenah, da je zbrala sredstva za potovanje. Med drugo svetovno vojno sta oba s soprogom agitirala in zbiral za pomoč v domovini. Kako bi bilo tudi drugače, saj so tudi doma njihovi domači delali in nekateri celo dali življenje za pravično stvar.

»Zdaj vem, da sem doma,« je večkrat rekla, ko smo ji po prihodu skupine ob pozdravu pripeli na prsa nagelj in rožmarin. Morda ju je tudi na njenem daljnem grobu zasadila dobra domača roka? Mi v starem kraju pa bomo ohranili na našo Trohico topel, prijazen spomin.

Ina Slokan

Spomin na prva izseljenska potovanja po Jugoslaviji — postanek na jadranski magistrali blizu Splita. Od leve: Ernest Petrin, urednik oddaje za izseljence na radiu Ljubljana, Charlie Jurkoshek, zdaj že pokojni rojak iz Kalifornije, Jennie Troha iz Barbertona, Ohio, in Ina Slokan, tedanja urednica Rodne grude

UMRL JE STOLETNIK JOHN KRIZAN

V Slovenskem domu za ostarele v Fontani, Kalifornija, je 25. junija umrl John Krizan, rojen 25. januarja 1880 v Borštu v Sloveniji. Dopolnil je torej že sto let življenja. Po poklicu je bil tesar.

Zapustil je tri hčerke — Mary Koper v McDonald, Ohio, Ann Savor v Warrenu, Ohio in Katherine Laccheo v Clevelandu, Ohio. Njegovo truplo so prepeljali iz Kalifornije v Jamestown, Pa., kjer je bil pokopan.

30 LET SLOVENSKIH RADIJSKIH ODDAJ

Slovenski radijski program v Chicagu slavi letos 30-letnico rednega delovanja. Na sporedu je bil do 8. junija vsako nedeljo ob 8. uri zvečer, od tega dne dalje pa je slovenski radijski spored ob nedeljah ob 4. uri popoldne. Vodja programa je Ludvig Leskovar, njegova sodelavca pa sta Corinne Leskovar in Tone Gaber. Slovenski radijski spored oddaja jo z radijske postaje WOPA na valovni dolžini 1490 KC.

KANADA

GREGORČIČEV DAN

V nedeljo, 22. junija je bil na farmi društva »Simon Gregorčič« Gregorčičev dan. To je dan, ko člani društva počastijo spomin velikega slovenskega pesnika, po katerem so primorski rojaki iz Toronta in okolice poimenovali svoje društvo.

Odkar so pred petimi leti postavili spomenik temu priljubljenemu pesniku, ki je tako lepo znal opisati ljubezen do svojega domačega kraja ter trpko usodo slovenskega naroda nasploh, se na farmi društva leto za letom vrstijo Gregorčičevi dnevi. Letos je bilo še bolj slovesno kot druga leta, saj so pri kulturnem programu sodelovala številna slovenska društva. Najprej je predsednik društva gospod Kanalec pozdravil vse udeležence te prireditve, zatem pa je novomašnik Tine Batič orisal lik pesnika Simona Gregorčiča ter označil pomen njegovih pesmi — še zlasti za nas izseljence, ki se nam večkrat, tako kot goriškemu slavčku, stoži po domači slovenski zemlji.

Pevski zbor Fantje na vasi iz Toronta je zapel vrsto Gregorčičevih pesmi, prav tako pa je na prireditvi nastopil tudi pevski zbor Majolka iz Hamiltona. Plesalci folklorne skupine Nagelj iz Toronta so izvrstno odplesali vrsto slovenskih ljudskih plesov, odlično pa so se izkazali tudi najmlajši plesalci folklorne skupine društva Lipa park iz St. Catharines, ki je vodi Joan Krašovec. V kulturnem delu programa je nastopila tudi pevka Marija Ahačič-Polak, ki je ob spremljavi ansambla Walterja Ostanka zapela najprej pesem »Žena naj bo do-

ma«, poleg tega pa še vrsto svojih izvrčnih skladb, ki jih bomo lahko kmalu poslušali tudi na gramofonskih ploščah.

Obiskovalci Gregorčičevega dne so si v posebnem prostoru lahko ogledali tudi zanimivo razstavo ročnih del, izmed katerih so še posebno pozornost zbujale slike slovenske slikarke primorske rojakinje Zore Furlani, originalne slovenske peče in auba, klekljani in kvačkani izdelki in drugo.

Prireditvi je bilo tudi vreme naklonjeno, tako da so se rojaki lahko po programu veselo zavrteli po plesišču ob zvokih kanadskega kralja polke Walterja Ostanka.

C. Kocjančič

UMRLA JE AGNES MIOSICH

V Torontu je v nedeljo, 29. junija tragično preminila v avtomobilski nesreči Agnes Graham Miosich, žena uglednega kanadskega društvenega delavca, publicista in urednika lista »Naše novine« Stjepana Miosicha. Vračala sta se v mesto z dopusta pri svoji hčerki Mary, ko ju je po triurni srečni vožnji in komaj nekaj ulic pred njunim domom hudo udaril drugi avto. Med Jugoslovani po vsej Kanadi spoštovana in priljubljena Agnes je bila mrtva na mestu, njen soproj pa je bil samo lažje poškodovan in je po nekaj dolgih dnevih zdravljenja v bolnici okrevljal. Težko prizadetemu je ostal doma v oporo njegov sin Steve, v času te velike izgube pa so mu priskočili na pomoč s tolažbo še številni naši ljudje, ki so poznali ta zgleden zakonski par.

Agnes in Stjepan sta se nameravala prihodnje leto preseliti kot upokojenca na obalo Pacifika, v Vancouver, kjer sta pred petinštiridesetimi leti začela svoje skupno življenje.

Pokojnica je bila škotskega porekla, a je vso svojo zakonsko pot preživela med kanadskimi Jugoslovani. Bila je vzor društvene delavke in vedno pripravljena pomagati našim priseljencem. Poznali smo jo kot prijazno in srčno dobro osebnost.

V svojih žalnih nagovorih sta družinska prijatelja Stanko Bolf in Vojo Grbić poudarila njeno naklonjenost do našega življa po vsej Kanadi in veliko, nesebično pomoč, ki jo je nudila javnemu delu svojega ljubljenega moža. Tudi zaradi tega svojega nenehnega žrtvovanja za jugoslovansko Kanado bo ostala del naše tukajšnje zgodovine.

V kratki pogrebni svečanosti pred kremacijo se je poslovilo od nje na dan 3. julija dostojno število naših rojakov iz Toronta, iz drugih krajev Kanade in tudi iz ZDA.

Ivan Dolenc

AVSTRALIJA

ZALJUBLJEN V SLOVENSKO PESEM

Vsi, ki poznamo Vladimirja Trampuža, dirigenta slovenskega pevskega zbora

Jadran iz Melbourne, vemo, da je velik ljubitelj slovenske pesmi. Vemo pa tudi to, da je preskromen, da nerad govori o sebi. Ceniti ga znajo le resnični ljubitelji in poznavalci slovenskega petja.

Njegova življenjska pot ni bila rožnata. Že v otroških letih je moral prestati marsikatero krivico, ki je morda odločilno vplivala na njegove življenjske odločitve. Mladostna leta je preživel v dobi, ko je italijanski fašizem pritiskal na primorske Slovence. Prepovedana je bila slovenska beseda in še posebej slovenska pesem. Njegov oče je bil obsojen zaradi tega, ker je skupaj z drugimi pevci v gostilni zapel Premrlovo Zdravico. Takrat se je zaklel, da bo potem, ko bo odrasel, pel le to, kar si bo zaželelo srce. Tej krivici se je pozneje pridružila še novica o uboju štirih nedolžnih bazoviških žrtev, Bidovca, Velenčiča, Marušiča in Miloša.

Kot mlad fant je prišel s Krasa v Trst in se takoj vključil v tamkajšnji moški komorni zbor, ki ga je vodil znani dirigent in skladatelj Ubald Vrabec. Tudi tu je občutil umazane kremplje fašizma. Vešča dirigentova roka pa je v njem pustila močan vtis. Od njega se je naučil marsikaj.

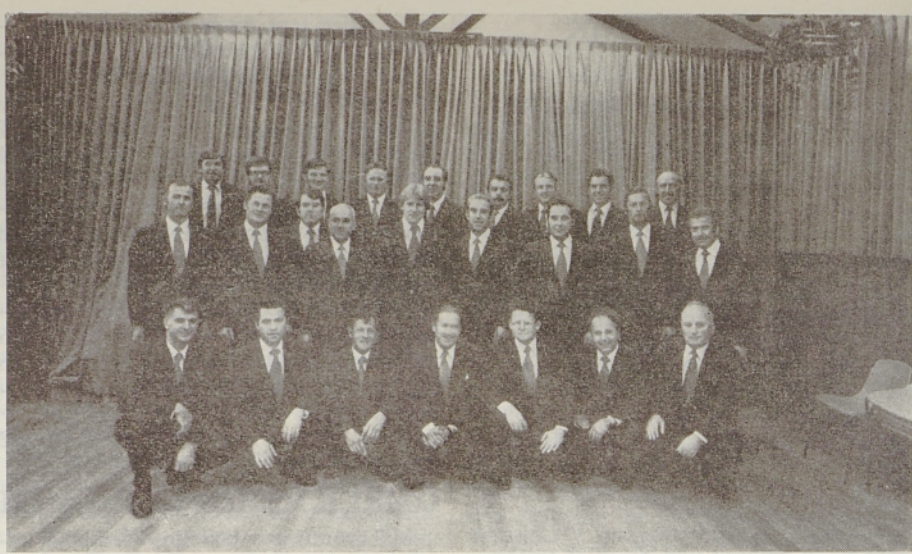
V Avstralijo je Vladimir Trampuž prišel leta 1955. V avgustu tega leta se je srečal s tedanjim predsednikom Slovenskega kluba Melbourne Zlatkom Vrbičem, ki mu je v pogovoru izrazil željo, da bi se vključil v kak pevski zbor, saj je imel sam s seboj precej notnega gradiva za vse vrste zborov. Že v oktobru so pričeli z vajami, ki jih je vodil Alojz Furlan iz Geelonga. Toda že pri drugi vaji so ostali sami — dirigent je odstopil iz osebnih razlogov. Njegovo nalogo je prevzel sam in začeli so z rednimi vajami.

Prostor, kjer so imeli vaje, je plačeval Slovenski klub Melbourne, vendar ne dolgo. Takratni blagajnik je izjavil, da klub od zbora nima nobene koristi in da jim sobe ne morejo več plačevati. Pevcev pa to ni omajalo — še isti večer, ko so prejeli to obvestilo, so se oblikovali v samostojni pevski zbor »Triglav«, ki je pod tem imenom nastopal od leta 1956 do 1975. Številni pevcev v zboru je nihalo, bili so časi, ko je zbor obstajal le na papirju, potem pa so prišli spet novi pevci, ki so dali spodbudo še drugim.

Zbor Triglav je v času svojega delovanja nastopal za vse ljubitelje lepega petja. Prvi samostojni koncert so imeli leta 1957, ki je lepo uspel. Veliko so peli tudi na vrsti priseljskih prireditev za avstralsko publiko in tudi pri jugoslovanskih klubih, snemali so za televizijo, leta 1963 pa so posneli tudi svojo gramofonsko ploščo s osmimi pesmimi. Druga plošča je bila posneta leta 1964. Skoraj vse pesmi, posnete na plošči, je za zbor priredil dirigent Vladimir Trampuž. Zbor Triglav se je leta 1975 razšel zaradi preselitve precejšnjega števila pevcev in zaradi organizacijskih težav, saj so si morali sami organizirati vse nastope.

Pevovodja zbora Jadran iz Melbourn v Avstraliji Vladimir Trampuž

Moški pevski zbor Jadran iz Melbourn

Leta 1971 je v Melbournu nastalo novo slovensko-primorsko društvo Jadran. Borilo se je s številnimi težavami, z upornostjo, ki je lastna Primorcem, pa se je društvo opomoglo, se utrdilo in začelo skrbeti tudi za kulturno plat. Tako je leta 1978 Jadranov kulturni referent navezal stike z rojakom Trampužem in ga povabil, da bi prevzel dolžnost dirigenta zbora, ki takrat še ni bil ustanovljen. Sam klub je zbral seznam pevcev, med katerimi je bilo tudi nekaj tistih, ki so že peli pri zboru Triglav. Morda pa je bilo najbolj privlačno to, da mu je klub obljubil, da se mu ne bo treba ubadati z organizacijskimi težavami.

»Bil sem nekoliko skeptičen,« pripoveduje Vladimir Trampuž, »kajti kdor se enkrat opeče, bo drugič bolj previden. Pričeli smo vaditi in ob očetovskem dnevu 2. septembra 1978 smo imeli že prvi nastop. Nastopili smo pod imenom Slovenski moški pevski zbor Jadran. Zbor je štel 22 pevcev. Doslej smo imeli 13 nastopov v klubski dvoranci ob raznih priložnostih. V zadnjem času smo zapeli tudi na komemoraciji ob smrti predsednika Tita. Nastopili smo na etničnem radiu 3EA v Melbournu. Naš repertoar obsega trenutno 22 pesmi.«

Zbor Jadran šteje zdaj že 26 pevcev, ki so vsi izredno disciplinirani in redno hodijo na vaje, čeprav to ni vedno lahko po trdem celodnevem delu.

In kaj je dirigentova velika želja?

»Želim si,« pravi Vladimir Trampuž, »da bi fantje še naprej s takim veseljem hodili na vaje, da bi bili vedno enotni in pripravljeni nastopati tam, kjer želijo slišati naše pesmi. Moja velika želja je tudi, da bi nekdanji zbor popeljal tudi na gostovanje v domovino, vendar pa je na žalost to težko izvedljivo — tako zaradi denarja kakor tudi zaradi uskladitve dopustov za vse pevce... Sicer pa se že zdaj iskreno veselimo nove dvorane, ki jo zida društvo Jadran. Radi se bomo odzvali tudi vsem drugim vabilom.«

In kje si pridobil vse to veliko znanje, smo vprašali Vladimira Trampuža.

»Sam ne vem, koliko ti lahko da šola. Meni ni dala znanja v glasbi. Jaz sem samouk tako v slovenščini kakor v glasbi. Mogoče sem nekaj podedoval, ker so bili v naši družini vsi veliki ljubitelji glasbe. Pozneje pa sem se sam poskusil še v skladanju. Včasih se česa domisliš in zapišeš...«

Tak je Vladimir Trampuž, dirigent pevskega zbora Jadran v Melbournu. Skromen in izredno sposoben voditelj, dober pevec in tudi prijeten sogovornik. Želimo mu, da bi še dolgo uspešno vodil naš zbor.

Naj ob koncu naštejemo še imena Jadranskih pevcev. Prvi tenor je dirigent Vladimir Trampuž, Emil Kalčič, Stanislav Rutar, Ivan Burlovič in Silvo Tomšič; prvi bas pojejo Franc Šenkinc, Milan Iskra, Marjan Vihtelič, Ivan Iskra, Anton Poklar (tudi harmonikar), Damjan Počkaj in Ivan Valenčič; drugi tenor: Franc Iskra, Rudi Jakšetič, Janez Kutin, Dino Rupnik, Franc Tomšič in Alojz Kumar; drugi bas: Ivan Kirn, Hugo Polh, Franc Likar, Anton Iskra, Franc Vadnjal, Emil Vadnal, Anton Volk in Berto Bačič.

Ivanka Škof

Spored sta napovedovala Marisa Ličan — v angleščini in Peter Kroke — v slovenščini. Celoten koncert je bil posnet za radio 2EA.

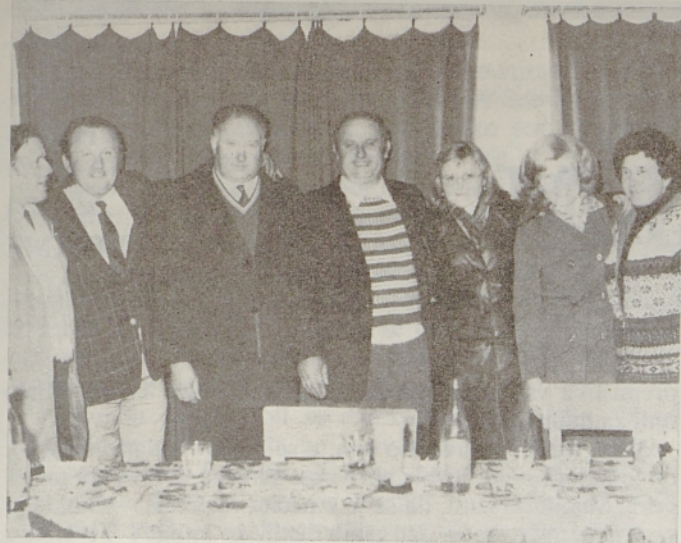
Po kratkem uvodnem pozdravu se je pojavil na odru dirigent Boro Šedelbauer in dal znak za začetek koncerta. Po dvorani je kot prva odmevala pesem »Oj Triglav, moj dom...«, njej pa so sledile še druge lepe slovenske narodne in umetne pesmi. Koncert je bil zaključen s priljubljeno pesmijo »Žabe svatbo so imele«.

Klub Triglav, ki ceni požrtvovalnost svojih pevcev, jim je v spomin na petletnico podelil srebrne značke v obliki violinskega ključa, pevovodja pa je prejel zlato značko.

Triglavske pevce, ki upravičeno slove kot izredno ubran zbor, vabijo v goste tudi nekatera druga slovenska društva v Avstraliji. Prav bi bilo, da bi se zbor kmalu odpravil na gostovanje.

OB PETLETNICI — PRVI CELOVEČERNI KONCERT

Moški pevski zbor Triglav iz Sydneya je ob peti obletnici uspešnega delovanja priredil svoj prvi celovečerni koncert 2. avgusta v Liverpool Town Hall. Koncertu je prisostvovalo okrog 400 slovenskih rojakov in avstralskih gostov, med katerimi so bili tudi predstavniki jugoslovanskega generalnega konzulata. Jubilejni koncert svojega moškega zbora je požrtvovalno organiziral klub Triglav pod vodstvom odbornika Petra Kropeta.

V letošnjem poletju je obiskal domovino in se oglasil tudi na Slovenski izseljenski matici podpredsednik Prvega slovenskega prekmurskega društva iz Montevidea v Urugvaju Bela Bratec (na sliki tretji z leve). Člani društva so mu pred odhodom v domovino pripravili lep poslovilni večer

Od leve proti desni: Bela Bratec, Geza Kološa, Gizela Zrinski z darilom Slovenski izseljenski matici — značilnim urugvajskim ročno izdelanim umetniškim izdelkom

OKROGLA MIZA O SLOVENSKEM IZSELJENSTVU NA FILOZOFSKI FAKULTETI V LJUBLJANI

2. julija je bila na ljubljanski Filozofski fakulteti v okviru tradicionalnega poletnega seminarja o slovenskem jeziku, književnosti in kulturi okrogla miza o slovenskem izseljenstvu, ali natančneje o izseljevanju Slovencev v zadnjih sto letih. Uvodno predavanje na to temo je podal dr. Vladimir Klemenčič, zatem pa je sledila razprava. Predavatelj je predvsem poudaril, da bi danes živelo na slovenskem etničnem ozemlju med tri in pol do štiri milijone prebivalcev, če izseljevanja ne bi bilo. Tako visoka številka zato, ker se je odseljevalo zlasti mlado prebivalstvo, ki se je v tujini hitro množilo. Zatem je omenil, da so na svetu še področja, kjer živi prva generacija slovenskih izseljencev — predvsem v Kanadi, Avstraliji in Argentini in deloma ZDA, da pa prevladujejo že mlajše, se pravi od druge do četrte, generacije. Ko je govoril o temeljnih vzrokih za izseljevanje, je dr. Klemenčič kot prvega omenil politično-geografske razmere. Ljudje so se izseljevali zato, ker je bil slovenski prostor do konca II. svetovne vojne periferno območje, kar zadeva gospodarski razvoj, vendar centralno v prometnem smislu (poti so vodile proti morju). Industrializacija v pravem pomenu besede se je pričela šele po II. svetovni vojni. Tako so se do I. svetovne vojne izseljevali predvsem zaradi pomanjkanja delovnih mest in majhnih možnosti za izobraževanje. Zanimiv je vsekakor podatek, da se je v letih 1880—1910 izselil praktično ves priročni prirastek slovenskega prebivalstva. V času do I. svetovne vojne so bile »priljubljene« dežele priseljevanja Združene države in pa države Latinske Amerike; po I. svetovni vojni pa prednjačijo dežele zahodne Evrope, zlasti Westfalija, Francija in podobno. Drugi temeljni razlog za množično izseljevanje je bila razdelitev slovenskega etničnega ozemlja po I. svetovni vojni, zato množično izseljevanje s Koroške in Primorske; drugi predeli Slovenije so v tem času manj zastopani. Novo poglavje v izselje-

vanju Slovencev pa se odpre po II. svetovni vojni; tu dr. Klemenčič loči tri temeljne tokove: v prvi vrsti je seveda treba omeniti politično emigracijo neposredno po vojni ali že med njo; drugo obdobje izseljevanja sega v desetletje 1950—1960 in je vezano na intenzivno industrializacijo (premalo je bilo delovnih mest, ker so se zaposlovale tudi ženske; za ta čas je značilno »črno« izseljevanje zlasti v Kanado in Avstralijo); tretje pa je t. im. sezonsko, začasno delo v zahodno-evropskih državah — to izseljevanje je bilo zlasti močno v času med 1960 in 1975 (tu so se izseljevali zlasti iz perifernih območij Slovenije, predvsem nekvalificirana delovna sila). Predavatelj se je nato nekoliko dlje zadržal na tej poslednji kategoriji slovenskih delavcev na začasnem delu v tujini. Njihovo število je okoli 100.000 in se ne zmanjšuje, čeprav se mnogi vračajo v domovino (razlog: doseljujejo se žene, rojevajo se otroci). Takih, ki so še vezani na dom, je med 25 in 30 %, kakih 20 % se je že tako močno zakoreninilo v tujini, da se ne bodo vrnil, preostali pa kolebajo. Kljub vsemu pa je dr. Klemenčič poudaril, da je celotna slovenska izseljenska populacija še močno navezana na slovensko kulturo, kar jasno kaže njihova dejavnost na vseh mogočih področjih.

Predavanje, ki ga je dr. Klemenčič pospremil tudi z diapozitivi, je poleg domačih slušateljev poslušalo tudi precejšnje število udeležencev poletnega seminarja iz drugih držav; nekateri med njimi so tudi slovenskega rodu. Živahna diskusija, ki se je razvila po končanem predavanju, pa je dokaz, da je problematika izseljenstva še vedno zelo živa — še več, da v zadnjem času močno narašča zanimanje znanstvenikov za to področje.

LOUIS ADAMIČ:

Z DRUGIM IMENOM MISTER NICHOLS

(nadaljevanje iz prejšnje številke)

POVEST
IZ KNJIGE

»WHAT'S
YOUR NAME?«

KAKO
TI JE IME

PREVEDEL:
IVAN DOLENC

Med vojno je bil vsakdo neizmerno patriotičen, zato sem se bala, da ne bi kdo izvedel, da sem 'Hunka'. Seveda nisem 'Hunka'! Rodila sem se v Michiganu. Amerikanka sem; prav gotovo sem Amerikanka! Oče je bil ameriški državljani, čeprav so mu papirji zgoreli; in ta čas je bil spet videti v redu, če izvezam brazgotine na njegovem obrazu in golo glavo nad njegovim desnim ušesom. Jaz pa sem ga sovražila. Nemec je bil. A je bil tudi moj oče. Vsa sem bila zmešana. Enkrat ali dvakrat se me je polotila podla misel, da bi ga prijavila kot Nemca, saj ljudje, med katerimi smo tiste dni živeli, niso vedeli, da je Nemec. Natvezil jim je, da je Nizozemec — pred odhodom v Ameriko je plul na nizozemskih ladjah in je zato govoril nekaj holandsčine... Ponižujoče se mi je zdelo, da me tak človek preživlja. Vseeno pa sem ga imela tudi rada; bil je dober človek. Nikoli ni zaslutil, kaj se dogaja v meni in je bil vedno dober z menoj. Živel je po svojem občutku dolžnosti in je bil priden delavec. V Detroitu si je kupil majhno galanterijsko trgovino s časopisnim kioskom, ki jo je imel odprto od sedmih zjutraj do desetih zvečer. Delal je v njej, dokler se ni zgrudil od srčne kapi... Takrat sem bila stara osemnajst let. Denar, ki mi ga je zapustil, je bil ves v gotovini in je bil spravljen v jekleni omarici v njegovem velikem kovčku. Naposled je vendarle prodal farmo v okrožju Saginaw. Zdaj sem pa jaz prodala njegovo trgovinico. Žalovala sem za njim, obenem pa sem se veselila, da sem končno prosta in da sem lahko samo Amerikanka. Zarotila sem se, da bom napravila nekaj iz sebe. Zažgala sem vse, kar sem bila našla v omarici, razen denarja. Tam je bila poročna fotografija mojega očeta in moje matere, ki je nekako preživela požig. Tudi to fotografijo sem zažgala. Hotela sem začeti novo življenje — od tega trenutka dalje; vse, kar je bilo za menoj, naj bi bilo pozabljeno. Vse skupaj mi je zraslo v pravi predsodek... In ko sem dobila službo pri g. Sumnerju, mi je bilo še posebej važno, da ja nihče ne zve o mojem nemškem izvoru. Gospod Sumner je v Amerikane. Med vojno je bil vojaški častnik. Včlanjen je v Legijo. Po njegovem mnenju so tujski še kar dobri za v tovarne, v svojem uradu pa jih ne bi hotel imeti.

Tako sva se pogovarjala skoraj vso noč.

Ko se je zrušila pregraja med Mary in menoj, s tem še ni bilo konec najinih težav. Daleč od tega. V naslednjem tednu se je Mary povrnila na stari tir večkrat kot jaz. Ni ji bilo lahko zlomiti trdnega objema svojega prejšnjega gledanja, ki se je držalo vse njene osebnosti. Bila je slabe volje, včasih je preživljala tudi telesne bolečine. Nagla in temeljita sprememba je izsesala vse njene moči, zato je ostajala v postelji, kadar je le mogla. Imela je napade krčevitega joka. Zaupala mi je, da je to največkrat vse, kar zmore storiti, da ne bi zbežala od doma.

Ljubosumno sva varovala novo iskrenost med nama. Najine krize so postajale vse bolj redke. Kar se nas treh tiče, smo rešili svojo zadrego; kaj pa bližnji svet, ki nas obkroža? Ali naj se zaupava svojim prijateljem? Kako naj začneva? Na lepem sva ugotovila, da pravzaprav sploh nimava zaupnih prijateljev... in tako sva se odločila, da

prepustiva vse nadaljnje dogodke naključju. To je veljalo tudi za najini službi.

Mary nisem nič rekel o tem, a se mi je vendarle zazdelo, da je najbrž potrebovala skrivnost svojega delovnega mesta pri g. Sumnerju zato, da se je z nečim raztresla — v skladu s svojim načrtom o 'iztrganih listih iz knjige'. Te težave poslej ne bo imela več. Morda pa bi zdaj rada pustila to službo, posebej še, ker nisva več tako zelo odvisna od njene plače.

Z Barbaro ni bilo preglavic. Bila je dovolj mlada, da se je mimogrede vživela v najino novo razmerje.

Mary pa je skrbel in vznemirjal moj oče. Strah jo je bilo, da bo srečanje z njim po osmih letih izredno mučno. Oklepala se je upanja, da to srečanje ni niti potrebno, niti zaželeno. Saj je bil navsezadnje le čudaški starec. Morda je ne bo sprejel, ali pa ona ne bo čutila nič posebnega do njega. A jo je vseeno grizla vest in se je sramovala sama sebe.

Nekaj časa sploh nismo več hodili ven in nismo pogrešali najine stare družbe. Postalo nama je jasno, da je bilo najino družabno življenje v glavnem le ena sama velika živčna napetost. Ne Mary ne jaz se nisva več menila za to, kaj si bodo naši prijatelji mislili, ko bodo zvedeli, da sva 'tujca'. Ob poštarju sva se le samo še zabavala. Neki večer sva si izmislila, da bi naslovili pismo na 'gospoda Vasilija Baulubanoffa in ga odposlala na naš naslov — vendar tega nisva storila; zdelo se nama je preetročje.

Dan zatem ko je Barbara izvedela, da ima dedka, je povedala to veliko novico Angeli Pogachnik, ki je bila primerno presenečena. Odšla je k svojemu dedku g. Ogrizku in mu zaupala, da ima njena prijateljica Barbara Nichols tudi dedka, ki je še bolj tujski kot on, ker je njegovo ime tako zelo tuje, da ga lahko izgovorijo samo redki izbranci, in da ga je zato Barbarin oče moral spremeniti v Nichols.

Barbara je to povedala tudi svoji učiteljici in jo prosila, da naj spremeni njeno ime v šolskih knjigah v Barbaro Sobuhanowski Nichols, ker ima dedka v Pennsylvaniji, ki se piše Sobuhanowski in ker se srednje ime njenega očeta začne s črko 'S', ki je tam namesto imena Sobuhanowski, to pa je zdaj tudi njeno ime.

Kakšen teden za tem me je eden od profesorjev na šoli iznenada pozdravil z besedami: 'Pozdravljen, Sobuha-ha-hanowski!' Bil mi je nekakšen prijatelj in se je očitno imenitno zabaval na moj račun. Rekel mi je, da se na šoli veliko govori o mojem imenu.

'Kaj pa govorijo?' sem ga vprašal.

'Naj te to nikar ne skrbi,' mi je odgovoril. 'Zatrdno vem, da je bilo Blackovo - podravnateljevo — ime nekoč Schwartzengrobber ali nekaj takega. Osebo mi je prav vseeno, kako se kdo piše — zdaj ali kdajkoli.'

Vsem profesorjem pa ni bilo tako vseeno. Eden ali dva sta bila najina prejšnja prijatelja, zdaj pa se je njun odnos do naju znatno spremenil. In tu je bila tudi miss Chickering, starejša ženska, vedno zelo napadalna in 'patriotična' na konferencah in tudi drugod. Bila je voditeljica svojevrstne klike, ki se je pehala za vsem mogočim, ni pa imela

med svojim članstvom ravnatelja, čeprav ji je bil tudi on zelo blizu.

Nekega dne me je ustavil ravnatelj in me vprašal, kaj naj si misli o govoricah, da je moje pravo ime Sobuhanowski. Njegov nasmeš mi ni bil všeč. Na kratko sem mu stvar razložil. In to je bilo potem za nekaj časa vse.

Pozneje sem ugotovil, da tudi moji dijaki vedo za moje pravo ime. To mi je bilo neprijetno. Nisem si mogel prav razložiti zakaj, rečem pa lahko, da se je vzdušje v mojih razredih spremenilo, morda pa sem si to delno tudi sam predstavljal. Vseeno pa sem o tem spregovoril z Mary. Zbala se je. Pa sem si rekel, da se pač moram prilagoditi novemu položaju in vzdržati — govorice bodo sčasoma usahile same od sebe.

V razredu pa sem bil še naprej vse bolj napet. Učne knjige, ki smo jih rabili, so komaj omenile novo imigracijo; Amerika je bila po njihovem samo skupek zgodnjih priseljencev. Prebral sem dve knjigi o priseljencih, tudi neki esej v knjigi z naslovom „Novi vidiki za ameriško zgodovino“ profesorja Arthurja Schlessingerja s Harvarda.

Nisem še prav vedel, kaj bi s tem, ko sem v začetku novembra iznenada spregovoril na šolskem sestanku. Pri bil sem, da „naši očetje“, kakor jih povzdigujejo knjige, ki jih rabimo na naši šoli, v resnici sploh niso predniki naših dijakov. Pa tudi moji ne, če že hočemo biti iskreni. „Na neki način,“ sem nadaljeval, „smo mi iz novejših generacij docela izpuščeni iz opisov zgodovinskih tokov v tej deželi.“

„Oh, zakaj pa ne zaplavate z nami?“ je siknila razborita voditeljica klike, ki sem jo bil omenil. Zapičila je svoj pogled vame. „Voda je kar prijetna.“

Neki drugi profesor, eden izmed novih na šoli, se je tudi oglasil in se zavzel zame.

Počutil sem se imenitno. „Čist“ je prava beseda za to. Zdaj nisem ničesar več skrival. Povzel sem Schlessingerjev esej — in z njim opozoril na to, da so „tujci“ opravili lep delež pri razvoju Združenih držav.

Miss Chickering je potem govorila deset ali petnajst minut in njen govor je bil tako poln mahanja z zastavo in tako čustveno zmeden, da vam ne morem povedati, kaj je hotela z njim, razen da njej ni prav nič mar, kaj pravi tisti profesor, z nevmkakšnim imenom, pa čeprav je s Harvarda. „Amerika je tujcem odprla vrata, zdaj pa naj postanejo Amerikanci, ali pa se naj vrnejo tja, od koder so prišli.“

Seveda je imela na svoji strani nekaj kolegov.

Ravnatelj me je hladno vprašal, ali bi hotel še kaj reči.

Zahvalil sem se mu, izrazil pa sem še svoje upanje, da bodo vsi, ki se zanimajo, prebrali Schlessingerjev esej.

Ko sem tisto popoldne zapustil šolsko poslopje, sta se mi pridružila še dva profesorja in mi zatrdila, da imam prav. To me je zelo razveselilo, očistilo mi je glavo in prsi, pa čeprav sem potem iznenada občutil, da me noge slabo nesejo. To je bila dejansko fizična slabost. Nisem se bal, da bi bil odpuščen. Le zasumil sem, da moje delo poslej ne bo več najbolj prijetno. Nisem borec. Pa tudi voditelj ne. Kaj takega nisem bil nikoli. To priznanje mi gre težko od ust, a je resnica. Zavedal sem se, da je bilo zame skoraj nenaravno, da sem spregovoril na tem sestanku. Vedel sem, da tega svojega nastopa v bodoče ne bi mogel podkrepiti z dejanji. Sicer pa — kdo sem sploh? Samo učitelj ...

Naslednji dan sem iz neke neznane notranje nuje napisal pismo Clarku in ga vprašal, ali ve za kakšno službo na zahodu, in če ve, kaj naj storim, da bi jo dobil.

Odgovoril mi je, da zaenkrat nič ne ve; toda službeno mesto, je nadaljeval, se utegne kje odpreti, in tedaj mi bo takoj sporočil. V načrtu ima, da pride na vzhod ob Božiču. Takrat se bo ustavil v Clevelandu in se oglasil pri meni.

BARBARA IN NJEN DEDEK SOBUHANOWSKI

Barbara se je navadila pisati in izgovarjati svoje novo ime. Od časa do časa me je vprašala, kdaj bo srečala svojega dedka Sobuhanowskega. Zakaj ni še nikoli prišel k nam na obisk?

„Rekel sem ti že,“ sem ji odgovoril, „da nikamor ne gre. Čuden starček je, veš. Razen tega,“ sem zategnil, „pa je tudi v službi.“

To je bilo novo razočaranje za Barbaro. Za trenutek je umolknila. Mislila si je pa prav gotovo, da dedki ne bi smeli delati; in če delajo, je tu prav gotovo nekaj narobe. Potlej se je spomnila, da je njen dedek star komaj štiriinšestdeset, gospod Ogrizek pa jih ima že sedeminsedemdeset, in je nemudoma pretuhtala to neprijetno dejstvo do kraja.

Vprašala je: „Kaj dela?“

„V rudniku.“

„V rudniku! Barbara je bila navdušena. „G. Ogrizek je tudi delal v rudniku! Joj, očka, zakaj mi tega nisi prej povedal?“

„Nisem vedel, da te zanima.“

„Seveda me zanima!“

„Prav vesel sem, da je tako,“ sem rekel. „Kako pa sem mogel prej vedeti? Ali je še kaj, kar bi rada vedela o svojem dedku?“

„Rada bi vedela *prav vse* o njem,“ je pohitela.

„Imaš kaj posebnega v mislih?“ Zabaval sem se. Tudi Mary je bil ta pogovor všeč.

„Kaj posebnega?“ je zategnila Barbara. „Zvedela bi rada vse, kar je posebno — pa tudi neposebno.“

Barbara se je smejala z nama, čeprav ni vedela zakaj.

Potem je zahtevala od naju, da obiščemo dedka Sobuhanowskega. Hotela se je odpraviti takoj na pot.

„Srček,“ se je oglasila Mary, „kako pa veš, da ga boš imela rada?“

Barbari je bilo to smešno vprašanje. „Seveda ga bom imela rada.“

„In kako veš, da te bo on vesel?“

„Oh, vesel me bo, prav zares. Dedek Ogrizek ima rad Angelo. Zakaj ne bi dedek Sobuhanowski imel rad mene? Saj sem čedna deklica, al'ne?“

„Ali ne, Barbara.“

„Ali ne?“

„Da,“ je pritrdila Mary, „vendar na tvojem mestu ne bi bila tako prepričana. Tudi jaz ga nisem še nikoli srečala, in prav tako ne vem, ali me bo imel rad ali ne.“

„Seveda te bo imel rad!“ je zaključila Barbara.

Z Mary sva sklenila, da se odpravimo v Dexter na zahvalni dan.

Sam sem se odpeljal tja že dan poprej. To je bil moj predlog. Hotel sem še zadnjikrat obiskati očeta sam; sam ne vem, zakaj sem si to zaželel. Ko sem prispel tja, sem ugotovil, da je z njim vse po starem. Pravkar je bil vstal, ko sem vstopil v hišo. Ni bil presenečen, ko me je zagledal, čeprav sem prvič prišel k njemu ob tem dnevu.

Mary je z avtom pripeljala Barbaro. S seboj sta imeli purana in košarico polno jedi, ki so običajne za zahvalni dan: zeleno, brusnice, orehe, bučno pogačo in še kolač iz sesekljanega mesa.

Pripravil sem očeta do tega, da si je na delu vzel prosto za dva dni. Preden sta prišli Mary in Barbara je bil ves iz sebe. Potem pa je pozdravil Mary na svoj običajen, miren način, kot da se že dolgo poznata. Ona je bila nekaj časa kot na trnih. Starec jo je motil in njegova majhna hišica je bila tako zelo bedna. Nato pa se je začela smejati Barbari.

(konec prihodnjič)

KOTLIČEK

(IZ DOBE AMERIŠKE PROHIBICIJE)

V novembru slavi visok življenjski jubilej, 80-letnico, književnica in publicistka Anna P. Krasna, ki je svoje umetniške sposobnosti morda najbolj dokazala s kratkimi zgodbami iz življenja ameriških priseljencev. Eno od teh zgodb objavljamo tudi na tem mestu in se s tem tudi tako pridružujemo čestitkam ob njenem jubileju.

Luka Pivček dremlje ob svojem kotličku v nizki kleti; malomarno dremlje in nekaj mrmra. V kotu pri stopnicah se pojavi široka senca.

»Nesnaga grda, si že spet pijan! Niti toliko ne moreš počakati, da bi se ohladilo; namočene rži bi se najedel, da bi niti kuhati ne bilo treba.«

Luka skoči pokonci, kot da bi ga pičila kača. Nič več ni zaspan.

»Prekleta baba, kaj zmirom stikaš za menoj, klepetat pojdi čez ograjo, kakor si navajena.«

»O, grizti znaš, to vem, če bi bil le še tako premeten, kot si hudoben. — Čez ograjo klepetam in s tem se živimo, a? Pa ne da bi mislil, da preživljaš družino ti s svojim večnim dremanjem?«

Kot osa zapiči vanj svoj zaničujoče sovražen pogled in čaka odgovora. Tudi pes Luka jo gleda razdraženo, kot pes, ki bi rad grizel, pa ima nataknen nagobčnik. V dušljivem ozračju kleti je čutiti vojno napetost in Luka je na mah napol prevzet od te napetosti — baba, da bi mu takole pela litanije, kadar bi se ji zazdelo in ga pozivala na nekakšne odgovore? Kaj še! On je gospodar in njemu je obljubila pokorščino, zato mora molčati. In ji zapove na glas:

»Molči, ker sem sit tvojega regljanja. Pa niti besede več za danes, da veš, sicer —«

»Kaj sicer, jaz ti pokažem sicer, oblast gospodarska — saj res lepo gospodaríš, piješ in brez dela postavaš, pa o revoluciji sanjaš. Haha! Ti pa revolucija, še pred prohibicniki se

treseš. Za vse moram sama skrbeti, potem pa naj bi ti bila še v strahu. Lepa reč.«

»Da, lepa reč za krščansko ženo, da vse dni zmerja svojega moža zgolj, ker je brez dela in ne nosi več denarja v hišo. Preklete babe, če znate kaj drugega kot špikati. Ni pekel biti v krušni liniji, biti doma brez dela pri ujedljivih babnic, to je pekel. Da bi te hudič, mar misliš, da se obesim, ker nimam dela? In če bi se tudi nameraval, bi se raje premislil. Nočem ti ustreči.«

»Meni ustreči z obešanjem? Čemu pa ti je sploh treba misliti na vrv, saj boš kar tu-le pri kotličku poginil, vrag nemarni. Sam se dušiš pa bi se rad delal, da te jaz peham v smrt z mojim špikanjem. — Špikanje je, če te dramim iz tvoje pijane brezbriznosti. Saj ti ni nič več mar, s čim in kako se bomo preživeli. Da le redno teče iz kotlička za tvoj nenasitni gobec, pa si zadovoljen. Ti je pač vseeno, če vsi poginemo gladu, da je le za tvojo žgano žejo, kaj drugo. Kdo bi se ne naveličal gledati in trpeti tako ničvredno pokoro v hiši.«

Luka je užaljen in v njegovih očeh se utrne nekaj ognjenega, život se zalati naprej, pest se sama od sebe dvigne, toda kosti so kakor premrle, mišice cunjaste in Luka zleze skup ob kotličku ter ne more niti preklinjati za nekaj trenutkov. Žena samozavestno prekorači klet in popravi ogenj v pečici, prilije vode v hladilnik, podloži novo steklenko. Senca njenih mogočnih bokov docela zakrije skup zlezlega

Luko, pečico in kotliček. Vse troje izgleda tako neznatno poleg nje. Ubolega Luko so uničili premogovniki in poslednja leta rženovec; pečica je majhna in pol zgorjena, kotliček pa sličen ameriški prohibiciji, ki ga je pripravila v Pivčkovo klet — ves je obrabljen, zbunkan in pokrpan. Zares sirotna, pomilovanja vredna trojica. A Pivčkova žena in sentimentalna ženska; ona računa z golimi dejstvi, drugo ne pride v poštev pri njej. Jezi jo moževa pijana prisotnost in vsa nejevoljna se ga nekaj časa ogiblje, potem pa ji zmanjka potrpljenja.

»Izpod nog se mi spravi, klada pijana,« sikne in ošine s togotnim pogledom s tal se pobirajočega svojega življenjskega druga. — »Uh, tak družinski oče . . . lepo sramoto delaš meni in otrokom.«

»In po čigavi krivdi, a? Kdo je hotel, da se ukvarjamo s to brozgo, ti ali jaz, povej?«

Pivčkova zardi kakor mak, njena nabuhlo debela lica se tresejo od jeze in iz oči ji sije neskončno zaničevanje.

»Slabič, vse bi rad zvrnil na druge, vse so zakrivali drugi, vso tvojo življenjsko smolo, brezposelnost in pred tem slab zaslužek, slabe prostore in kaj še vse. No, in zdaj sem tudi za tvoje popivanje jaz kriva, ker sem ti hotela pomagati do lažjega življenja. Druge poglej, ostali so trezni in imajo denar, le ti, od vseh samo ti, si moral postati pijanček, ker je žena kuhala rženovec. Zakaj so ohranili razum in razsodnost drugi, in zakaj ne bi mogel tega storiti ti?«

»Hm, pač zato, ker nisem imel tako razumne ženske — ti si bila od sile pohlepna, rada bi imela od vsega samo najboljšo, da bi ti druge zavideale. Kakor kakšna županja bi rada hodila po naselbini, pa ne moreš reva, ker imaš pijančka za moža. Pa je končno čisto prav, da je dala stvarnikova previdnost kozi kratek rep —.«

»Molči, kača strupena, strahopetec, ki bi me najraje pretepal, a ker si ne upaš, si miriš žolč z jezikom.«

»Od tebe sem se navadil.«

»Molči, pravim!«

»Ti nisi hotela, zato pa lahko nadaljujeva, če ravno tako hočeš; razgibala si me, zdaj bi se rad kregal.«

Luka je kakor podkrepljen od lastnih besed. Žena si daje opravka s kotličkom in napolnjenimi steklenicami ter se niti ne ozre nanj, ko se končno srečno pobere s tal ob kotličku preklinjajoč njo, kotliček, Ameriko, krizo, otroke in ves svet. Ta njena molčeča brezbriznost ga še bolj razjezi, najraje bi jo zdrobil. Najprej ga nasadi s tistim žgočim špikanjem, potem pa kar naenkrat ne da več besede od sebe — zares, strl bi jo, a ve, da ne

bi uspel, zato še bolj preklinja. Pa je vse nič ne gane, a Luka bi se rad kregal, da bi se slišalo po vsej naselbini.

»No, osa stara, si zopet pogoltnila jezik, ker se bojiš, da bi slišali sosedje, kako lepo se razumeš z možem. Hočeš pač, da te imajo za potrpežljivo mučenico, ki se ubija s pijancom in mora poleg še družino preživljati. Pa povej, daj, kdo je delal in skrbel za vse, dokler ni bilo kotlička in pijańca? Si mar ti nosila na prodaj svoje življenje in natezala svoje mišice in kite v majne (premogovnike zase in za otroke? Kaj še, lenarila si doma in grizla, če sem zaslužil manj kot drugi. Take ste babnice, človek bi vam lahko znesel svet pred noge, pa bi še ne bile zadovoljne, še zmeraj bi se vam zdel sosed pridnejši. O, prav dobro se mi zdi, da te moja pijanost grize — še bom pil, še mnogo bom pil!«

»Če si boš sam kuhal, jaz ti ne bom več — ako kuham zate, ni kruha in kar skuhaš, sam sproti požreš, slepota ujedljiva.«

»Slepota, slepota, sicer bi te ne bil nikoli pobral.«

Ah, sladko maščevanje! Luka je ves srečen, da je spet spravil ženo v boj. S prekrizanimi rokami stoji pred njo, zdaj pa zdaj se malce zamaje in jo premerja z izzivalnimi pogledi. Ona ga nekaj hipov pikro opazuje, potem pa ga preprosto porine v stran.

»Kaj se postavljaš, reva saj še pokonci ne moreš več stati, kakor se spodobi; ziblješ se kot staro strašilo v koruzi. Da, možak pa tak! Ne zakaj si ti mene pobral, čemu si jaz nisem boljše izbrala, tega ne morem še danes razumeti, kadar se spomnim, koliko lepših prilik se mi je nudilo. No, danes so mlade ženske pametnejše. Če vidijo, da so nespametno ukrenile, gredo na sodnijo in se znebijo zoprne zakonske tovarišije. Me, stare, pa strpno vlečemo svoje križe, ki smo si jih naložile v neumnih in naivnih mladih letih. Pa še kako strpno — niti poginiti ne pustimo vam žolnam pijanim. Kako bedasto, da vam branimo piti, mar bi vam pomagale vlivati žganega ognja v grlo, da bi bile prej rešene robatega križa, ki reže v meso in dušo.«

»Mislim, da je treba precej ostrega roba, da zareže skozi tvojo mast do tvoje krščanske duše. hehe. — Pa o sodnji govoriš, ti, ki hodiš poslušat božjo besedo, in pa lepe, pobožne želje gojiš v tisti tvoji križani duši. Ha, ha, zdaj se bom pa sam pazil, da me prehitro hudič ne pobere, zakaj na noben način ti nočem več ustreči.«

»Godi kar hočeš, budalo nabito, saj drugih skrbi itak nimaš. Sama sem nespametna, da te sploh ogovarjam, ko vendar vem, da ni vredno.«

Kakor širok zamah burje odvrši nazaj po stopnicah v kuhinjo in potem čez vrt k sosedu, da ji potoži svoje križe in težave. Luka pa zadovoljno sede nazaj h kotličku in pristavi kozarček pod cev, ohladi topel rženovec v mrzli vodi in počasi prazni kupico, da jo potem natoči vnovič. Na hudiča, ki ga zna prehitro pobrati s pomočjo rženovca, zdaj, ko ni več žene blizu, nič več ne misli. Polotijo se ga pa nekam razposajene muhe in zdi se mu, da bi kar pel in vriskal. Spomni se, da je bil včasih dober pevec, pa samozavestno preiskua svoj hripavi glas:

»O, ja, dajte me v črni grob,
liter na grob.«

In se domisli, da je lepše, če se pri petju stoji, tako kot so stali včasih sredi vasi, pa peli, da se je slišalo na vse strani. In peti s kozarcem v roki, je še bolj moško. Ni dolgo in kozarček je napolnjen, Luka pa v ponosni pevski pozi sredi nizke kleti. Čudno zmešane melodije uhajajo skozi priprto okence na razdrapano pot zunaj in potem naenkrat utihnejo, zasliši se pa tem glasnejši krik otrok, ki jih je očetovo petje privabilo k okencu. Vsi zmedeni zdrviyo od okna proti sosedovi hiši, kričeč vso pot:

»Mom, mom, brž pojdi domov, papa je v sodu!«

»V sodu? Nesnaga grda. No, pa ne vpijte tako, paglavci, kaj mora vedeti vsa naselbina, če se pri nas kaj zgodi.«

Kakor je odvršala, je zdaj spet z vso možno naglico privršala nazaj v klet in res našla svojo zakonsko tovarišijo z glavo zapičeno v namočeno rž v sodu.

»Križ božji, saj sem vedela, da bo kmalu kar rž žrl, pijanec nenasitni. Lepega očeta imate otroci, pa sem stopite, da ga izvlečemo ven, da ne bo kakšnih nepotrebnih sitnosti zaradi te pokore pijane.«

Srečno je Luka po nekaj minutah vnetega drgnjenja, sukanja in tlačenja s koleno spravljen k zavesti in odnešen v posteljo, a zdi se kakor da nič ne ve, kakšno neumnost je pravkar nakuhal, kajti, ko ga neso po stopnicah, že pridušeno poskuša nadaljevati s svojim prekinjenim koncertom:

»O, ja, dajte me v črni grob —
lit-----er--

»V gobec, kaj ne,« ga jezno prekine žena in koncert je zaključen. Luka pa zaznava, da ga je najbrž nekaj polomil, a zaenkrat še nič ne ve kako, čuti le, da ima v ustih neznansko zoprno, kiselkast okus, kot bi se pravkar najedel tople rži iz kotlička.

Anna Praček Krasna:

SLOVENSKI OTROCI

(1937)

I

CLEVELAND:

*Petsto jasno sijočih obrazov,
petsto srebrnih akordov mladih glasov,
po etru tisoč in tisoč skrivnostnih poti
v tisoče domov.*

*V nas vseh občutja kakor v maju,
ko drobni pevci vigred slave —
saj sejali smo bili našo besedo,
zdaj ko roža v pesmi teh mladih cvete!*

II

PENNSYLVANIA:

*Nad naselbino luna sije,
izsekan gozd molči,
kot bi poslušal melodijo,
ki v tiho noč drhti.*

*Zamišleni v premog slonijo
očetje ob ploteh...
Nekoč, nekdanj so oni peli te pesmi
v mladih dneh!*

*A med vse je leglo morje,
premog in tuji svet. —
Od vsega samo ti glasovi,
besede materine cvet.*

III

MLADINA SE SPOMINJA:

*Gugalnica škriplje, mrak plete
teman pajčolan,
mladina obuja k življenju
mnog pozabljen dan:*

*Ledene zime in žareče peči,
vriskajoče vavovce,
in povesti o deželi
mičnih vasi...*

*In se čudi mladina, kako je to,
da je vse tisto davno in lepo
tako hitro zašlo?*

*Kot bi nikdar ne bilo,
in nikdar več ne bo;
mladina se spominja;
mrak plete temo...*

IV

DEKLETA POJO:

*Skozi poletno noč kot strune glas
pesem drhti,
v svetlobi lune trepeta,
v daljo se gubi.*

*In slišim v pesmi tih odmev
minulih dni —
prisluhnem tišje, iz pesmi glas
bodočnosti zveni...*

Anna P. Krasna

POT DO SREČE

Pogled v stare čase (foto: Janez Zrnec)

Veliko let je že minilo od tiste turbo jeseni po koncu prve svetovne vojne. Več tednov se je zadrževalo deževno vreme. Nad deželo je visela težka mōra — prišla je epidemija španske gripe, ki je pobrala veliko ljudi. Številni ljudje so pričakovali svojce, ki so se vračali z vojske. Veliko jih je čakalo zaman.

Ernestina Mihelič je pogosto stala na pragu svojega doma v Lepi gorici, kot da bi nekoga pričakovala, čeprav je vedela, da njenega moža ne bo, ker je že prvo leto vojne padel v Galiciji. V dolini pod Lepo gorico so imeli veliko posestvo, na kateri je Ernestina ostala sama z materjo — tudi očeta je pobrala španska, tako da sta bili pri hiši kar dve vdovi.

Z zimo se je bolezen nekoliko umirila in življenje je teklo v miru. Na kmetih je pač tako, da te življenje samo sili naprej, da ne razmišljaš preveč o tem, kar je bilo, temveč gledaš predvsem na jutrišnji dan. Ernestina je bila pridna gospodinja in z veseljem se je lotila vsakega dela. Seveda pa je bila v veliko pomoč tudi še njena mati in dve odrasčajoči hčeri. Za pomoč pri težjih delih so imeli tudi hlapca. Ernestina je bila postavna ženska pri petinštiridesetih, ki je zamikala tudi marsikaterega moškega. Številni ljudje so jo nagovarjali, čemu se ne bi še enkrat poročila. Vendar pa je odklanjala vse ponudbe in vztrajala pri svojem — ponosna je bila, da je sama gospodarka s posestvom.

Ernestinina mati je kot užitarica živela v svoji hiši in večkrat je prihajala domov na pomoč k hčeri. Dolg čas ji je bilo živeti sami, zato se je pogosto pogovarjala s sosedom, čevljarjem mojstrom. Nekega dne ji je čevljar predlagal: »Poglej, sam živim tukaj in popravljam čevlje in nimam nikogar, ki bi mi kaj skuhal. Dajva, poročiva se, tako bo nama obema lepše in lažje!« Mati je bila presenečena ob tej ponudbi, in težko je reči, da je ni bila vesela. Kljub temu pa jo je zaskrbelo, kaj bo ob tem porekla hči. Napoti se k njej in ji pove o čevljarjevi ponudbi. »Dovolj ste stari in naredite, kakor je vaša volja,« ji je odvrnila Ernestina. »Jaz vama ne branim.« In res sta se poročila nekaj tednov za tem.

Ernestina je pogosto razmišljala o svoji usodi. Ali naj se poroči tudi ona ali ne? Spominjala se je tudi svoje mladostne ljubezni do fanta revnega stanu, ki ji oče ni pustil, da bi se poročila z njim. Morala se je poročiti s

fantom, ki je bil doma iz bogate družine, priimka pa ji ni bilo treba spreminjati, saj se je pisal tako kot ona — Mihelič. Za svojega prvega fanta, pisal se je Janez Blažon, je izvedela, da je že dolga leta v Ameriki. Posrečilo se ji je, da je nekje našla njegov naslov in po težkih premišljevanjih se je odločila, da mu piše. Takole mu je med drugim pisala! »Dragi Janez, po dolgem času sem našla tvoj naslov. Naznanjam ti žalostno vest, da sem v vojni izgubila moža in sem že nekaj let vdova. Zdaj ne vem, kaj naj storim, ali naj bom vdova do smrti, ali naj se ponovno poročim. Kako se ti počutiš tam v Ameriki? Ali si še vedno sam? Odpiši mi . . . Ti ne veš, kako mi je bilo takrat hudo, ko se nisem smela poročiti s teboj. Če še nisi poročen, se vrni in poročiva se. Doma je samo še najmlajša hči, dve starejši sta že poročeni . . .«

Minila sta dva meseca in iz Amerike je prišlo tako dolgo pričakovano pismo. »Draga prijateljica. Prejel sem tvoje pismo, za katerega se ti lepo zahvaljujem. Meni gre kakor po navadi. Zdrav sem še kar. Naveličal sem se tujine in se kmalu nameravam vrniti domov. Če ne prej pa v jeseni na svadenje.« Tistega pol leta je kmalu minilo. Med tem je Ernestina lepo uredila domačijo, hišo je dala prebeliti, da je bila kot nova. O svojih družinskih razmerah Ernestina ni pisala. Nič ni omenila, da sta obe starejši hčeri odpotovali v Francijo in da ima mlajša hči Ivanka otroka s hlapcem, ki je zato ker mu mati ni dovolila, da bi se poročil z njo, odpotoval v Kanado. Tudi Ernestina ni marala revnega zeta. Ivanka je dala svojemu nezakonskemu sinu ime Ernest po starem očetu. Z očetom svojega otroka je še imela stike in poslala mu je tudi sliko njegovega sina. Ponosen je bil nanj in odpisal ji je, da se bosta nekoč gotovo še srečala in se tudi poročila. Njegov stric je bil Janez Blažon in prav on mu je pomagal, da je lahko prišel v v Kanado. Ljudem v okolici ni bila všeč Ernestinina ošabnost, zgražali so seš če, kako »poceni« je oddala svoje hčere. Ljudje so cenili njihovo poštenje in pridnost in bilo jim je žal, da so morale na tuje, ker jim mati ni dovolila, da bi se poročile s fanti revnega stanu. Vendar pa so bile vse ponosne, da so se poročile iz ljubezni. Zavedale so se, da srečo v življenju prinaša le ljubezen.

Ernestini pa na tihem le ni bilo vseeno, da sta hčeri kar tako brez vsega odšli od doma, še obleke jima ni kupila.

Prišla je tako težko pričakovana jesen in Ernestina je vsak trenutek pričakovala novico o vrnitvi njenega ljubega v domovino. Takrat še ni vedela, da sta se Janez Blažon in njegov ne-

čak Pavle, oče hčerinega otroka, dogovorila, da se skupno odpravita v domovino. Nekega dne sta se res pripekljala na svoje domove. Sosedje so si radovedno ogledovali njuno prtljago, precejšnje število kovčkov raznih velikosti. Vsi so pričakovali, da bodo dobili kaka darila. Ivanka je kmalu videla svojega ljubega, Ernestina pa je bila kar malo nejevoljna, ker je Janez najprej odšel na svoj dom.

Ivanka je nekega večera odnesla svojega sina pokazat njegovemu očetu Pavlu. In takrat sta sklenila: Vzela se bova pa naj bo, kar hoče. Najina ljubezen še ni ugasnila. In res ni minilo dolgo do njune poroke.

Janez Blažon pa se še vedno ni oglasil pri svoji izvoljenki. Nekega dne, ko je šel nekam po opravkih, sta se srečala z Ernestino. Nista se mogla izogniti drug drugemu.

»Tako Janez, pisala sem ti, ti pa nečeš priti k meni,« mu je takoj pooditala Ernestina.

»Res si mi pisala, da bi se rada poročila z menoj, to pa je tudi vse, kar vem o tebi. Jaz pa ti lahko povem le to, kar tudi sama veš, da sem kočar in da mi je težko hoditi po velikih kmetijah.«

»To je le prazen izgovor«, je odvrnila Ernestina in mu rekla, da bo šla popoldne v gorco in da ga bo poklicala, da bosta šla skupaj in se pogovorila o tem. Popoldne sta se res dobila in Janez ni varčeval z očitki:

»Veš, da sem kočar, Ernestina, kakor moj nečak, ki se je poročil s tvojo hčerjo Ivanko. In dve tvoji hčeri sta morali oditi na delo v Francijo, ker sta se omožili s kočarji. Nisi jih marala videti. Že vnaprej ti povem, da ne dovolim, da bi me kdo zaničeval, ker sem kočar. Če bo tako, se z nečakom raje vrneva tja, od koder sva prišla.«

Ernestina se je zbala, da bo še enkrat izgubila svojo mladostno ljubezen in se mu je zaklinjala:

»Oprosti ljubi Janez, nikogar ne bom zaničevala. Ali se še spominjaš, kako rada sva se imela, predno si odšel v Ameriko?«

In tako sta se dogovorila, da bo Ernestina del svojega premoženja prepisala na Janezovo ime. Kmalu sta se poročila. Zdaj so bile poročene vse Miheličke in vse so uživale srečo. Čez nekaj mesecev je Janez s svojim avtomobilom odpeljal Ernestino v Francijo na obisk k hčeram. Janez in Pavle pa sta ostala za vedno v domovini. Odpravili so vse zamere in živeli v sreči in slogi.

Ivankin sin pa je medtem rasel in kmalu zrasel v ponosnega potomca ponosne Miheličeve kmetije. Ponosen je bil, da ohranja staro družinsko ime Ernest Mihelič.

Ivan Gradišnik, Sains en Gohelle, Francija

HVALNICA ZEMLJI

Ob tihótnih vodah — vrbe so
vzbrstele
zavriskala na holmu domačija
v zlato rjavem soju mirno diha
zorana, valovita njiva
iz nje puhtí življenje novo

O, čudovita slast- zabresti v rahlo
prst

do gležnjev in še dlje
da začuti utrujeno srcé
utrip zemljé
objem domače grude,
ki korenina je življenja

Kdor slep in gluha le mimo gre
je kot oveli list,
ki ga vrtinči čas
v megló in mraz . . .

Gema Hafner

USPAVANKA NA TUJEM

Zadremaj moj mili — zaspi,
zaziblji se v lepe sanje;
Poskušaj zatreti nemir,
ki vzbuja ga pričakovanje!

Poslušaj, kako gozd šumi,
prisluhni vetrovom sém z morja!
Naj gledajo Tvoje oči
zdaj v sanjah spet sliko pogorja.

Kjer bistra Savinja izvira
in vresje po hribih rdi.
Naj sanje Te nesejo k Tvojim
in dajo Ti novih moči!

Mačice v vazi
in pirhi v košari,
narcise rumene,
vse to naj privid
iz mladosti podari!

Ni včasih na tujem živeti lahkó
in vsako v igred,
ko breza na jasi brstje napenja,
zajema nas
tujce
tu val hrepenenja.

Marija Hriberšek, Švedska

Vojan Tihomir Arhar

LAŽ IN POL

Dečki tekmujejo, kdo se bo bolj zlagal.

Boštjan se pohvali: »Na sejmu smo kupili kravo, ki daje na prvi sesek mleko, na drugega kavo, na tretjega pomarančni sok, na četrtega cviček, na petega brinovec. Zato ji rečemo kar Bifejka.«

Primož se namrdne: »To ni še nič. Na naši njivi pa živi velik zajec, ki mu zelo dolga ušesa in kratki repek služi kot propelerji pri helikopterju. Ker lahko leta po zraku, mu pravimo kar Pilot.«

Nazadnje spregovori Bine: »Naša kura poseka vse: tvojo kravo, Boštjan in tvojega zajca, Primož. Odkar jo je povozil tovornjak, nosi za ped široka in čisto ploščata jajca. Če položimo takšno jajce na gramofon, zaslišimo

petelinje kikirikanje, spremljano s kurjim kokodakanjem in čivkanjem piščančkov. Kaj mislita, kakšno ime smo ji dali? Disko kura!«

Berta Golob

PETICE PO POMOTI

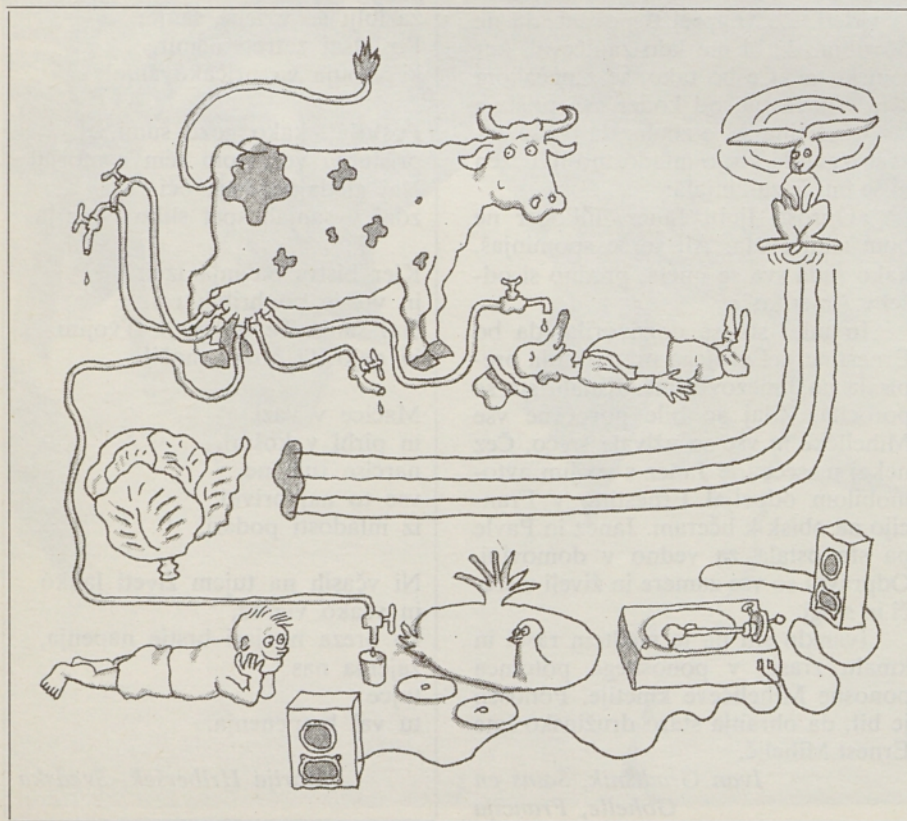
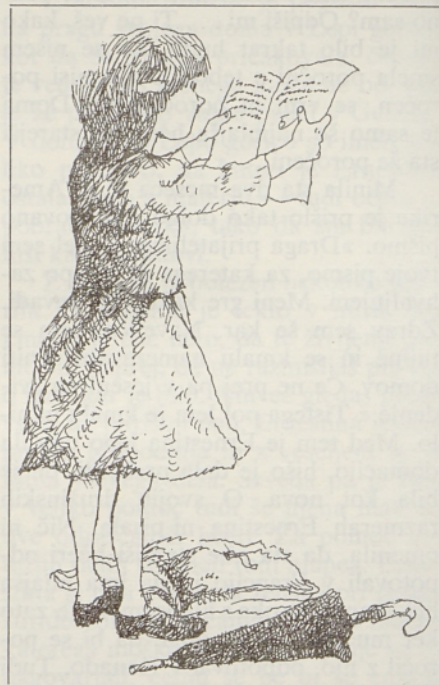
Če verjamete ali ne, nekdane šole so bile hude. Gorje, če vrstice niso bile popisane enakomerno! Računski kupčki so morali biti do milimetra natančno razporejeni pa seveda tudi izračunani pravilno.

Imeli smo poseben predmet, ki se mu je reklo lepopisje. Učiteljica je lepopisne zvezke kar naprej pregledovala. V njih ni smelo biti drugega kot sama lepota.

V mojem zvezku pa je bilo prav malo. Listom so se delala ušesa, kot je učiteljica imenovala majhne zavihke in tudi kaka nepotrebna sled črnila se je

večkrat potegnila čeznje. Še dveh ojev nisem mogla napisati enako, kje da bi si bili vsi podobni!

Za svoje slabo delo sem prejela tudi podobno plačilo. To je bila trojka, ki je nisem bila nikdar vesela. Sanjala sem o štirici. Nekoč pa se je zgodilo, da sem dobila pet. Ne verjamem, da so bile črke kaj lepše, le učiteljica je bila boljše volje. Vseeno sem bila petice noro vesela. Na poti domov sem vsakih nekaj metrov potegnila iz torbe zvezek in si jo ogledovala. Zelo me je oviral dežnik, ki sem ga imela tisti dan s seboj, deževalo pa že zdavnaj ni več. Na svojih postajah sem ga

polagala na tla ob torbo. Domov pa sem prišla brez njega. Spoznanje, da sem ga izgubila, mi je zagrenilo vse veselje nad najlepšo oceno. Nikomur je nisem pokazala. Naslednji dan tudi dežnika nisem nikjer našla, čez nekaj dni pa sem že poslušala dolgo pridigo, da sem za škodo pri hiši in da ne bo nikoli nič iz mene.

Učiteljica mi je v zvezek spet pisala trojke, nikdar me ni pohvalila, jaz pa sem še naprej sanjala o štiricah. Naj sem se trudila, kolikor sem mogla, dobila sem jih bore malo.

Koroška pripovedka

PRIPOVEDKA O KRUHU

V Podjuni je živel ribič, ki je na stara leta osivel in obogatel. Drava mu je dajala vse leto toliko rib, da jih je leto za letom prodajal na cente.

Ribič je nekega dne vprašal Dravo: »Dravica, s čim naj ti povrnem vse, kar si mi dala?«

Drava mu je odgovorila:

»Pojdi daleč po svetu, v daljnem daljnem kraju naletiš na ljudi, ki imajo pšeničen in ržen kruh. Kupi vsakega hlebec in mi ga prinesi!«

Ribič se je odpravil na pot in dolgo dolgo blodil po svetu, da je našel kraje, kjer je bil kruh doma. Kupil je hlebec pšeničnega in hlebec rženega. Ko se je vrnil na Koroško, je daroval oba hleba Dravi.

Komaj je vrzel hlebca v strugo, je začela Drava naraščati in je poplavlila ves desni in levi breg. Po nekaj dneh je voda zopet odtekla, poplavljenca zemlja je pognala prvo pšenico in rž.

Tako so prišli Korošci do semena in ga sedaj leto za letom sejejo.

Branka Jurca

VROČINA

Nekega dne je Nada zbolela. Nič več ni norela z medvedkom po sobi — bila je ko kup nesreče, medvedka še pogledala ni.

Mama je zmajala z glavo in rekla: »Bolna si, Nada! Vročino ti bom merila.«

Nada pa:

»Ne, ne, ne, mama...«

Mama je nadaljevala, ko da je ne bi slišala:

»Tudi medvedek je zbolel, tudi nje-mu bomo zmerili vročino. Da, medvedku najprej.«

Nadi so se zaiskrile oči. Stekla je k polici, vzela z nje medvedka, mu privzdignila levo šapo in mu vtaknila toplomer pod pazduho...

Čez čas je mama vzela toplomer, pogledala in rekla:

»Tudi medvedka kuha vročina... Poglejmo zdaj še pri tebi!«

Nada se ni nič jokala; razpela si je jopico in si sama potisnila toplomer pod pazduho.

Zatem je mama vzela Nadi toplomer, podpržala ga je proti svetlobi, pogledala in rekla:

»Tudi ti imaš vročino. Oba z medvedkom sta bolna... V posteljo morata!«

UGANKE MANICE KOMANOVE

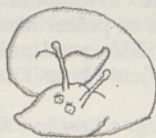
*Sem debeluška okrogla,
kadar le morem, poskočim.
Ko zviška na tla spet padem,
ne cmerim se, solz ne točim.*

žoga

*Skriva se tu in tam v grmu,
majhen je, oster in črn,
zlobnež le pikal bi, zbadal,
pravimo pa mu...*

nož

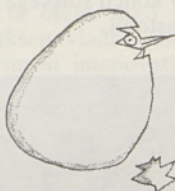
*Zvita potička,
iz nje molita
dva mehka rožička.*

polje

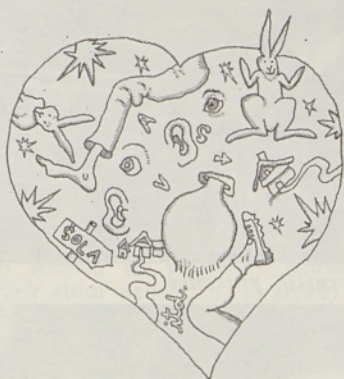
*Pozimi potujem
in v snegu delujem,
poleti počivam,
po kotih se skrivam.*

sanke

*Okroglo je in belo,
brez oken in brez vrat;
razbiti mora steno,
kdor ven prišel bi rad.*

jajce

Miloš Kordić

IMAM

*Imam oči, da gledam,
ušesa — da poslušam;
imam še glavo zaradi las
in noge, da tečejo v vas.*

*Imam šolo, da se učim,
in zajčke, da jih redim,
imam zvezde, da hrepenim,
in Jelko, da ji vse oprostim.*

*Imam še mnogo stvari,
imam dosti čudnih reči...
A srce se mi večkrat zgubi,
ker spet in spet k Jelki hiti.*

Prevedla Neža Maurer

krožek mladih dopisnikov

8. MAJ 1980

Televizijski reportažni avtomobil s kamero počasi zavije čez sredino križišča pred Rozmanovim spomenikom. Kakor prikazen je. Snemalec tipa po pločniku. Vse je prazno. Kamera ne zadene nikogar. Reportažni avto zapelje skozi rdečo luč. Nikogar ne ogroža.

Prebivalci glavnega mesta Slovenije preživljajo svoje najsamotnejše popolne. Sami so z mislimi pri človeku, od katerega se poslavljajo, sami s podobami žalnega sprevoda, ki sijejo s televizijskega zaslona. Ljubljana je na pogrebu. Vsakdo si je vzel pravico, da se poslovijo od tega človeka. Vsakdo čuti, da to ni bil samo predsednik njegove države, ampak da je bil ta človek tudi nekaj njegovega. Mora biti na pogrebu. Mora mu izkazati zadnjo čast, temu človeku, maršalu, voditelju, ki je izgubil samo eno bitko — bitko proti smrti.

Po Zmajskem mostu pripelje avtomobil. Tuja registracija. Štirje popotniki se zbegano ozirajo skozi okno. Ne razumejo. Kaj se dogaja? Zakaj ni nikjer

nikogar? Izumrlo mesto? Umrlo mesto je počasi zaživelo, a šele dolgo potem, ko so se drugič oglasile sirene in oznanile, da se je končala tudi predsednikova poslednja pot. To je bila pot, na kateri so ga pospremili vsi Jugoslovani, kakor so ga spremljali na vseh drugih njegovih poteh.

Zdaj se avtomobili ustavljajo pred prehodom za pešce. Množica se zdaj spet zliva v križišče pred pošto. Življenje teče dalje. Življenje brez Tita, ki je življenje s Titom.

Igor Pretnar, 8. r. Berlin (DDR)

MOJA HARMONIKA

Ko sem bil star deset let, smo bili na dopustu v Sloveniji. Z mamo sva hodila po Mariboru in si ogledovala trgovine. V trgovini z glasbenimi instrumenti mi je bila najbolj všeč harmonika. Zelo sem si jo želel in sem jo tudi dobil. Ko smo se vrnili z dopusta, sem se vpisal v glasbeno šolo. Ob koncu šolskega leta sem že prvič javno nastopil.

Jože Meglič iz Köpinga nastopa na eni od slovenskih prireditvah

Učenci slovenske dopolnilne šole iz Berlina med nastopom v Tübingenu

Ko sem bil star dvanaest let, smo bili ponovno na dopustu v domovini. Takrat so mi starši kupili novo, malo večjo harmoniko znamke Melodija. Narejena je bila v Mengšu v Sloveniji. Ves čas dopusta sem se ponašal z novo harmoniko in nanjo sem že znal zaigrati nekaj melodij. Po počitnicah sem spet redno hodil v glasbeno šolo. Danes mi igranje na harmoniko ne dela nobenih težav več. Zelo sem vesel, kadar lahko nastopim na kakih prireditvah. Vsako leto nastopam na proslavah in drugih srečanjih v Köpingu. Lani sem nastopil tudi na slovenskem festivalu v Göteborgu in na srečanju v Vadsteni.

Moja harmonika mi pomeni zelo veliko. Vesel sem, da jo imam. Z njo si krajšam čas, kadar igram slovenske pesmi.

Jožek Meglič, slov. dop. šola, Köping, Švedska

SPOMIN NA TITA

Huda bolečina in globoka žalost nas je pretresla 4. maja zvečer, ko smo po televiziji izvedeli, da nam je umrl naš nadvse ljubljeni tovariš Tito. Novica ni pretresla samo nas, pretresla je ves svet. Kljub težki bolezni smo še vedno upali, da bo ozdravel.

Umrl je naš dragi Tito, a v naših srcih bo vedno živel. Tito je naš simbol. Boril se je štiri desetletja za mir, svobodo in neodvisnost Jugoslavije, na kar smo lahko ponosni. Upam, da bomo tudi v prihodnje stopali po Titovi poti.

8. maja smo po televiziji gledali pogreb. S solzami v očeh in z bolečino v srcih smo se poslovili od našega dragega Tita. Na pogrebu so bili državniki iz več kot sto držav z vsega sveta.

Moja mama mi je povedala, da je moj stari oče nekaj časa s tovarišem Titom hodil v šolo. Pravil je, da je bil najbolj »brihten« fant, a vseeno preprost in prijazen. Že kot otrok je bil za vzgled drugim. Tako je bil tudi pozneje v življenju vsemu svetu za vzgled.

Frank Spiler, 4. r. slov. dop. pouka v Berlinu

V TÜBINGENU

V Tübingenu je bilo zelo lepo. Ko smo se odpeljali iz Berlina, sem bila zelo vesela. Vozili smo se vso noč. Zjutraj smo prišli v hotel. Ker je bilo še zgodaj, smo morali še malo čakati. Potem smo zajtrkovali. Po zajtrku smo se preoblekli in šli nastopat. Najprej smo imeli vajo. Naša folklorna skupina je plesala slovenske ljudske pleske. Nastopili smo pri »Veselem toboganu« in šahu. Naš nastop je bil lepo sprejet pri publiku.

Potem smo se vrnili v hotel, kjer smo prespali. Naslednje jutro smo se odpeljali proti Berlinu. V avtobusu sem sedela čisto sama, da bi lahko spala. Mama in ati sta bila vesela, ko smo se vrnili. Meni je bilo v Tübingenu zelo všeč.

Sabina Flisar, 4. r. slov. dop. pouka, Zah. Berlin

NJEGA DNI

Namenili smo se, da se bomo seznanjali z besedami in besednimi zvezami, ki nas kakor si že bode zanimajo, in sicer bodisi z besedami, ki se nam v novem kraju vsiljujejo v materinščino iz tujih jezikov, ali pa z besedami, ki jih ne razumemo povsem, ko prebiramo vsak dan časopise in knjige iz domovine, pa tudi z besedami, ki se jih spominjamo še od doma, a si jih ne znamo razložiti, in sicer bodisi zaradi njihove starosti, odmaknjenosti ali pa iztrganosti iz so-besedila.

Kadar se vam torej oglasi želja, da bi radi kaj več zvedeli o kakšni besedi ali besedni zvezi, napišite, kaj vas zanima, pa vam bom poskusil odgovoriti kar tu v listu, ker sem prepričan, da niste edini, ki vas zanimajo taka vprašanja.

Tako že danes odgovarjam na pismo iz Argentine. Takole je rečeno v njem: »Tukaj me mlajši naši ljudje kdaj sprašujejo o raznih besedah. Recimo, v tem trenutku imam pred seboj vprašanje: »Njega dni so pravili ...« Od kod prihaja ta njega?»

Slovnično je njega drugi sklon osebnega zaimka *on* (on, njega, njemu...). Vsi so prihajali, njega ni blo. Lahko pa tudi rečemo: njegov oče ali starejši: njega oče. Podobno tudi za ženski spol: njen obraz ali starejši: nje obraz. Tudi v množini: njihovi uspehi ali starejši: njih uspehi. To rabo dobro poznamo iz Prešerna: »Priljudna in lepa je njega hči«; »kjer glorja njega sije brez oblaka«; »nje obresti bom pobiral«; »da pred obličje nje ne smem«. Se pravi, da je zaimek lahko pred samostalnikom ali za njim; včasih ga je še prav izrazito čutiti kot drugi sklon osebnega zaimka, ne v vlogi svojilnega zaimka, na primer: »boš videl, pozabil podobo nje.«

Naše vprašanje pa se seveda glasi: »Od kod prihaja ta njega?« Na to do zdaj še nisem odgovoril. Za korak naprej se pomaknemo, če se spomnimo, da je ista zveza kakor njega dni mogoča tudi v obliki: za njega dni. To se nam že laže razveže v nadaljnjo možnost: za njegovih dni. In o tem bi lahko rekli, da je le malo bolj nenavadno ali če hočete pesniško povedano za bolj navadno zvezo: v njegovem času ali v njegovih časih.

Ampak s tem še zmeraj ne vemo, kdo je ta *on*, v čigar času naj bi se kaj zgodilo. Poskusimo prislovno zvezo še malo dopolniti: »Nekoč je živel kralj. V njegovem času so prihajali na dvor ...« Zdaj se nam zveza v njegovem času ali za njegovega časa (vladanja) ali za njegovih dni (življenja, vladanja) ali za njega dni ali njega dni zdi že precej bolj naravna in razumljiva.

In če pomislimo, da je bilo v starih časih, ko je prevladovala še predvsem tako imenovana ustna književnost (pravljice, pripovedke in podobno), ko so si vse še pripovedovali, bržkone kar veliko takihle začetkov, tako da je kar razumljivo, da je izraz njega dni iz drugega stavka pravljice, v kateri je bila v prvem stavku še omenjena oseba (Nekoč je živel velikan, Nekoč je živel oče, ki je imel tri sinove), prešel v prvi stavek, se pravi na čelo pravljice: Njega dni je živel razbojnik ...

Že iz do zdaj povedanega vidimo, da gre za starejšo rabo, da se ta raba izgublja in da nam, kakor hitro je zapisana ali uporabljena, pričara mik starine in pritisne delu pečat starinskosti. Ob starinskosti pa še zmeraj ostaja tudi skrivnostnost, ker še zmeraj ne vemo, kdo je ta *on* iz njega dni.

Prvotno je lahko že pripovedovalec sam — hote, namenoma — prikril osebo, na katero je mislil z njega dni, lahko pa je bila ta oseba tako splošno znana, recimo kakšen vladar, da ga ni bilo treba vselej sproti imenovati. Tako vidimo, da se nam je besedna zveza njega dni predstavila že kar precej razvidno, saj je potemtakem njega dni ne le starinski izraz, temveč tudi pomeni stare, davne čase, ko posameznih dogodkov še niso časovno zgodovinsko določali z datumi in letnicami, temveč so jih časovno postavljali v obdobje vladanja posameznih vladarjev ali življenja in delovanja znamenitih mož ali junakov.

Namesto izraza njega dni ali za njega dni lahko uporabimo v približno istem ali podobnem pomenu še več izrazov, na primer: svoj čas, nekoč, nekdanj, v starih časih, v tistih dneh, tiste dni, tisti čas, enkrat ...

Besedna zveza njega dni pa ni samo slovenska posebnost. Srečujemo jo tudi po drugih jezikih, na primer v nemščini *seinerzeit* (tudi *deinerzeit*, *ihrerzeit*), v angleščini *in his time* (*in its time*), v španščini *en su día* (*en su época*), v francoščini *de son temps*, pa tudi v slovanskih jezikih, na primer: v srbohrvaščini *u svoje vreme*, *u svoje doba*, v poljščini *swojego czasu* (*swego czasu*), v slovaščini *v čase*, v češčini *svým časem*.

Podobne pomenske in besedne zveze v drugih jezikih torej pričajo, da je moral izraz njega dni nastajati nekako tako, kakor sem nakazal za slovenščino, v ustni književnosti, hkrati pa nam to dokazuje, da so na nastanek izraza v slovenščini in drugod lahko vplivali tudi izrazi v sosednjih jezikih, saj je bil pretok tovrstnih podatkov v vseh časih na obe strani ne le mogoč, temveč tudi nujno potreben.

Janko Moder

VITOMIL ZUPAN: MENUET ZA KITARO na petindvajset strelov — Pred kratkim je v drugi izdaji Pomurska založba poslala na trg to knjigo, ki po nekaterih ocenah velja za najboljšo delo slovenske povojne književnosti, ki zajema snov iz druge svetovne vojne. Ta knjiga tega velikega zgodovinskega obdobja ne mitizira, zato so v pripovedi o herojskih časih tudi elementi dvoma, neuglašenosti z zaokroženo in jasno podobo idr. Seveda pa knjige ne smemo brati kot spomine temveč zgolj kot leposlovno delo. Avtor sam pravi v uvodu, da je knjigo napisal nekaj desetletij pozneje na osnovi vojnih zapiskov, ki jih je temeljito predelal in jim dal drugačne poudarke. Omenimo naj, da je bil letos po tem Zupanovem romanu posnet nov slovenski celovečerni film z naslovom »Na svidenje v naslednji vojni.«

DR. KAREL ŠTREKELJ: SLOVENSKE NARODNE PESMI — Cankarjeva založba iz Ljubljane je pred kratkim ponudila slovenskemu književnemu trgu ponatis znamenite zbirke slovenskih narodnih pesmi, ki so izhajale v letih 1895 do 1923. Delo še danes velja za najpopolnejšo zbirko ljudskega pesništva med slovanskimi narodi. Tri knjige prinašajo okrog 8700 pesmi. V prvi knjigi bomo našli pripovedne pesmi, v drugi ljubezenske, v tretji pesmi za posebne prilike, to je različne obredne pesmi, v četrti pa zabavljive in posmehljive pesmi.

Dr. Karel Štrekelj je živel od 1859 do 1912. Bil je študent Frana Ramovša na Dunaju in tam promoviral iz slovenske in klasične filologije, pozneje pa je bil izredni profesor na graški univerzi. Njegovo delo pri urejanju antologije slovenske narodne poezije je za njim nadaljeval dr. Joža Glonar.

DUŠAN REŠEK: ŠEGE IN VEROVANJA OB MURI IN RABI, Pomurska založba, Murska Sobota. Avtor je več let zbiral obsežno gradivo in pokazal pri tem vneto skrb in zavzetost pristnega ljubitelja. V knjigi najdemo običaje ob znamenitem gostuivanju, običaje ob porodu, smrti in pustu. Srečamo se z letnimi časi in njihovimi navadami, s poglavjem o hrani in kolinah, delu, paši, košnji in živalih. Potrebno dopolnilo je tudi slovarček narečnih izrazov, izčrpen in dragocen predgovor pa je napisal strokovnjak Vilko Novak. Knjigo je tehnično uredil in s fotografijami Miška Kranjca opremil Mesarič.

TO SO PA BILE POČITNICE!

Kdo je to rekel? Vi, jaz ali tistile tam? Morda niti ni rekel, samo mislil je in tako gledal, da si mu misel z oči prebral. In kaj je pravzaprav mislil? Nekaj dobrega ali slabega? Ali je bila to pohvala ali pritožba?

Hm, morda vsakega nekaj. Prav gotovo pa je graje več, saj smo Slovenci znani, da radi zabavljamo, pa če imamo za to vzrok ali ne. Tudi jaz nisem čisto nič drugačna. A kar se letošnjih počitnic tiče, pa tudi lanskih in predlanskih, ne morem zabavljati čez slabo hrano v zdraviliščih, umazano morje, lene natakarije, zanikrne sobarice, visoke cene v

letoviščih, slabe ceste in prometne zveze itd. Bila sem doma v naši stari Ljubljani in ker ne živim ob glavnih cestah, je bilo vseokrog v poletnih mesecih tako začuda tiho, mirno in počitniško prijazno. Poštar pa nam je prinašal lepe razglednice z morja in planin s pozdravi sorodnikov in prijateljev, ki so tu in tam namignili tudi na »kaverne v žepih« nujne posledice dragega letovanja. Vidite, tudi takšne so lahko počitnice.

Zdaj je od letošnjih poletnih počitnic že več ali manj tednov vmes. Spet preživljamo vsak svoj vsakdan. A spo-

mini so seveda ostali, grenki in sladki.

Za tiste z devizami je bilo letos letovanje pri nas poceni, zato so bila naša letovišča več kot polno zasedena, marsikje kar prenatrpana. Zato je bila dostikrat postrežba slaba, zato je po trgovinah in v gostiščih zmanjkalo zdaj tega, zdaj onega, pa slabo vreme, pa dolge avtomobilske kolone na cestah, pa še to in ono — je marsikomu kakor slana poparilo dobro počitniško razpoloženje.

A vseeno, če pomislite nazaj, so bile počitnice doma le prijetna sprememba, pravite sami pri sebi — ves čas saj

vreme ni bilo slabo, tudi postrežba v lokalih ne. Kako prijeten je bil piknik z domačimi in prijatelji, pa iskanje in nabiranje gob in borovnic v domačih hostah, pa izlet v gore v sončnem jutru, pa...

Pa še ta in oni resnični utrinek z letošnjih počitnic.

Znanec Tone, ki je na začasnem delu v Nemčiji že nekaj let, si je z družino letos privoščil počitnice v Dubrovniku. Da ne bi predolgo v restavraciji čakali na postrežbo, je ubogal nasvet znancev in se naredil za Nemca. Po nemško je poklical natakarija in zahteval jedilni list. Natakari se pa še obrnil ni. Spet ga je poklical še bolj glasno, ko je hitel mimo mize, natakari pa kot da je gluhi in slepi. Stregel je levo, stregel je desno, proti njihovi mizi pa še pogledal ni. Čakali so in čakali, ko pa je natakari potem pristopil k sosedni mizi, je v Tonetu prekipelo. Zgrabil ga je za rokav in v jezi čisto pozabil, da se dela Nemca.

filatelija

Skupnost jugoslovanskih PTT je 17. junija zaradi povišanja tarif domačega poštnega prometa izdala provizorij za 2.50 din. Zanj je uporabila frankovno znamko za 1.50 din rdeče barve z motivom iz Bihaća. Natis dveh črtic preko stare oznake vrednosti in nova oznaka vrednosti »2.50« so v črni barvi. Hkrati je izdala še pet znamk iz sedanje frankovne serije »Turistični

motivi«, to pot v ofsetnem tisku. Upodobljeni so: 5 par oranžna — Kruševo, 10 par karminsko rjava — Gradačac, 30 par črno olivna — Krk, 35 par rjavo rdeča — Omiš in 40 par črno siva — Peč. Motivi na vseh znamkah so enaki kot na izdaji v letih 1972/73 v linijskem globokem tisku, le da pod slikami na znamkah ni nobenih napisov, zato bo raz-

likovanje med obema tiskoma zelo enostavno.

23. junija pa je SJPTT izdala še frankovno znamko za 2.50 din rdeče barve z motivom iz Kragujevca. Osnutek je naredil Andrija Milenković, akademski slikar iz Beograda.

Malo za tem je SJPTT počastila 400-letnico kobilarne v Lipici z izdajo spominske znamke za 2.50 dinarja. Leta

1580 je na posestvu Lipica, kupljenem od tržaških škofov, ustanovil avstrijski nadvojvoda Karel kobilarno, ki je med najstarejšimi v Evropi. S križanjem plemenitih andaluzijskih, italijanskih, danskih in arabskih žrebcev s kraškimi kobilami so vzgojili novo vrsto lipicanskega konja, ki so ga pozneje vzrejali v vsej Evropi. Obstaja šest vzgojnih linij: Pluto, Conversano, Neapolitano, Favory, Maestoso in Siglavy.

Slika na znamki kaže žrebca vranje barve in belo kobilo (žrebeta so vedno vranje ali rjave barve in šele z leti spremenijo barvo prek sive v belo). Osnutek za znamko je naredil Božidar Jakac, akademski slikar iz Ljubljane. Znamko je natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v ofsetnem tisku v prodajnih polah po 25 kosov.

27. junija je SJPTT izdala dvobarvno znamko za 2.50 din v počastitev samoupravljanja. 27. 6. 1950 je Ljudska skupščina FLRJ sprejela temeljni zakon o upravljanju z državnimi gospodarskimi podjetji in višjimi gospodarskimi združenji, s katerim je bilo uzakonjeno delavsko samoupravljanje v SFRJ. Sprejete je omenjenega zakona je velikega zgodovinskega pomena za razvoj neposredne samoupravne socialistične demokracije v Jugoslaviji.

Kar po kranjsko ga je nadri:
»Ja hudiča, ali bo kaj s postrežbo ali nič?«

Natakar je takoj stopil k mizi in se prijazno režal na vsa usta: »Pa boga mi, ti si Slovenac! A zašto tako po nemački...? In s postrežbo ni bilo več težav. Vidite, tudi takšne bele vrane najdeš med našimi natakari in morda niti ne tako redke.

Mladega Prekmurca, ki se je ves zagorel vračal z dopusta doma nazaj na Švedsko, je na železniški postaji vprašal mlad novinar, kako se je imel na počitnicah v domovini.

»O, kar dobro,« je odgovoril Prekmurec, »veliko sončnih kopeli sem si privoščil, pa tudi tuša ni manjkalo.«

»Ste bili morda v topličah?« je hotel vedeti novinar. Oni pa mu je pojasnil: »Kje pa. Doma sem si hišo gradil in jo tudi že prekril. Kadar je sijalo sonce, sem imel sončne kopeli, ko je deževalo, pa tuš.«

Ina

slovenski lonec

RIŽ Z MOŽGANI

V kozici segrejemo žlico masti ali olja, dodamo nekaj koscev čebule in ko ta zarumeni, vmešamo četrt litra opranega odcejenega riža, solimo in mešamo nekaj minut, zatem pa zalijemo s toplo vodo ali juho. Ko je riž napol kuhan, mu dodamo četrt kg očiščenih in v osoljeni vodi prevretilih možgan, ki smo jih kuhane narezale na majhne kosce. Dobro premešamo in pustimo, da jed vre še 10 minut. Zatem jo stresemo v skledo, potresemo z nastrganim bohinjским sirom in ponudimo.

BRŽOLA DUŠENA V MLEKU

Bržolo zrežemo na kose, odstranimo maščobo in kožo ter zrezke potolčemo, solimo in zložimo v kozico. Na meso polijemo toliko mrzlega mleka, da je pokrito. Kozico pokrijemo in pristavimo na štedilnik. Ko se je mleko nekoliko pokuhalo, dodamo žlico kisle smetane. Mehke bržole potresemo z žlico drobtin precvrtih na maslu ali olju in s sesekljanim zelenim petršljem. Meso zložimo na krožnik, prelijemo z omako in obložimo s krompirjevim pirejem. Ta jed je zelo primerna za bolnike in okrevance.

ZAKRKNJENA JAJCA V KISLI SMETANI

V kozico zložimo pet na olju popečenih kruhovih rezin. Po njih pokapamo malo kisle smetane. Nato na vsako rezino ubijemo po eno jajce, solimo, popramo in nakapamo s kislo smetano. Kozico damo v segreto pečico. Ko jajca zakrknijo, z jedjo postrežemo. Poleg ponudimo solato.

PEČENA POLENTA Z MESOM

Na Primorskem, kjer je polenta doma, jo gospodinje pri-

pravijo včasih tudi takole: V pol litra osoljene vode in pol litra mleka zakuhamo pol litra koruznega zdroba. Kuhamo 10 minut, zatem dobro mešamo tako dolgo, da se polenta odloči od kozice, v kateri se je kuhala. Pustimo, da se ohladi in strdi. Nato jo zvrnemo na desko ter jo z nitjo ali tenkim nožem ploskoma (kakor torto) zrežemo v tri plošče. Medtem smo pripravile nadev: 20 dkg sesekljane šunke in 10 dkg telečjih ali kokošjih sesekljanih jeter, ki smo jih prepražile na masti s precvrtjo čebulo. Šunko in prepražena jetrca zmešamo, dodamo 2 razžvrkljani jajci in

vse še malo popražimo. Kozico namastimo z maslom ali mastjo in damo vanjo prvo ploščo polente, nanjo potresemo polovico nadeva, pokrijemo z drugo ploščo polente, ki jo spet obložimo z mesom in nato pokrijemo s tretjo ploščo. Kozico damo za četrt ure v toplo pečico, da se jed nekoliko prepeče, nato jo zvrnemo na velik plitev krožnik, zrežemo kakor torto na kose, potresemo z nastrganim parmezanom ali bohinjским sirom ter obložimo z narezanimi kislimi kumaricami.

vaš kotichek

Prodaj hišo, zgrajeno leta 1950; hiša ima vodovod, trifazno električno. Poleg hiše je še travnik, gozd in njiva, vse skupaj v izmeri 1 ha. Posestvo je ob voznici cesti v Prožinski vasi 63, blizu Štor pri Celju.

Informacije dobite na naslovu:

Zupančič Rozalija, Gunnarstorpsvägen 66 A, 26700 Bjur, Sweden, tel.: 042-82526 Helsingborg.

POIZVEDBE

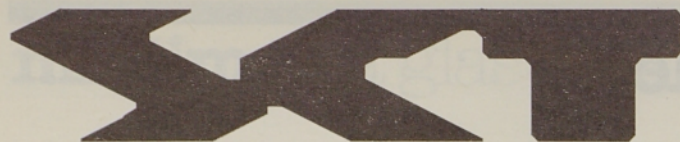
Iščemo slovenskega rojaka Ivana Polajnko, ki je pred nekaj leti bival na naslovu 2504 Manrol St., Niagara Falls, Ont., Kanada, se pozneje preselil v Hamilton, kjer je za njim izginila vsaka sled. Sorodniki v domovini bi radi izvedeli kaj o njem, zato prosijo vse slovenske rojake, ki bi vedeli karkoli, naj sporočijo na naslov: Alojzija Lah, Podgorci 88, 62273 Podgorci ali na Slovensko izseljensko matico.

Že precej časa se mi ni oglašil sin Roman Prašnikar iz Belgije. Prosim vsakogar, ki ga pozna, naj ga opozori na to, da se čimprej oglasi materi na naslov: Simona Prašnikar, Kranj, Smledniška cesta 18.

SLOVENSКИH ŠOL UČENCI NA TUJEM!

Ali se želite dopisovati z ameriškimi Slovenci, mladimi potomci slovenskih izseljencev? Največja slovenska organizacija v ZDA izdaja tudi mladinsko revijo z naslovom »The Voice of Youth« (Glas mladih), kjer ameriški šolarji slovenskega rodu objavljajo številne pismene in likovne izdelke.

Svoja pisma, v katerih navedite starost, zanimanja idr., pošljite v angleškem jeziku, na naslov VOICE OF YOUTH, 166 Shore Dr., Burr Ridge, Illinois 60521 U.S.A. Revija vam bo potem posredovala naslov zainteresiranega ameriško-slovenskega šolarja.

slovenija ceste tehnika

n. sol. o., ljubljana, titova 38

DEJAVNOST DELOVNE ORGANIZACIJE SCT:

GRADI

- avtoceste, mostove, predore, letališča, industrijske objekte, poslovne, hotelske in turistične objekte, stanovanjske in komunalne objekte ter infrastrukturo.

IZVAJA

- inženiring posle za vso dejavnost delovne organizacije
- vse vrste investicijskih del v tujini
- vse laboratorijske preiskave za lastne potrebe in zunanje naročnike

PROJEKTIRA

- vse vrste objektov nizke in visoke gradnje, avtoceste, mostove itd.

OPRAVLJA

- usuge z gradbeno mehanizacijo in transportnimi sredstvi

PROIZVAJA

- in montira opremo za separacije kamnolomov in gramoznic, opremo za odpraševanje v separacijah in tovarnah asfalta
- vse vrste asfalta, betona, armirano betonskih konstrukcij in polizdelkov, opečne izdelke, stavbno keramiko, vse vrste apna in kamenih agregatov.

TOZD INŽENIRING: 61001 Ljubljana, Titova 38
telefon (061) 314-466, telex: yu sct 31 493

Zemeljska dela na zahodni obvoznici Ljubljane
(Brezovica–Šiška).

Gradnja soseske VS-1 Trnovo v Ljubljani, kjer bo zgrajeno
skupno 485 stanovanj.

NA VSEH NAŠIH BENCINSKIH SERVISIH
VAS BOMO HITRO IN SOLIDNO POSTREG-
LI. POLEG GORIV IN MAZIV VAM NUDIMO
TUDI AVTOMOBILSKO OPREMO, AVTO-
KOZMETIKO, GUME IN NAJNUJNEJŠE RE-
ZERVNE DELE. PROIZVAJAMO KVALITET-
NA MOTORNA OLJA »MOTOROL« IN »MO-
TOROL SUPER«, KI SO ZNANA ŠIROM PO
SLOVENIJI. OKREPČALI SE BOSTE V NAŠIH
MOTELIH IN RESTAVRACIJAH.

beogradska banka
temeljna banka ljubljana

S POSLOVNIMI ENOTAMI:
ŽALEC, KRŠKO, NOVO ME-
STO, TITOGRAĐ, LITIJA,
KRANJ IN AGENCIJAMI:
BAR, ŽALEC, KOSTANJEVI-
CA NUDI KVALITETNO VSE
BANČNE USLUGE ZDRUŽE-
NEMU DELU IN OBČANOM.

SLO VEN SKI KO LE DAR 1981!

Rojaki, pozor! Pohitite z naročilom na

(lani je bil razprodan)

Kaj boste lahko prebrali v njem? Na več kot 330 straneh boste našli vrsto prispevkov najboljših slovenskih časnikarjev, izbranih odlomkov iz znamenitih slovenskih književnih del in tudi prispevke najboljših izseljenskih publicistov in dopisnikov z vseh koncev sveta.

Morda si boste lažje predstavljali bogato vsebino, če vam bomo našteali nekaj naslovov:

Genij srca — Reportaža o Titu in še posebej o Titovih stikih z izseljenci, Naša čudovita domovina, Cerkev — duhovna podoba ljudstva, Kmečka hiša — hotel novih časov, Dva slovenska »naj« v Ameriki, Mladost sem preživel v Westfaliji, Domžale v New Yorku, Ledvica za sina — izvirna črtica iz izseljenskega življenja ... in seveda še več deset drugih izredno zanimivih prispevkov!

Še na nekaj vas moramo opozoriti: poleg množice črno-belih fotografij ima Slovenski koledar 1981 tudi barvno prilogo z 32 prelepimi fotografijami slovenskih krajev. Toliko barvnih slik ni bilo v koledarju še nikoli!

Zdaj res ne odlašajte več! Na dopisnico napišite vaš čitljiv naslov in takoj vam bomo odposlali to lepo knjigo. Njena cena je v devizah ista kot lani: ZDA — U.S.A. 6.— dol., ZR Nemčija 10.— DM, Švica 10 Sfr, Francija 23.— Ff, Belgija 160 Bfr, Nizozemska 18.— Hfl, Avstrija 70 Asch, Avstralija 5.— Au. dol., Švedska 25.— Kron, v Jugoslaviji pa stane 150.— dinarjev.

Knjigo naročite na naslov:

Slovenska izseljenska matica, 61000 Ljubljana, Cankarjeva 1,
Slovenija — Jugoslavija

KOMPAS

JUGOSLAVIJA

VAŠ POPOLN POTOVALNI IN TURISTIČNI SERVIS V DOMOVINI

Kadarkoli boste želeli obiskati svojo domovino, vam je s svojimi uslugami na voljo Turistična in gostinska delovna organizacija Kompas Jugoslavija. S 1800 zaposlenimi sodelavci v turizmu, prometu in gostinstvu vam zagotavlja ustrezno ponudbo za vse vaše želje in potrebe:

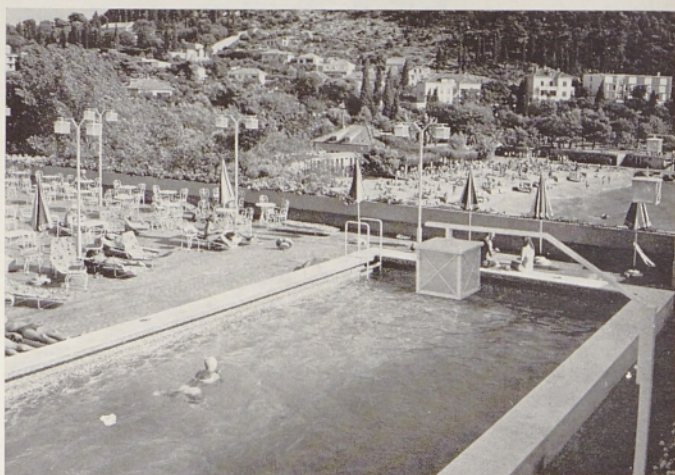
- organizacija izletov in potovanj
- prodaja in rezervacija vseh vrst vozovnic
- rezervacija hotelskih in privatnih sob

- Hertz rent a car
- avtobusni promet
- posredovanje viz
- menjalnica
- Kompas hoteli in moteli
- Eurocard kreditne kartice
- suvenirji

Vedno dobrodošli v vseh 82 poslovalnicah Kompas v Jugoslaviji!

Zdravilišče Dobrna je z novim sodobnim, hotelskim in celotnim zdraviliškim traktom postalo še bolj privlačno skozi celo leto.

Veriga 11 Kompasovih hotelov se razteza od alpskega predela Slovenije do Dubrovnika. Na sliki terasa Kompasovega hotela v Dubrovniku z bazenom in plažo v ozadju.

Razvejana mreža izposojevalnic vozil »Kompas-Hertz rent a car« ima na voljo nad 1200 osebnih vozil vseh kategorij. Svoje poslovalnice ima tudi na vseh letališčih v Jugoslaviji.

Kompas ima sodoben avtobusni park, ki ga sproti pomlajuje z nakupom novih avtobusov znamke Mercedes in MAN.

PREDSTAVNIŠTVA V DOMOVINI:

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE:

KOMPAS NEW YORK, 630, Fifth Avenue, Suite 2157, New York, N. Y.
10022, telefon: (212) 265-8210, telex: 666674, odgovorna oseba:
Jože Zdešar, Mirjana Vukelić

KOMPAS LOS ANGELES, 3711 Long Beach Blvd., Suite 409, Long Beach,
California 90807, telefon: (213) 424-9928, telex: 182130, odgovorna oseba:
Dušica Marolt-Almack

FRANCIJA:

KOMPAS PARIS, 98, rue la Boétie, telefon: 359-39-85, 359-44-23,
telex: 280-987, odgovorna oseba: Milivoj Kurjački

ZVEZNA REPUBLIKA NEMCIJA:

KOMPAS FRANKFURT, Wilhelm-Leuschner Strasse 25, telefon: 6112573288,
telex: 412898 Aircm, odgovorna oseba: Mojca Deu

KOMPAS

JUGOSLAVIJA

61000 LJUBLJANA, PRAŽAKOVA 4

TEL.: (061) 327-761

TELEX: 31209

rodna
gruda
slovenija

english section

RODNA GRUDA, Magazine
for Slovenes Abroad, Cankarjeva
1/III, 61001 Ljubljana, Slovenija-
Yugoslavia Tel. 061/23 102

Published by Slovenska
izseljenska matica, Ljubljana
Editors: Jože Prešeren
(Editor-in-Chief)
and Jagoda Vigele.

English translations: Milena
Milojević-Sheppard, M. A.

RODNA GRUDA is published
monthly. Numbers 8 and 9 are
published together as a
double issue.

Yearly subscription for overseas
countries is 8.— U. S., 10.—
Canadian or 7.— Australian
dollars. Payment can be made
direct to our Account. No.
50100-620-010-32002-2818/5 at
Ljubljanska banka, or by
international money order, or
by check — payable to
»Slovenska izseljenska matica«
— in a registered letter.

TITO'S FUND FOR EDUCATION OF THE YOUNG

Tito's Scholarship Fund for education of young workers and workers' children was founded seven years ago. The idea of its foundation was born at the beginning of 1972 in the workers' town of Majdanpek, in north-east of Serbia, famous for its wealth in gold and copper since Roman times. Today, thousands of workers from all parts of Yugoslavia, even several foreigners, live and work there.

The idea was born spontaneously at a gathering of workers who in this way wanted to express once again their deep love for and gratitude to President Tito. This initiative was their present for his eightieth birthday. It was soon adopted by plebiscite. And Josip Broz, feeling happy and honoured, supported this humane initiative, and, giving his contribution, became the first member of the Fund. Everyone was very happy about the foundation of the institution of overall Yugoslav importance, the class and permanent institution of solidarity of working class for education of young workers which was named after Tito.

The foundation of Tito's Fund was, according to Dr. Bora Petkovski, chairman of the Fund, an expression of readiness of all working people of Yugoslavia to follow Tito's guidelines and to realize mutual wishes (theirs and his) through unity of plans and actions. Tito was constantly striving for improvement of educational and cultural life of workers, for encouraging their creativity as one of the prerequisites for strengthening the position of working man (self-manager) in overall social production. And the Fund is certainly the dearest present he got.

By the end of last year over 25 thousand working organizations and over 725 thousand individual persons from all over Yugoslavia, and even from abroad, became members of the Fund. Namely since recently there is an increasing number of Yugoslavs temporarily working abroad who write: »We would like to become members of Tito's Fund. Please inform us how do

we make a payment.« The Fund has already received dozens of thousands of applications and the new ones are constantly arriving.

At present Tito's Fund has about one million and 200 thousand members. The available sum of the Fund is equivalent to 20 million US dollars. More than 15 thousand young people were granted scholarships so far, and over 85 percent of them were excellent pupils and students. They study at over 30 faculties and almost same number of high schools all over Yugoslavia, being trained for various professions which range from technicians to artists. Almost all of them take active part in socio-political life in their working environment.

President Tito suggested last year that the circle of the fund scholarship holders be enlarged so that farmers' children and children of Yugoslavs temporarily working abroad may also be granted it, as well as a certain number of young foreigners from non-aligned countries who wish to study socio-economic and political system of Yugoslav socialist selfmanagement.

»Farmers' children and children of other working people should also have the right to scholarship from the Fund, because working class in its revolutionary struggle has never acted only within itself but always included peasantry and other working people. For, working people have in their revolutionary action, in their struggle for class emancipation, always fought for emancipation of all working people. This unity and alliance in revolutionary struggle has been confirmed through our history«, emphasized Tito on the occasion.

So, it was decided that in school year of 1980/81 about 200 children Yugoslavs working abroad be granted Tito's Fund scholarships, as well as a number of farmers' and other working people's children. It was also agreed to provide means from the Fund already in the coming year for several months' stay in Yugoslavia of a number of young people from non-aligned countries.

PORTOROŽ: PORT OF FLOWERS

Portorož is known from the Fifteenth Century onwards. For it was in that century that Janez Kapistran started to build the monastery of St. Bernadin in the area known as Bernadinska rebra. Today only the slim tower of the former monastery building remains. It now adds its charm to the Bernadin hotel village.

The Benedictine monastery used to stand next to a small settlement with the Church of St. Lawrence. It was there that the Villa »Vesna« was later built, which was, at the end of the Nineteenth Century, the first place in Portorož where tourists could spend the night.

There was one other church connected with the Benedictine monastery, the Church of Madonna delle Rose, of Mary of the Flowers. For the history of Portorož this church was been of importance, for it gave Portorož its name.

History also relates that up to the year 1936 a narrow-gauge railway used to run

past Portorož, on its way from Trieste to Poreč. The railway tunnel near Portorož is still useful today, as the local inhabitants grow mushrooms in it. The population of Portorož increased significantly in the 1840's, when a rest-centre for soldiers was built there. History also relates about a chemical factory which made a significant contribution to the evaluation of sea-water. And finally it tells of the construction of the luxurious Palace Hotel in 1912. Today the Palace Hotel, in spite of the numerous high-class hotels which have grown up in its vicinity, is still an impressive building and offers pleasant living conditions to Yugoslav and foreign guests.

In comparison with the nearby culturally rich towns of Piran, Izola and Koper, Portorož is a young town without valuable monuments from the past centuries. But on the other hand it has the mildest climate of all the towns along

the Slovene coast, which is 41 kilometres long and reaches from Debeli rtič to Dragonja, the well-known salt-fields of Sečovelje and to the fast-growing village of Lucija.

Portorož is a town where many domestic and in particular international tournaments, meetings, symposiums, congresses and entertainment events are held. It is also one of the four Slovene towns where Forma viva exhibitions are held. The sculptures exhibited in Portorož's Forma viva are made of white Istrian stone, in contrast with the wooden sculptures of Kostanjevica, the concrete sculptures of Maribor and the iron sculptures of Ravne.

In Portorož, which was called Portoroze — the Port of Flowers — by the Italians during the occupation, Autumn lasts literally until Spring. The almond-trees and peaches blossom already in February, the first strawberries are ripe in April and the first cherries at the start of May. The hills behind Portorož, and its exceptional position as a sun-trap with a quiet sandy beach in the north-easterly part of the Bay of Piran have combined to create the exuberant growth of sub-tropical trees and flowers, for which reason Portorož has become:

A TOWN FOR TOURISTS

Already the enterprising inhabitants of Trieste were aware at the end of the last century of the advantages of Portorož's sheltered position and spacious beach, but until its annexation to the New Yugoslavia there was no progress here, no new hotels or inns. It was only after the year 1955 that new hotels, restaurants and villas began to spring up and Portorož soon began to change into a modern Slovene coastal and tourist town. Many people call Portorož the Slovene Opatija. Today it has 5000 inhabitants.

Most of Portorož's inhabitants live off tourism. There is overnight accommodation for 4500 visitors in hotels, and room for another 2500 in private accommodation. This means that as many as 60 % of the inhabitants are involved in the tourist industry.

Portorož has the following to offer tourists: well-kept beaches, local boat and yacht trips, trips by hydroplane to places as far away as Venice. There a lot of entertainment and musical events in the big and modern, but amphitheatrically designed »Avditorij«, all within the framework of Portorož's Institute for Tourism. The »Portorož Nights« with fireworks are a very well-known event, as well as the »Golden Rose of Portorož Song Festival« with melodies concerning the sea and the sun. Both events are carefully prepared by the Littoral and Karst Business Association for Tourism, as well as a large number of others. A lot of interesting trips can be made from Portorož: the Lipica Stables, which are celebrating their 400-year anniversary, to the famous Postojna cave and Škocjan caves, to ancient Piran, to Cerklje ob nočnem jezeru, to Hrastovlje, where there are valuable frescoes, and also to the coastal towns and villages of nearby Croatia.

»The Picnic-day« (photo by Janez Zrnec)

In Portorož the season doesn't last only during the summer months, but over the last ten years it has spread out to last all the year round. Foreigners and Yugoslavs come here on holiday in the winter, too, when the prices are considerably lower than in the summer. There is no snow or cold weather, but peace and quiet and plenty of greenery.

In both summer and winter, next to Portorož are the well-known:

SEČOVLJE SALT-FIELDS

The Sečovlje salt-fields once had an area of 508 hectares. At that time they were the second biggest in Yugoslavia (only the Ulcinj salt-fields were bigger), and they provided a total of 20,000 tons of salt annually.

Because of the desire of the people of Portorož for an ever-expanding tourist economy the Sečovlje salt-fields are being continually reduced in size. But an ever-increasing amount of salt is being produced since salt is now being manufactured by a semi-industrial or industrial process. There is an ever-decreasing number of evaporation reservoirs, wind-driven water-pumps, and lived-in salt-workers' houses. They were built of good-quality Istrian stone, but many of them are empty of life now. Today they stand as witnesses of past life and work, with uncovered roofs and unglazed windows.

The romantic landscape scenes of the salt-fields are slowly disappearing and the tools of the salt-workers' trade are mostly gone, too. These include the »areta«, a vessel for containing drinking-water in the salt-fields, two-handled jugs, the characteristic hats with broad brims and the »palmoni« — tools for the collecting of salt. Maybe the water-covered fields which extended from Portorož via Sečovlje to Savudrija will, in a decade or two, be just a memory.

Then it will be necessary to obtain the famous salty mud, which is officially called »fango« in Portorož, in some other way. The healing effect of this salt and of bathing in salt-water was mentioned already in a book written by Bishop Tomassini which dates from the year 1650. He writes as follows:

»In the vicinity of Piran and Koper there are salt-fields whose salt and water have a healing effect. Pilgrims to the church at Strunjan and to St. Lawrence's Church cover the diseased parts of their bodies with the salty mud and then sun themselves in the sun's hot rays and bathe themselves in the water of the salt-fields. In this way the pilgrims heal themselves of rheumatism and skin diseases«.

The Benedictine monks also made use of the Sečovlje »fango«, as well as the pilgrims of those days. In the records it is written that quite a number of them suffered from overweight, dropsy, gout and rheumatism, scrofula and infected wounds. Then they obeyed Bishop Tomassini and by using »fango«, salt-water and the sun's rays they cured themselves.

Today it is patients from West Germany, Switzerland, Italy, Sweden and

Norway who come to the venerable Hotel Palace the thermal baths of which were given the status of a natural health-spa in 1975. By means of »fango«, which is unique not only in Yugoslavia but also in Europe (it is known only at certain areas of the Black Sea coast in Bulgaria, but it is not exploited there), nervous, »managerial«, gynaecological diseases and allergies are healed. Of course naturally-obtained saltwater is used, too, and dr. Stane Medved, who runs the Thermal Baths, is visiting China in order to acquire specialist practice in acupuncture and has had much success in the treatment with needles of numerous diseases, high blood-pressure and overweight.

Nowadays Portorož is acquiring the appearance of a real town and not just a centre for tourists. The head-office buildings of the Piran Salt-fields are here, as well as those of the enterprise »Droga«. Then there are the big store-houses for salt, which date from the times of Napoleon and are the only buildings which spoil the appearance of the town. The most important enterprise in Portorož is »General Navigation Piran«, which built its ultra-modern administrative building here last autumn. At the

Liberation this enterprise had only one ship, the 44-year-old »Martin Krpan« with a displacement of 500 tons, and soon afterwards the »Gorenjsko«, which was somewhat newer and had a displacement of 1320 tons. In the years which followed this number increased rapidly so that in 1974 there were already 20 ships which sail all oceans of the world.

There is an airport at Portorož, which has for several months now been open for international traffic and can accept planes with up to 40 passengers. There is a Mariners' Museum at Portorož, too, as well as at Piran, and there are carefully built models of all the Slovene ships named after Slovene towns, mountains and regions.

It is true to say that most of the people of Portorož live off tourism, but many of them go to their everyday jobs elsewhere, some to Koper, some to Izola and others to the factories like »Tomos«, »Mehanotehnika« and »Delamaris«. They also work as waiters, seamen, receptionists and fitters, chambermaids and workers in the fish-processing factory. All of them together are painting the picture of a modern and successfully developing town.

Jagoda Vigele

THE NATIONAL-COSTUME OF BELA KRAJINA

Slovene national-costume has developed in different ways at different times. However the costumes worn by peasants changed considerably in the Nineteenth Century, when the rules about the dress of the various classes became more elastic. It was at that time that the peasants' costume started to become more similar to town dress and more uniform. The more visible signs which singled out the inhabitants of individual regions began to disappear.

And what was the national costume of the peasants of Bela Krajina during the last century?

Up to the 1870's white costumes were worn by the peasants of two large regions, Bela Krajina and Prekmurje. These two regions had borders with the neighboring Hungarians and the Croats of Zagorje, both of whom wore white national costumes. It was the white national costumes which most linked Slovenes with other Slav peoples, who wore the same or similar costumes at that time.

The women's dress, which was two-piece and consisted of a tunic (rokavci) and a belted skrit, was supplemented by various headgear and footwear. The tunics from Poljanska dolina fitted over the shoulders like a kimono, with a characteristic wide collar. From the middle of the 19th century onwards the design was somewhat simplified. The collar was compressed into narrow folds, and both the front and back pieces fitted close to the body. The satin-trimmed tunics were worn in the second half of the last century only by brides. Elsewhere in Bela Krajina, from at least the middle of the

last century (that's the time from which examples are available), women used to wear tunics whose front and back pieces were sewn together with a rectangular piece of cloth. The sleeves were rectangular or trapezoidal in shape, some wider and some narrower. Such tunics were worn by the women of Vinica and Adlešiči and in the Metlika district. The women of Bela Krajina used to wear embroidered tunics. In the area around Metlika the embroidery was carried out with black or red thread, whereas in Vinica and Adlešiči a blue, orange or red thread was used.

The skirts were made out of four pieces of cloth, and had tight folds at the waist. The working clothes and smart dress clothes were made, up to the middle of the last century, from rough home-woven linen. In the second half of the 19th century, particularly in Poljanska dolina and the Metlika district, this material was gradually replaced by cotton-cloth, known as »vales«, which was woven in strips. Less well-off women used to buy »vales« only for the back side of their skirts, whereas at the front, where they wore an apron, they used linen.

Petticoats come into fashion only towards the end of the century. Aprons made of homewoven or bought material also belonged to the national costume of Bela Krajina during the second half of the Nineteenth century. The apron of a Poljanska bride was made out of light-green, thin semi-woollen cloth. The women of Vinica and Preloka used to embroider their aprons, tunics and skirts with blue thread.

Headgear was very varied. Married women in the Poljanska Valley used to wear a pointed linen cap decorated with lace, called a »pocelj«, on their braided hair which was decorated with black woollen bands. In Vrhovci the older women used to wear a »jugla«, a crocheted cap made out of black and white cotton cloth. In the Metlika-Podzemlje district they used to wear a »jabla«, similar to the Alpine »zvijačka«, which was embroidered in black thread on the front, whereas the caps that were worn in Adlešiči were embroidered with red and blue thread. A rectangularly-shaped, red woven head-dress with white fringes appeared in the area between Alešiči and Črnomelj from Croatia. All these items of head-dress started to be replaced in the middle of the last century by kerchiefs of various colours.

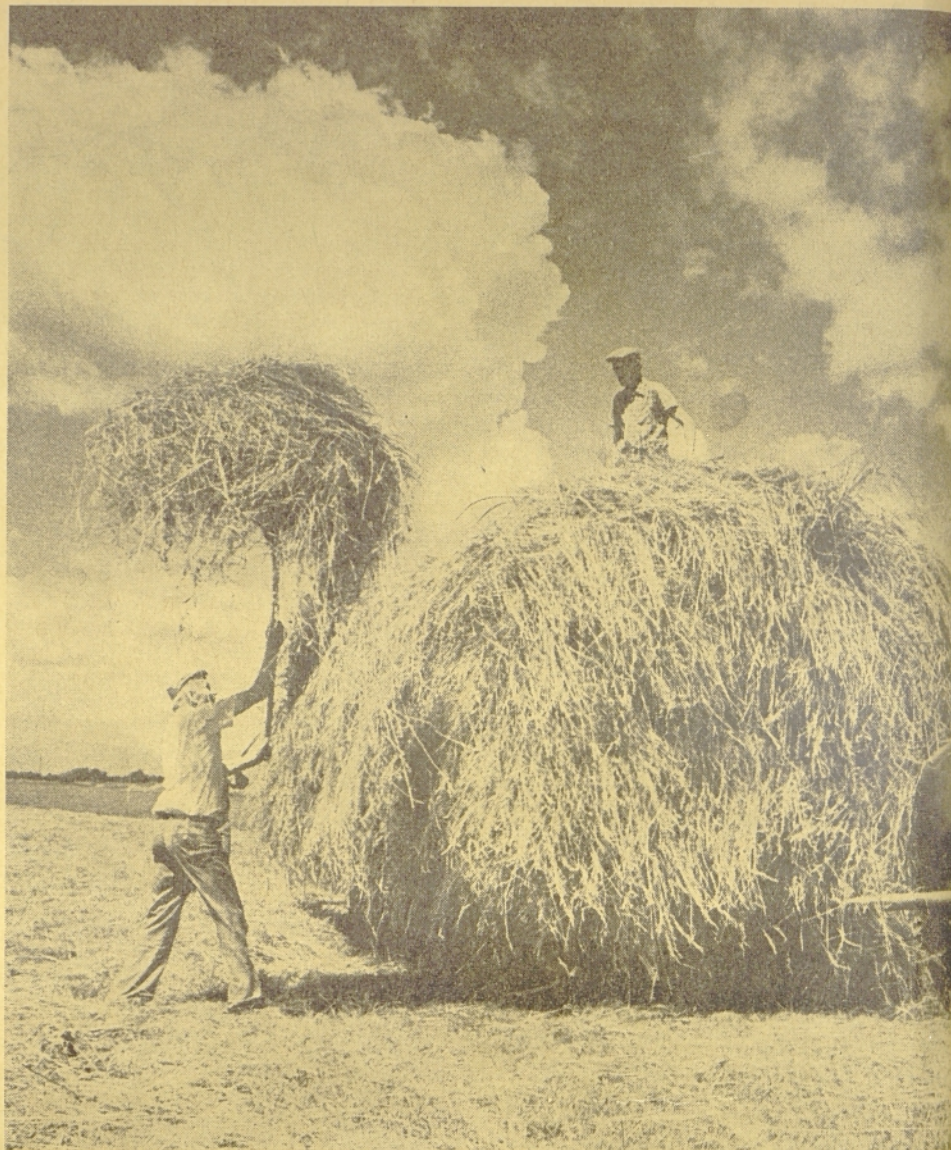
Ribbons of various colours were braided into the girls' hair, which was woven into plaits. In the middle of the Nineteenth Century they used to wear a bone or brass brooch called a »puntek«. In Poljanska dolina the unmarried women used to weave their hair into two plaits, which were interwoven with a long red woollen strip of cloth. This strip was twisted on top of the head into the shape of a wreath and fixed with a hair-pin so that the strips fell in numerous bands.

Two of the characteristic items of dress which were worn by the women of Prekmurje and Bela krajina were the sleeveless jumper and fur-lined jackets with or without sleeves. Such jackets were cut out in three pieces: a back piece and two front pieces. The »škricarji«, as they were called, fitted tightly at the waist but were very much widened out at the back with three sewn-in pieces. These fur-lined jackets were worn the longest at Vinica, but they were also known elsewhere in Bela Krajina. The jackets were hemmed with fur and smooth sheepskin or goatskin, which was embroidered with straight, wavy or zig-zag lines using thread of various colours.

Around their waists the women of Bela Krajina used to wear long, woollen belts which were usually made of orange, red or black wool. Already around 1830 the women of Metlika had replaced these home-woven belts with belts bought in shops or at the market, which were fastened by a metal buckle.

Up until the 1870's the men of Bela Krajina used to wear white linen trousers, whereas in the winter they wore long, tightly-fitting trousers made out of home-woven white cloth, which were stitched in blue thread at the side seams and at the front.

For Sundays and holidays the unmarried men from Poljanska dolina wore thinner cloth shirts. Towards the middle of the last century they started to gird their shirts with belts. On top of the shirts they wore waistcoats of fine white cloth with buttons made out of brass. In Poljanska dolina they used to wear waistcoats cut out of blue cloth or lightweight woollen material, and they decorated them with black thread embroidery.

The most popular headgear consisted of black felt hats. There was also a round cap made of red cloth decorated by a black woollen strip of cloth with imitation silk embroidery. These caps were worn in Poljanska dolina.

The men liked to wear white coats made of home-made cloth which reached to the knees, and on top of these they wore jackets of various colours.

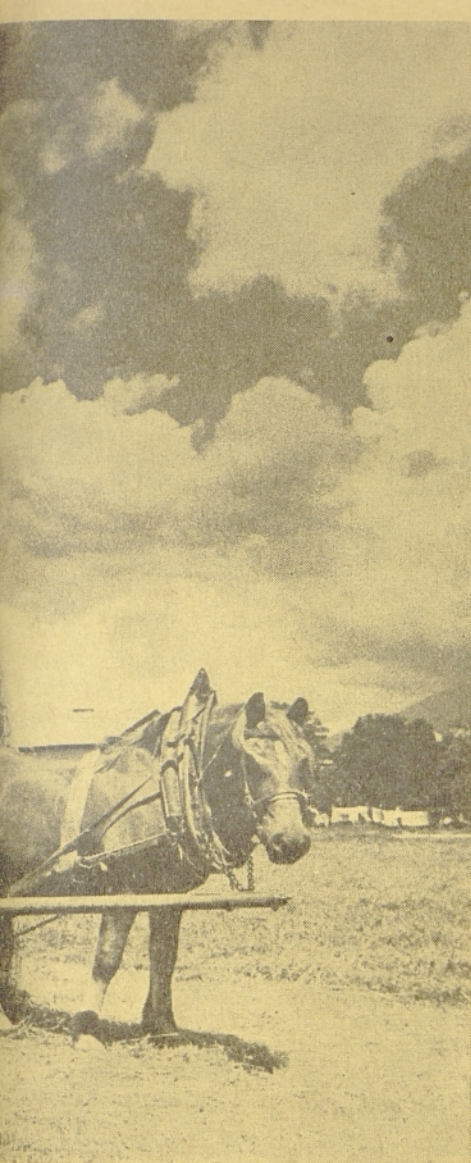
That was the costume of the peasants of Bela Krajina in the last century. However, during this century, and espe-

cially after the Second World War, this costume started to change rapidly. The level of clothing culture of the Slovene peasant was raised a great deal during this period. His attitude to dress was changed by an increasing standard-of-living, increased contacts and an increasing awareness of the world around him. These influences caused him to adopt ever more rapidly the more modern styles of clothing. In this way the differences in dress between country and town folk became ever less obvious.

A NEW BOOK ABOUT LJUBLJANA HAS BEEN PUBLISHED

»Ljubljana is one of those cities which don't fascinate us because of the rattling of weapons in the past, neither do they occupy a shining position in political history (except for the most recent past), neither are they giants of the Economy. The diligent work of the centuries has taken the place of external splendour, and instead of military strug-

gles we can be proud of Ljubljana's continual efforts to increase its cultural level, which can always be seen in the town itself. Isn't it most exciting to see what the individual periods of history have brought to the settlement of Ljubljana, what new things they have added to the old, and what image of the town lies behind these changes«.

Hay-making in Slovenia

The above sentences have been taken from the introduction to a new impressive monograph about the capital of Slovenia, which has been published by »Jugoslovenska revija« of Belgrade. Because of the high quality of this publication it deserves our full attention.

The book contains numerous illustrations, in black-and-white and in colour, and it been published in large format. The text which links together the illustrations has been written by the well-known Slovene art historian Nace Šumi. He has already written ten specialist books and numerous treatises. He is the chairman of the Scientific Institute at the Faculty of Philosophy in Ljubljana, as well as the chairman of the Association of the History-of-Art Societies of Yugoslavia.

He is also a member of the Yugoslav national committee on the History-of-Art and a member of the International Committee for the History-of-Art.

In the introductory chapter a description is given of Ljubljana today, of its appearance, industry, commerce, tourism and of course cultural activity. This description is supported by figures which

give a vivid description of the growth of the Capital of Slovenia.

The most extensive chapter of the book is the one describing the history and cultural heritage of Ljubljana. The author has taken us back to prehistoric times and to the times of the Ancient World, and then led us on a walk through time which he has concluded with the period of the National Liberation War.

Art in Ljubljana has been fully treated, from the first important local painters' and sculptors' workshops from the Fifteenth Century up to the modern

film industry of today. Readers who are interested in acquainting themselves with Ljubljana in greater detail will find the accompanying list of buildings and cultural institutions. With full details about their history and work, most useful.

The photographs in the book are excellent, too. Most of them are the work of Nicola Grifoni, who has shown an unusual instinct for choosing good motifs. His camera has shown Ljubljana to be an exceptionally beautiful city. He has managed to find unusual views and to discover the best aspects of Ljubljana.

SIXTY YEARS SINCE THE BURNING DOWN OF THE SLOVENE NATIONAL HOME IN TRIESTE

It was on July 13th, 1920 that Fascist henchmen attacked the Slovene National Home (»Narodni dom«) in Trieste and turned it into ashes. In the flames the cultural, political and economic centre of the Slovenes of the Trieste area was burnt down. The attack on the Slovene National Home was a sign of ill-boding for the start of the many years of suffering of the Slovenes and Croats of Primorje.

The National Home was built in the year 1904 by means of funds belonging to the Savings and Lending Bank of Trieste (»Tržaška hranilnica in posojilnica«). The building was proof of the developing on all sides of Slovenes in the Trieste district. This bank had its head office in the National Home, which also contained the Slav reading-room (»čitalnica«). The paper »Edinost« was printed there, and other organizations such as »Glasbena matica«, the Slovene Mountaineering Society and the Workers' Mutual Support Society had their head-offices there. Apart from the gymnasium belonging to the Trieste branch of »Sokol«, there was also a theatre in the National Home, as at that time the Slovene theatre in Trieste was flourishing. It is not our purpose to describe all that Slovenes had and did in their national home, but the above facts confirm that the Slovene National Home was proof of the vitality and creativity of all the Slovenes of Trieste and Primorje. The Fascists had chosen the National Home as a target for their fury, as they wanted to prove that they intended to shoot at the heart of Slovene life. The setting on fire of the National Home took place according to the following tested and doleful scheme. What set off the burning down of the Slovene National Home in Trieste was an incident between the local population of Split and the officers of the Italian warship »Puglia«. In fact the incident was started on purpose and deliberately by these officers, and the guilt for the incident was made to fall on the

local population. The irredentist Italian papers (Il Piccolo, Era Nuova and La Nazione) demanded revenge and repressive measures. When the unruly Fascists decided to burn down the Slovene National Home in Trieste they were able to do so without difficulty. The soldiers and armed guards, whose job it was to guard the National Home, drove up barrels of petrol from the nearby barracks to aid the blaze. The government (at that time the Fascists had not officially come to power) viewed the event passively, if not with silent approval. Later the Duce immortalized the event, and under Fascism the arsonists received high awards and prizes. The suffering of Slovenes after the burning down of the National Home is well known; in this number of the magazine »Dan« there is an article about the Bazovica victims.

After 60 years since the Slovene National Home was burnt down, one clear message remains: nationalism, national spite and intolerance are still dangerous for democracy. Clear proof that this danger no longer exists and that we are people without a crazy hatred existing between the two nationalities would be the recognition of the legitimate rights of Slovenes living in Italy.

We also demand that pictures of the burnt-down National Home become witnesses of a time and a fate which we have, through our struggle, overcome. In the new world there should not even be room for the matches which lit the flames in the National Home. According to its constitution the Italian state is founded on a policy of tenacity, which means a determined fight against the violence which we Slovenes suffered under Fascism. The demand of Slovenes for their legal rights thus reaches right to the essence of the Italian Republic, which was tempered in the hearts and minds of people who, when seeing or hearing of the burning down of the Slovene National Home, swore they would beat down Fascism, whatever the price.

THE FLOATING OF WOOD ON THE SAVINJA RIVER

The floating of wood is distinguished from rafting by the fact that the transportation of the raft is directed by rafters on the raft, whereas floating is directed from the land by floaters, who help to convey the logs from the banks of the river.

The oldest source about floating of wood on the Savinja river and its tributaries exists from 1796, when the sources tell us about »the floating of logs to saw-mills as being almost the only means of transportation of wood for building«. floating of wood on the Savinja river at that time we can judge that it was begun no later than in the second quarter of the 18th century.

Let us consider the question of floating of wood in this region and not after the Second World War. The floating of wood has been preserved there so long (actually, longer than anywhere else in Slovenia) due to the existing traffic conditions. Only in the transition between the 19th and the 20th century it became possible to transport wood along the roads, i.e. to say by carts pulled by horses. However, floating of wood was three times cheaper, as the oral tradition has it. Besides, these areas were not densely settled and there were not enough horses that could be used for transportation of such quantities of wood which were exported from there then. A pair of horses could make one

ride and bring 3 to 4 cubic meters of wood in a day, and this was not enough. — After the Second World War the private trade in wood in any significant extent was stopped, whereas for the planned forest economy of state enterprises the floating of wood became rather unreliable and it was therefore abandoned. It was substituted by the transportation of wood by lorries on reconstructed roads.

Floaters were paid less than rafters; the work of floaters was paid similarly as the work of those workers in forests.

As regards the relation of floaters to their work, let us explain, that it was a rule that those floaters who did not work hard were not hired again, and sometimes lazy floaters were fired even during the transportation. Thus one can say that floaters were, generally speaking, keen on their work, for they were afraid that they might be without a job next time. The relationship between floaters and employers corresponded to this situation; floaters, on the one hand, esteemed their employers, because they obtained work and money from them, and on the other, they also blamed them and spoke badly about them for becoming rich at the expense of floaters. — Floaters did not have their own organization, but wood merchants, who used this means of transportation of wood, had one.

brador« (1976). He also wrote novels »Neither God Nor Animal« (1965) and »Rivals« (1970), as well as two books of poems and prose for children titled »Early Stories«. TV serial for children titled »My Friend Piki Jakob« brought Kovič great popularity.

After finishing his studies of comparative literature in the class of Professor A. Ocirk, at the Faculty of Philosophy in Ljubljana, Kajetan Kovič became art director of the publishing house »Državna Založba Slovenije«.

When we visited him in his office he went straight to the point of our conversation and said: »The search for my own poetic expression and scope, which would go beyond basic subjective messages, filled every moment of my creative work. What I want to emphasize is that we, Slovene poets of all generations after the revolution, found ourselves in a situation essentially different from the one our predecessors were in. While Prešern's poems or Cankar's dramas were national programme in their time, the revolution left us no poetic content of that kind since it solved both national and social problems. While our predecessors — poets, could, generally, tell readers their postulates taking nation as a subject, we have to continuously search for new ways of approaching readers through general human scopes. When we ask ourselves in Zupančič's words: 'Poet, do you know what is your debt?', our task is equalized with the task of poets of all nations of the world, both great and small ones. We have to be aware of the fact that we are not only poets of the small Slovenian nation — martyrs', and that our poems of agitation, struggle, longings, love and other epopees of life have to have different weight, different directions, different content and forms.«

Where has this search for new scope and new function of the poet led you?

»In the 'Poems of the Four' I wrote last poems about my youth which carried memories of war, fear, of hostages, interventions, migrations and other awful things which war brought about and which I went through as a ten year old child during the Fascist occupation. I never returned to this period of my life in my later work. Those poems do not carry anything pessimistic nor do they describe war horrors, they express faith and a child's longing for victory. My basic attitude towards the world was already at that time optimistic, permeated with light and great hope.«

Light and hope were present in your later work, too?

»They certainly were. They remained present in my poetry, of course within the context of my poems and not as a declaration. My vision of the world of light is supported by my determination to ask much out of this world, my determination not to renounce either spiritual or sensual joys and beauty which this world offers.«

Still, some Soviet critics criticized you for obscure decadence.

»They, probably, did not understand my attitude. Of course, I have rejected

ENCOUNTER WITH KAJETAN KOVIČ

THE NEW FUNCTION OF THE POET

For the last two centuries, the Slovenian nation, small in number (today scarcely one million and eight hundred thousand Slovenes live on their mother territory), added many important names to the list of writers of Yugoslav nations and nationalities. It would take much space to mention, besides Prešeren, Cankar and Zupančič, numerous other Slovene poets and prose writers.

Just like in all other spheres of man's work, creativity and progress, in culture too, especially literature, Slovenia marked the beginning of fast development after the victorious revolutionary struggle of 1941—1945. However, as it often happens within revolutions, »blooming of thousand flowers« in Slovenian literature too left the impression of something inorganic in relation to tradition. This time too it became obvious that the laws of dialectics are more easily realized and applied within material than within spiritual progress. Many things which could rationally be adop-

ted or manifested in life were not reflected in poetry. The essence of new life required new poetic scope and expression, the new function of poet which is much harder to find and realize than to build a new factory.

This truth like a leitmotiv ran through the conversation with KAJETAN KOVIČ, one of the most interesting Slovene poets after the Second World War. He was born in 1931 in Maribor and lived in Radenci, a small town famous for its mineral water springs, situated in vineyard region of Štajerska, in the outskirts of the river Mura plain. Kajetan Kovič together with Slovene poets Menart, Pavček and Zlobec, published in 1953 his first poems in the collection titled »Pesmi štirih« (»Poems of the Four«). Later he published independently his poems in the collections »Prerani dani« (»Early Days« — 1956), »Koreni vetra« (»The Roots of the Wind« — 1961), »Oganjvoda« (»Firewater« — 1966) and »La-

The Castle of Socerb (photo by Ančka Tomšič)

concrete criticism. As an independent thinker, with all damnations of an individual, I started from nature and primitive existence which are the basic starting point of all inhabitants of our planet. In my poem 'Robots' I give, for example, a picture of a merciless world, and protest against levelling of people, consumers mentality, totalitarianism and mechanization of nature. It seems as if people cannot resist these evils, perhaps because they like to manipulate with them. I said all that in a picturesque and affirmative way, undoubtedly leaving aside the national character. In my two novels dealing with the life of intellectuals I again treat general and not national problems of the contemporary world, first of all the problems of conformism and existential ethics in general.

Judging by the content of your poems, the vision present in your poetry is nevertheless born in the bosom of your homeland.

»Faith and striving towards something faraway and unreachable — which are allegorically expressed especially in the title of my latest collection titled by its key poem »Labrador« — really are emphasized by pictures of my native land. With this poem I wanted to say that somewhere there is a faraway land in which intact nature reigns. I sense and observe that land from my threshold, although mountains, seas, woods, many good and bad things separate me from it. All the obstacles must be surmounted at any cost, and one should strive to reach this unreachable land, which is for me, first of all, personification of unaffected man. In this way I express my poetic opposition to society, my revolt, my criticism of society and civilization.«

Poetical means you use seem to be rather traditional.

»Perhaps they are. They certainly are not abstract. My poems contain pictures of my native land, of rural life, they contain elementariness and tenseness of eroticism. My verses are mostly metric and melodious, and words expressive. Although rarely, I still use assonance and rhyme.«

It seems, therefore, that you have truly overcome classical role and function of Slovenian »national poetry« and found your own expression as well as some new general humanistic content.

»I am not the only one who succeeded in it, many Slovenian poets of post-revolutionary period also did«, said Kajetan Kovič and added: »This statement is supported by the fact that poems of Slovenian poets are more and more often translated into the languages of various nations. Thanks to that we gained reputation and succeeded in enlarging the number of readers of our poetry which was previously limited only to Slovenians.«

Zvone Kržišnik

NEWS

BONDS FOR THE CONSTRUCTION OF ROADS IN SLOVENIA TO BE ISSUED ABROAD BY LJUBLJANSKA BANKA

During the middle of May 1980 an agreement was signed in Paris between Ljubljanska banka and a group of foreign banks concerning the issue of Ljubljanska banka bonds on the international

capital market to the sum of 25 million dollars. The appearance of the Slovene bank on this market has attracted considerable attention in international circles, as several other banks have joined the main organizer »Credit Lyonnais«. The money obtained through the issue of the bonds will be used to finance the construction of priority road sections in Slovenia, in particular for the Ljubljana by-pass and for the fast road through Maribor.

YUGOSLAVS ON FOREIGN BUILDING-SITES

Last year an income of approximately 1,000 million dollars was earned by Yugoslav working organizations through work carried out abroad. That is as much as was earned by the tourist industry in Yugoslavia. In spite of this Yugoslavs working abroad encounter numerous difficulties, which are mostly caused by poor self-management organization and also by the Yugoslav regulations which are not particularly favourable towards such work abroad. This is certainly not unimportant, as last year as many as 30 thousand workers, including 3000 from Slovenia, were employed by our working organizations in works being carried out outside Yugoslavia. Yugoslavs carry out most investment works abroad in the developing countries of Iraq, Libya, Nigeria and Kuwait, and in the developed countries in West Germany. Last year 63 contracts for works estimated at 1,696 million dinars were concluded by Slovene working organizations, and considering the number of tenders already submitted there will be even more contracts this year.

Yugoslavia's foreign-trade balance is not as good as it might be, as imports are increasing more rapidly than exports. This year efforts are being made in our working organizations to reduce this gap as much as possible, and an orientation towards exports has been written into every plan for 1980. Of course some enterprises are more successful than others in their exports.

This year 20 million dinars' worth of teleprinters will be exported by Elektron-ska industrija »EI« of Niš, mainly to the Soviet Union, Romania, Bulgaria and Hungary, as well as to several countries in Africa.

This year as much as two-thirds of the total production of readymade clothes made by the »Javor« factory in Ivanjica is to be exported. This is twice as much as last year. The ready-made clothes made in Ivanjica are the most popular in the Arab countries, as well as in West Germany, Austria, Holland, Poland and the U.S.A. It's interesting to note that a large percentage of the goods for export are made in the village workshops of the local villages.

There is also an ever-increasing demand for the bicycles made by the »Partizan« enterprise of Subotica. This year the factory has been literally engulfed by orders from abroad, and exports have been increased by a factor of 2.

SIMBOLO DEL SACRIFICIO

El 13 de julio del 1920 escuadrones fascistas atacaron el Hogar Nacional de Trieste y lo hicieron cenizas. Entre las llamas se perdían ardiendo toda la cultura, política y economía del centro esloveno triestino. El ataque al Hogar Nacional fue la señal siniestra del comienzo de una serie larga de años de calvario para los habitantes costeros de Eslovenia y Croacia (primorci).

Este hogar (Narodni dom) fue construido en el año 1904 con los fondos propios de la Caja de Ahorros y Crédito de Trieste. Este edificio era el fiel reflejo y prueba a su vez de la expansión eslovena en Trieste. En el hogar funcionaba aparte de la caja de ahorros la Biblioteca Eslava. También tenían sus respectivas sedes Glasbena Matica (Centro Musical), Planinsko Društvo (Club Alpino) y D. P. D. (Socorros Mutuos Obrera). En el hogar también editaban el periódico Edinost. Aparte también funcionaba en el hogar el gimnasio de la Organización Triestina Sokol. El Hogar Nacional tenía una sala teatral de gran importancia. En la misma se desarrollaba en aquel entonces la totalidad de la vida artística y cultural eslovena. No es nuestra intención enumerar todo aquello que tenían los eslovenos en el Hogar Nacional. Los datos ya arriba mencionados son testigos más que claros de lo que realmente representada el Hogar Nacional. A su vez demuestra el grado de cultura, vitalidad y creación de los habitantes eslovenos y triestinos (Primorci). Los fascistas por ello tomaron como centro de su ira al Hogar Nacional. Con esto querían demostrar su interés por destruir y herir el corazón de la vida eslovena toda. El incendio tuvo lugar a partir de una maniobra experimentada según lo demuestra el triste hecho que a continuación mencionamos. Tomóse como motivo del incendio o sea para incendiar el Hogar Nacional se aprovechó un incidente que había tenido lugar entre los habitantes de la ciudad de Split y un oficial o oficiales de la nave italiana de guerra Puglia. La verdad sea dicha el incidente lo provocaron y comenzaron los mismos oficiales de guerra (a propósito e intencionalmente!). Sin embargo la culpa reyo sobre los habitantes del lugar. La prensa iredentista italiana (Il Piccolo, Era Nuova, La Nazione) exigieron venganzas y represalias. Cuando los fascistas italianos decidieron destruir el Hogar Nacional lo hicieron en el momento de mayor euforia. Parecían hordas salvajes. En su afán por destruir lo hicieron sin compasión y sin problemas. Los soldados y gendarmes que tenían a cargo la guardia del Hogar comenzaron a traer de los cuarteles tanques de nafta. El gobierno (el fascismo a saber no tenía todavía oficialmente el poder en sus manos) miraba en forma pasiva el hecho, podríamos decir que lo aceptaba en silencio. Más tarde el Duce celebraba este hecho y lo glorificaba dando a los incendiarios grandes premios y condecoraciones. Después del incendio del Hogar Nacional comenzó el verdadero calvario para los eslovenos, por todos nosotros conocidos son las víctimas de Bazovica... (en el próximo número de Rodna Gruda).

Después de sesenta años del incendio del Hogar Nacional Esloveno de Trieste, nos queda un mensaje claro y

alarmante: nacionalismo, odio nacional e intolerancia. Todo esto es peligroso para la democracia. Pero a pesar de todo un claro testimonio de que este peligro no existe más y de que somos gente sin odios dementes sería aceptar y reconocer los derechos legítimos que le pertenecen a los eslovenos que vivimos en Italia.

Nuestros pedidos, exigencias y solicitudes representan también todo aquello que vemos en las fotos del Hogar Nacional incendiado. Este incendio es el testigo fiel de la época y problemas que hemos vencido verdaderamente con nuestra batalla. En el nuevo mundo no no deben tener cabida nunca jamás, en ningún rincón, los fósforos que incendiaron el Hogar Nacional. El gobierno italiano reconoce por intermedio de su Constitución que es enemiga de toda forma represiva, lo cual significa que está preparada a combatir todo tipo de terrorismo... que tuvimos que sufrir los eslovenos bajo la época fascista. Por ello la exigencia de los eslovenos para que se haga Ley de los derechos pedidos, no es nada más que el adentramiento en la misma constitución italiana, la cual se ha forjado también en el corazón de gente honesta e inteligente, gente que ante el edificio ardiente del Hogar Nacional juró terminar y combatir el fascismo sin tener en cuenta las víctimas que sean necesarias.

(Traducción de la revista Día, Trieste.)

LA FUERZA EN LAS GENERACIONES

El ritmo agitado y alegre de los centros de trabajo se van apagando. Las brigadas juveniles han trabajado por todas partes, no hay República que no los haya visto. Codo a codo los jóvenes y veteranos de toda Yugoslavia se reunieron el 24 de agosto en el patio de la «Casa Florida» en Belgrado frente al sepulcro del Mariscal Tito. Fue éste su homenaje a quien tanto escucharan y siguieran y siguen sus consejos. Las campañas de trabajo de este año fueron hechas con gran éxito. Los picos, palas y carretillas quedaron amontonados en silencio. Las despedidas hasta el año entrante tuvieron lugar en Belgrado, Zagreb, Sarajevo y frente al mausoleo de Tito. Frente al mismo se reunieron brigadieres (estudiantes obreros voluntarios), juventud, veteranos y estudiantes de todos los confines de nuestra tierra. Entre ellos se encontraban los mismos voluntarios que respondieran al llamado de Tito en el 1945, todavía más en el 46 cuando se construyera el trazado y ferrocarril Brčko-Banovići, luego Šamac-Sarajevo. Entre los veteranos se encontraba el compañero Jovan Cvijetić (63 años), obrero que tiene ya ganadas 63 insignias y en casa otros 100 reconocimientos de trabajo voluntario. Entre las acciones de trabajo figura también «KRAS 80». En esta campaña construyeron e instalaron agua corriente desde Kojanjevica na Krasu hasta Opatje selo.

Además se destacaron las brigadas en Adlešiči (agua-corriente de Petrovo a Kot) (Construcción de calles regionales: Kot-Gradnik), en Bistrica ob Sotli, en Šentvid pri Planini (colocación de cables telefónicos, construcción de calles, etc.) Las campañas fueron conocidas también como «Goričko 80», «SAVA», «SARAJEVO», etc. En la acción «MORAVA» con ésta ya la décima desde su fundación han activado hasta ahora 340 brigadas con un total de 17.500 participantes de todo el país y del extranjero.